T.C

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AİLE SORUNLARININ ÖNLENMESİNDE SOSYAL BELEDİYECİLİĞİN ROLÜ: BAŞİSKELE BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

SEMA ARAT

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ebulfez SÜLEYMANLI

İSTANBUL 2022

T.C

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AİLE SORUNLARININ ÖNLENMESİNDE SOSYAL BELEDİYECİLİĞİN ROLÜ: BAŞİSKELE BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

SEMA ARAT

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ebulfez SÜLEYMANLI

İSTANBUL 2022

YEMİN METNİ

Bu çalışmanın kendi tez çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

Tarih: 24.02.2022

Ad Soyad: Sema ARAT

İmza:

TEŞEKKÜR

Lisans mezuniyetimden yıllar sonra, tekrar sosyolojik çalışmalara adım atma kararımda bana yol gösteren, araştırmamda her zaman desteğini sunan, mesleki olarak ilham aldığım ve öğrencisi olmaktan onur duyduğum çok değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Ebulfez Süleymanı, birlikte çalışmaktan onur duyduğum araştırma ve çalışma sahamda, proje ve uygulamalarda önümü açan, idari amirim belediye başkanımız Yasin Özlü, tüm çalışma arkadaşlarıma aileme ve en önemlisi de, bu süreçte anlayışı ile yanımda olan eşim ve kızım Bera'ya en içten saygı, minnet ve teşekkürlerimi bir borç bilirim.

ÖZET

Sanayileşmenin ardından değişen ve dönüşen toplum yapıları beraberinde bu yapıların kendi içerisindeki ve yansıttıkları sorunlara çözüm üretmek amacıyla ortaya çıkan sosyal devlet anlayışı, hızla gelişmiş ve günümüz koşullarına ulaşmıştır. Devletin artan yükü ve sorumluluklarıyla beraber sosyal devlet anlayışı devletin insana hizmet eden diğer organlarına da sirayet etmiştir. Bunun en belirgin yansıması yerel yönetimlerde olmuştur. Aynı zamanda günümüzde küreselleşme süreci ulus sınırlarını alt üst etse de nihai olarak toplumsallaşmanın çözülmesinin olumsuz etkileri fark edilmiş ve bireylerin aidiyet hislerini inşa etmek için yeniden yerelleştiği gözlenmiştir.

Bu araştırma Sosyal Devlet anlayışının yerelleşerek bugünün dünyasında sosyal belediyecilik dönemine dönüştüğü ve sosyal uygulamaların kendisini sınıfsal alanda değil tüm toplum nezdinde sağladığı hizmetlerin ailelerin sorunlarını keşfetmede ne kadar başarılı olduğu ve bu sorunların çözümlerine nasıl etkiler sağladığını ortaya koymak üzere tasarlanmıştır. Bu bağlamda bir durum araştırması olarak ilerleyen bu araştırmada Kocaeli ilinin Başiskele ilçesinin sosyal belediye anlayışıyla oluşturduğu Aile Danışma ve Yaşam Merkezinin hizmetleri ele alınmış, bu hizmetleri sağlayan iki uzmanla ve bu hizmetlerden yararlanan on katılımcıyla yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır. Bunların yanı sıra araştırmacı tarafından katılımlı gözlem yapılarak da bu çalışma süreci incelenmiştir. Sonuç olarak sosyal belediyecilik hizmetlerinin yereldeki aile sorunlarını keşfetmede aktif bir role sahip olduğu ve bunları çözmek için hayata geçirdiği hizmetlerde başarılı olduğu bir gerçektir.

Araştırmanın örneklemi olan merkezin hizmetlerden yararlananlar, hayatlarının daha olumlu yönde değiştiğini ve hayata daha çok tutunduklarını belirterek, hizmetlerin ne kadar etkili olduğunu da göz önüne sermişlerdir. Bunun yanı sıra merkezin bu sorunları irdelerken toplumsal dönüşümü de izleyebilecek imkânlara sahip olması bireysel bazlı sorunları çözerek toplumsal eğitim ve kültür düzeyini arttıran içerikler de oluşturarak sorunlara daha ortaya çıkmalarından önce müdahale edebilecek yapıyı geliştirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Devlet, Sosyal Belediye, Aile, Aile Sorunları, Aile Danışma ve Yaşam Merkezi

ABSTRACT

The social state, whose purpose of existence is to solve the problems caused by industrialization, continues to develop constantly. As the state's economic output is high, the social state understanding has been transferred to the municipalities. This research is designed to reveal how the Social State understanding has become localized and transformed into a social municipality period in today's world, and how the services provided by social practices not in the class area but the whole society are successful in discovering the problems of families and how they affect the solutions of these problems. At the same time, although the process of globalization has overturned the borders of the nation, the negative effects of the dissolution of socialization have been noticed. It has been observed that individuals have been relocalized to build their sense of belonging.

In this context, in this research, which proceeds as a case study, the services of the Family Counseling and Life Center, which was established with the understanding of social municipality in the Başiskele district of Kocaeli province, were discussed, and semi-structured interviews were conducted with two experts who provided these services and ten participants who benefited from these services. In addition to these, this study process was examined by participating observation by the researcher. As a result, it is a fact that social municipality services have an active role in discovering local family problems and are successful in the services they implement to solve them.

Those who benefit from the services of the center, which is the sample of the research, stated that their lives change more positively, and they cling to life more, and they have also shown how effective the services are. In addition, the fact that the center has the opportunity to monitor social transformation while examining these problems has developed a structure that can intervene before they occur by creating content that increases the level of social education and culture by solving individual-based problems.

Key Words: Social State, social municipality, Family issues, Family Living and Consulting Center

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ i
TEŞEKKÜR ii
ÖZET iii
ABSTRACT iv
İÇİNDEKİLER v
Şekiller ve Tablolar Dizini viii
GİRİŞ 1
1. BÖLÜM 4
1.1. Sosyal Devlet 4
1.1.1. Sosyal Devletin Gelişim Dönemleri 5
1.1.1.1. 1880-1918 Arası Sosyal Devletin Doğuşu 6
1.1.1.2. 1918-1975 Arası Altın Çağ Dönemi 6
1.1.1.3. 1975 Sonrası Dönem 7
1.1.2. Sosyal Devlet Modelleri 8
1.1.2.1. Liberal Sosyal Devlet Modeli 8
1.1.2.2. Korporatist/Muhafazakâr Sosyal Devlet Modeli 8
1.1.2.3. Sosyal Demokrat Model 9
1.1.3. Sosyal Devlet Uygulamaları 9
1.1.4. Türkiye'de Sosyal Devlet 10
1.1.4.1. 1923 – 1945 Arası Dönem 10
1.1.4.2. 1945 – 1980 Arası Dönem 11
1.1.4.3. 1980 Sonrası Dönem 11
1.2. Sosyal Politika 13
1.2.1. Sosyal Politikanın Dönüşümü 13
1.2.2. Sosyal Politikaların Yerelleşmesi 14

1.3. Sosyal Belediyecilik Ve Türkiye'deki Yansımaları 15
1.3.1. Sosyal Belediyecilik ve Gelişimi 15
1.3.1.1. Sosyal Hizmet 19
1.3.1.2. Sosyal Girişim 19
1.3.2. Belediyecilik ve Sosyal Belediyeciliğin Tarihi 20
1.3.2.1. Sosyal Devlet Öncesi 21
1.3.2.2. Sosyal Devlet Dönemi 22
1.3.2.3. Sosyal Devlet Sonrası 22
1.3.3. Türkiye'de Sosyal Belediyecilik 23
1.3.4. Türkiye'de Sosyal Belediyeciliğin Uygulama Alanları 27
1.3.4.1. Yaşlılara Yönelik Hizmetler 27
1.3.4.2. Kadınlara Yönelik Hizmetler 28
1.3.4.3. Çocuklara & Gençlere Yönelik Hizmetler 29
1.3.4.4. Özürlülere Yönelik Hizmetler 30
1.3.4.5. Yoksullara Yönelik Hizmetler 30
1.3.4.6. Afetzedelere Yönelik Hizmetler 31
1.3.4.7. İşsizlere Yönelik Uygulamalar 32
1.3.4.8. Ailelere Yönelik Uygulamalar 32
2. BÖLÜM 36
2.1. Toplumun En Küçük Birimi Olarak Aile 36
2.2. Aile Kuramları 37
2.2.1. Yapısal İşlevsellik Kuramı 37
2.2.2. Çatışma Kuramı 38
2.2.3. Feminist Kuram 39
2.2.4. Sembolik Etkileşim Kuramı 39
2.2.5. Sosyal Alışveriş Kuramı 40
2.2.6. Aile Sistemleri Kuramı 40

2.2.7. Aile Ekolojisi Kuramı 41
2.3. Ailenin Tarihsel Dönüşümü Ve Aile Yapıları 42
2.3.1. Pre-Modern Toplumlarda (İlkel Toplumlar ve Tarım Toplumları) Aile 44
2.3.2. Modern Toplumlarda (Sanayi Devrimi ve Sonrası) Aile 44
2.3.3. Postmodern Toplumlarda (Bilişim Çağı) Aile 45
2.4. Türkiye'de Değişen Ve Dönüşen Aile Yapısı 46
2.5. Aile Sorunları 47
3. BÖLÜM 50
3.1. Araştırmanın Metodolojisi 50
3.1.1. Araştırmanın Amacı 51
3.1.2. Araştırmanın Problemi 51
3.1.3. Araştırmanın Örneklemi 52
3.1.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları 52
3.2. Araştırmanın Bulguları 52
3.2.1. Başiskele Belediyesinin Sosyal Belediyecilik Uygulamaları 53
3.2.2. Sosyal Belediyenin Yürüttüğü Aile Sorunlarının Çözümüne Yönelik Çalışmalar 53
3.2.3. Aile Danışma ve Yaşam Merkezine Aile Sorunlarını Çözmek İçin Başvuranların Sosyo-Demografik Verilerinin Değerlendirilmesi 55
3.2.4. Katılımcıların Sosyo-Demografik Verilerinin Değerlendirilmesi 57
3.2.5. Katılımcıların Aile Danışma ve Yaşam Merkezine Başvuru Sebepleri 57
3.2.5.1. İletişim Sorunları 57
3.2.5.2. Şiddet Sorunları 62
3.2.5.3. Ebeveynlik Sorunları 65
3.2.6. Katılımcıların Sosyal Belediye Uygulamalarının Aile Sorunlarını Çözmek İçin Geliştirdiği Yöntemlere Dair Algıları 66
SONUÇ 69
KAYNAKÇA 72

ŞEKİLLER VE TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Başvuruda Bulunanların Ekonomik Gelir Dağılımı**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**55

Tablo 2. Başvuruda bulunanların hizmet kategorilerindeki tercihlerinin yüzdesi.....**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**56

Şekil 1: İletişim Sorunları Diyagramı 62

Şekil 2: Şiddet Sorunlar Diyagramı 64

Şekil 3:Aile Sorunları Görsel Haritası 68

GİRİŞ

Sosyal kelimesi, toplumun devamlılığını sağlayan katmanları niteleyen ve sınıfsal ayrım yapmakta yardımcı olan bir kelimedir. Bunun yanı sıra "sosyal" insanların ortak coğrafi konumlarda ortak kültürün bireyler arası inşasına olanak sağlayan alandır. Hem sınıf hem de alanı vurgulayan "sosyal" yapısında çeşitli kurumları barındırmaktadır.

Sosyal kurumlar sosyal inşanın devamlılığını sağlamakta; toplum-birey, devlet-toplum arasındaki ilişkileri düzenlemek, kültürel aktarımın devamlılığını sağlamak, toplumsal bilinci yeniden üretmek ve asgari yaşam koşullarını var edebilmek misyonlarına sahiptir. Asgari yaşam koşulları toplumsal yaşamın refah düzeyini belirlemektedir. Asgari yaşam standardı ne kadar yükselirse o toplumun refahı da o kadar yükselmektedir.

Asgari yaşam düzeyini belirlemek ise toplumun çeşitli sözleşmeler neticesinde yönetme otoritesini ve erkini teslim ettiği devlet mekanizmalarının elindedir. Devlet, asgari yaşam koşullarını belirlemek ve sınıfsal farkları sosyal alanda olabildiğince eşit konuma getirebilmek için sosyal politika mekanizmasını kullanmaktadır. Sosyal politika mekanizmasının devreye girmesinin amacı, toplumsal sınıflar arasında eşitsizlikleri azaltmak ve toplumun refah seviyesi en düşük olan sınıfının yaşam kalitesini olabildiğince yükseltmektir. Sosyal politika mekanizması özellikle "Büyük Buhran"ın yaşandığı dönemden sonra devletlerin benimsedikleri ana politika modeli olmuş ve devletlerin birçoğu da sosyal devlet yapısına bürünmüştür.

Sosyal devlet modeli modern çağın en kuvvetli yönetim mekanizmalarına sahip olarak 19. Yüzyılın sonlarından 20. Yüzyılın sonlarına kadar mutlak varlığını korumuştur. Daha sonra artan tüketim kalemleri neticesinde ekonomik nedenlerle devlet yüklerinden kurtulmak için çeşitli yapıların özelleştirilmesine ve kendi güttüğü sosyal politikaları sivil toplum kuruluşlarına ya da yerel yönetimlere devretmeye başlamıştır.

Sosyal politika mekanizmalarının uygulanması için erkin devredildiği yerel yönetimlerin başında ise varlığı tarihsel olarak çok eskilere dayanan belediye yönetimi vardır. Ulaşılan belgeler ışığında varlığını Osmanlı İmparatorluğu döneminde de aktif olarak sürdüren belediyecilik, Cumhuriyet'ten sonra da yerel yönetim konusunda oldukça önemli bir rol oynamıştır.

Sosyal politika mekanizmasının uygulayıcı yönü olan belediye ise artık sosyal belediye olarak tanımlanmakta ve sosyal hizmet gibi halkın refahını arttırıcı politikaları uygulamaya koyan ana organlardan birisi haline gelmiştir. Sosyal belediyelerin temelinde sınıf ayrımına dayalı eşitsizlikleri ortadan kaldırmak olduğu düşünülse de bunun aksine sosyal belediyeler halkın tüm kitlesinin refah düzeyini arttırmaya yönelik hizmetler sunmakta ve sunduğu sosyal hizmetlerde (ekonomik ölçekli olanlar hariç) herhangi bir gelir dilimi belirtmemektedir. Bu bağlamda birçok sosyal hizmete imkân tanıyan sosyal belediyelerin en önemsediği kurum ise aile kurumudur. Çocuk yetiştirmekten sosyal ilişkilerin düzenlenmesine kadar toplumun her alanının yeniden üretim ve sosyalizasyonu sürecinin temelini atan aile kurumu, sosyal yapıların ve toplumsallığın devamlılığı için oldukça önemlidir. Kısacası aile toplumsal kurumların en temelinde yer alan, bireylerin aidiyetlerini kazandığı en temel kurumdur.

Toplumun başladığı yer, ailenin var olduğu yerdir. Her aile, inşa olduğu toplumsallık içindeki kültürden etkilenerek kurulmakta ve var olduğu toplumun geleneksel-kültürel normlarını yeniden üretme görevini üstlenmektedir. Aile inşasının bu karşılıklı devinimi, toplumsallığın devamlılığı için de önemli bir etmendir. Var olduğu toplumsallığın inşasını sürdüren ve toplumsallaşmanın temelini oluşturan aile kurumunu etkileyen bir takım sosyal problemler vardır. Bu problemlerin küreselleşmiş dünyada dönüşen aile yapılarına göre çözülmesi ise hem toplumun devamlılığı, hem de toplumsal refahın yükselmesi adına elzemdir. O sebeple problemin odağında aile problemlerinin sosyal sınıflara göre kategorize edilmesi gerekmektedir.

Sınıfsal kategorileştirme sürecinden sonra sınıfsal ayrımları yapılan problemlerin "kültürel", "ekonomik" "sosyal" sermaye sınıflarına göre temalaştırılması gerekmektedir. Bu süreçlerden sonra sosyal belediyeler tarafından sunulan hizmetlerin bu sorunları çözmede ne kadar etkili olduğu sorusu ise bu araştırmanın temel sorularından birisini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda bu araştırmanın hedefi; hem sosyal politika geliştiricilerine (aile özelindeki) sosyal sorunları önlemede yerel yönetimler için nasıl uygulamalar geliştirebileceklerini sunmak hem de literatüre aileler özelindeki sosyal sorunlarla -bu sorunların çözümlerine dair- yerel yönetimler (sosyal belediyeler özelinde) arasındaki bağlantının nasıl bir teorik yapı içerebileceğini göstermektir.

Araştırmanın ilk bölümünde Sosyal Devlet, Sosyal Devletin Dönüşümü, Sosyal Belediyecilik kavramları tartışılmaktadır. Bu kavramların dönüşüm süreci, sosyal alanda

ne kadar etkili oldukları, tarihsel serüveni ele alındıktan sonra bu yapıların bugünün Türkiye'sindeki yapıları incelenmektedir.

İkinci bölümde ise aile kurumu ele alınmaktadır. Ailenin tarihsel süreçteki dönüşümü, aile sorunlarının yapısı ve evrimi, sosyal alana ailenin katkısı ve sosyal alanın aile oluşumuna etkisi ele alınmaktadır. Ardından Türkiye'de değişen ve dönüşen aile yapısı incelenmekte, aile sorunlarına ve bu sorunların oluşumuna değinilmektedir.

Araştırmanın bir sonraki bölümünde bir olgunun nasılını inceleyen ve ortaya bir hipotez sınamasından daha fazlasını çıkaran nitel araştırma deseniyle tasarlanmış araştırma sorularından hareketle araştırmanın temel soruları cevaplanmaya çalışılmaktadır.

Araştırma sorularının cevaplarının keşfi için ise "Başiskele Belediyesi" tarafından sosyal hizmet desteği alan aileler, katılımcıları oluşmaktadır. Burada kolay örnekleme yöntemi ve kartopu örnekleme yöntemleri yardımıyla katılımcılara ulaşılmaktadır. Bu bağlamda sosyal hizmetten faydalanmayan aileler, araştırma örnekleminin dışında tutulmaktadır. Aynı zamanda sosyal hizmetlerin her yardımından faydalanan aileler, araştırmanın yapısı ve kapsamı gereği büyük ve anlamsız bir örneklem oluşturacağı gerekçesiyle tercih edilmemektedir. Bu minvalde katılımcı tercihi aile sorunlarını gidermede sosyolojik ya da psikolojik destek alanlar olarak tanımlanmaktadır.

Bu bağlamda tezin nihai önemi; belediyelerin toplumsal alanın yapı taşı olan ailelerdeki sorunların önlemesindeki etkisini ortaya koyarak sosyal belediyeciliğin önemini ortaya çıkartacak ve bu bağlamda literatüre katkı sağlayacak olmasıdır. Buna ek olarak bu araştırmanın "sosyal" kavramının hem sınıf hem de tabakalar bağlamında yapacağı tanımlarla literatürdeki sosyal kavramına dair yeni bir bakış açısı getirebilmesi olasıdır. Bunların dışında dezavantajlı gruplarla yürütülecek olan araştırma, sosyolojinin akademik çevreden çıkarak kamusalın gündelik hayatında uygulama alanı bulmasına imkân tanıyabilmektedir.

1. BÖLÜM

1.1. Sosyal Devlet

19. Yüzyılda yaygınlaşan vahşi kapitalizmin getirdiği buhran süreci ve egemen burjuvazi yahut aristokrat sınıfları gözeten devlet yaptırımları, proleter sınıf içinde büyük çalkantılar uyandırmıştır. Lorenz von Stein'den, Karl Marx'a kadar uzanan dönemin sosyal alim silsilesinde bu çalkantının büyük bir proleter devrime yol açacağı görüşü hakimdir (Turner, 2010, s. 328). Bu hâkim görüş nihayetinde haklı çıktı ve Batı'nın birçok ülkesinde geniş çaplı devrimler yaşandı (Parker, 2005, s. 125). Bu devrim sürecinde sınıfsal farklılıkları -özellikle iktisadi alanda- ortaya koyarak alt sınıfların insanca yaşayabilme koşullarını sağlayabilmek içinse devletler yeni bir düzen ortaya koymuşlardır. Bu yeni düzen devlet organizmalarının müreffeh yaşam standardına ulaşamayan insanlara çeşitli kaynaklar aktararak onların refah düzeyini -isyan etmelerini engelleyecek kadar- biraz olsun arttırma amacı gütmektedir (Pavolını & Rancı, 2008, s. 251). Özellikle Sanayi Devrimi sürecinin etkileriyle boğulan işçi sınıfının refahlarını arttırmak için yaptıkları bu baskı II. Dünya Savaşından sonra tam anlamıyla bir karşılık bulmuş ve "Daha Fazla Devlet" anlayışı güden, dezavantajlı bireylerden orta alt ve alt sınıf vatandaşlarına "sosyal" adı altında birçok yardım yapmaya başlanmıştır. Böylelikle "sosyal" Marksist görüşün de etkisiyle sınıfsal olarak yeni bir anlam kazanmıştır (Kuisma, 2007, s. 22).

Temel amacı olarak insan onurunu koruyarak ona asgari düzeyde bir hayat standardı sağlamaya çalışmak olan Sosyal Devlet'in en net tanımı ise şöyle yapılabilir: Sosyal alanda var olan her vatandaşın yaşamını idame ettirmesi gereken bazı şartlar vardır. Bu şartlardan mahrum kalmak hem insan onurunu zedelemekte hem de hayatın kendisi yaşanılabilir olmaktan çıkmaktadır. İşte burada devlet müdahalesiyle yeterli koşullara sahip olmayan insanlara bu koşullar asgari düzeyde sağlanmalıdır. Bunu da sosyal politika ve sosyal hizmet yoluyla yapmaya çalışan devlet modeli "Sosyal Devlet"tir (Gümüş, 2017, s. 122). Sosyal Devlet birçok sosyal alanla varlığını ortaya koymaktadır. Bu alanların en çok bilinenleri: "Sosyal Adalet", "Sosyal Politika", "Sosyal Ekonomi", "Sosyal Hizmet"dir. Bu bağlamda temel amacı insan onurunu korumak olan Sosyal Devlet anlayışı bu alanlardaki uygulamalarıyla "Hukuk Devleti" ile benzeşmektedir (Bulut, 2020).

Bir sonraki bölümde sosyal devletin ortaya çıkması ve geçirdiği dönüşümler ele alınmaktadır. Bu dönüşüm sürecinde Sanayi Devrimi, I. Dünya Savaşı, II: Dünya Savaşı, Büyük Buhran, İşçi Ayaklanmaları, Petrol krizi gibi dönemler önemli rol oynamaktadır. Sosyal kavramının devlet yönetim modelinin içine işleyişi bu gibi küresel ölçekli etkileri olan olaylar neticesinde olmuştur.

1.1.1. Sosyal Devletin Gelişim Dönemleri

Güvenlik sorunlarının ayyuka çıktığı 19. Yüzyıl Almanya'sında ilk kez "Sosyal Güvenlik" adı altında bu anlamıyla kullanıldığı tahmin edilen sosyal kavramı, varlığını tam olarak II. Dünya Savaşı sonrası toplumsallaşma yapısının etkisinde göstermiştir.

Toplumsallaşma sürecinde temel olarak refah unsurunu ele almaya başlayan devletler "Sosyal Devlet" olarak tanımlanmaya başlamış ve üretilen politikalar halkın yaşam standartlarını ve refahını arttırmaya yönelik olduğu için "sosyal politika" adını almıştır. Süreç içerisinde sürekli dinamik bir yapıda olan Sosyal Devlet modeli ilk olarak işveren ve işçiler arasında bir köprü görevi görmektedir. İşçilerin ayaklanmalarını engellemek ve onların hayat kalitesini biraz daha arttırmak adına düzenlemeler getirmeyi hedeflemektedir. Bu hedefini bünyesinde barındırmaya devam eden sosyal devlet anlayışı, süreç içerisinde vatandaşların mülkiyetlerine ya da varlıklarına bakılmaksızın asgari bir yaşam sürebilmeleri adına iktisadi bir gelir garantisi verebilmek, sosyal alanda ortaya çıkabilecek sorunları önlemek adına çalışmalar gerçekleştirerek sosyal güvenliği güvence altına alabilmek ve hangi zümreden olduğu fark etmeksizin sağlanan sosyal hizmetlerden tüm vatandaşları yararlandırabilmek hedeflerini de benimsemiştir.

Sosyal devletin ortaya çıkış süreci, eğitim alanında sosyal anlayış geliştirmeye başlayan 19. Yüzyıl İngiltere'sine dayandırılsa da sosyal devlet anlayışını ortaya koyan sistem olan sosyal sigorta uygulamasını uygulayan ilk kişi Almanya başbakanı Otto von Bismark olmuştur (Özdemir, 2004, s. 34). Anayasal düzlemde ise sosyal devlet anlayışına yer veren ilk metin 1848 tarihli Fransa Anayasası olmuştur. Ancak Batılı Devletlerin sosyal devlet ilkesini anayasalarına almaları II. Dünya Savaşı sonrasına tarihlenmiştir (Göze, 2005, s. 146). Türkiye'de ise sosyal devlet ilkesi 1961 yılında yayımlanan anayasa ile anayasa kitabında yerini bulmuştur. Bu bağlamlarda sosyal devlet üç farklı dönemde incelenmektedir: 1880-1918 Sosyal Devletin Doğuşu – 1918-1975 Büyüme Dönemi – 1975 sonrası çöküş dönemi (Gümüş, 2017, s. 123).

1.1.1.1.1880-1918 Arası Sosyal Devletin Doğuşu

Bu dönem Sanayi Devriminin emek üretimine yeterli değeri göstermemesi sonucunda işçi sınıfının refah düzeyinin iyileştirilmesi için başlattığı isyanlara dayanmaktadır. Bu isyanlar İkinci Dünya Savaşından sonra karşılık bulmuş ve kapitalist sistemin kurguladığı devlet modeli, yerini sosyalist bir anlayışla harmanlayan yeni bir modele bırakmaya başlamıştır. Bu modelin temelini oluşturan bu isyanlar "Liberalizmin düşüşü" ya da "kolektivizmin/sosyalizmin yükselişi" olarak nitelendirilmektedir. Bu çöküş ve yükseliş söylemleri neticesinde sosyalist bir devlet yönetimin kurulacağından duyulan endişe "Sosyal Devlet Modelinin" doğuşuna öncelik etmiştir (Briggs, 1961, s. 18).

Bu döneme kadarki süreçte sosyal devlet anlayışına en yakın anlayışlar yoksullukla mücadele edilmesidir. Bu mücadele genellikle yoksullara yapılan yardımlarla sınırlıdır ve devlet erkinin yardımlarından ziyade dini cemaatlerin, vakıfların, aristokratların ya da burjuvazinin üzerinden sürdürülmektedir.

İngiltere, Almanya, Fransa gibi ülkelerin öncülüğünü çekmesiyle emek sömürüsüne karşı devlet politikaları geliştirilmesi, işçinin hakkının arandığı yasaların düzenlenmesiyle sosyal devlet sürecine girildiği görülmektedir. Bu bağlamda devletin görünen eli (yani yaptırım erki), serbest piyasaların görünmez eline müdahale ederek işçi sınıfıyla işverenler arasında bir köprü görevi üstlenmektedir.

1.1.1.2.1918-1975 Arası Altın Çağ Dönemi

Liberal anlayışlı devlet yapısını özellikle İkinci Dünya Savaşının sebep olduğu Büyük Buhranla çökmesi ve yeni modelin burjuva, proleter sınıf ve devlet arasında Keynesian model temelli bir sistemle ortaya çıkması Sosyal Devlet'i yükselişe geçirmiştir (Berger, 1990). Büyük Buhranın etkilerinin üstesinden gelmek adına ana akım iktisat modelini reddeden Sosyal Devlet modeli, var olan kaynakların paylaşımında daha hakkaniyetli bir sistem gözetecek yeni bir ekonomi modeli benimsemiştir. Bu model Keynesian'in teorisi temel alınarak sosyal sınıflar arasında sosyal adaleti sağlayacak bir hal almıştır. Bunun yanı sıra doğum aşamasının sancılarının da giderildiği bu dönemde sosyo-kültürel alandan iktisadi alana, hukuksal alandan politika alanına kadar tüm alanlarda sosyal bir dönüşüm gerçekleştirilmiştir. 1975'e kadar süren bu dönem Sosyal Devlet'in "Altın Çağı" olarak nitelendirilmiştir (Pierson, 2006, s. 131).

Yüksek bir refah düzeyi sağlayan bu dönemler devletlerin en zengin olduğu dönemlere tekabül etmektedir. Burada devlet hazinesi oldukça doludur ve harcamalar her ne kadar planlı yapılsa da devletin gelir gider dengesini sağlayamaması sonucunda sosyal refah anlayışı ağır eleştirilere maruz bırakılmıştır. Bir yanı sosyalizmden bir yanı kapitalizmden kırpılmış olan bu modelin bu döneminin oldukça kısa sürmesinin nedenlerinden birisi de yönetim biçimindeki bazı tutarsızlıklardan kaynaklanmaktadır. İşçinin hakkını savunmaya çabalarken ülkenin asıl gelir getirici olan işverenin işçi çalıştırma koşullarının zorlaştırılması, işverene çok fazla yük bindirilmesi gibi engellerin oluşması ve sosyal devletin tüm giderleri kendi bütçesinden karşılamaya çalışması bu tutarsızlıkların ya da yetersiz kalmanın sebeplerinden bazılarıdır.

1.1.1.3.1975 Sonrası Dönem

Taylor-Gobby (2002) tarafından Sosyal Devletin Gümüş Çağı olarak nitelendirilen bu dönemde, küreselleşmenin getirdiği en iyisi olma çabası ve ulus devlet yapısının artık çöküşe geçmesiyle Sosyal Devlet modeli üzerindeki ortak fikir birliği ortadan kalkmıştır. Bunun yanı sıra sosyal alana ayrılan yatırımları karşılayamayacak bir ekonomik krizle karşı karşıya kalan devletler Sosyal Devlet modelini dönüştürmek zorunda kalmış gözükmektedirler.

Bu dönem toplumsal alanın oldukça daralmaya başladığı bir dönem olmakla beraber bireyselleşme yaygınlaşmaktadır. Ulus devletler arasındaki güç dengeleri değişmiş ve savaşlar konvansiyonel halden bilgi savaşına dönmüştür. Bilgi gücü savaşı, diğer savaş türlerine göre çok daha fazla maddi kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Bu kaynakların temini için devletler bütçelerinden çok fazla ödenek ayırmak zorunda kalmışlardır. Hem ülkesel büyümenin kaynaklarını hem bilgi gücü elde etmenin kaynaklarını hem de teknolojik yatırımların kaynaklarını arttırmak, toplumsal refah düzeyini arttırmaya yönelik kaynakların azaltılmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra sosyal devlet modelinin altın çağının sorunlarından bir tanesi de çalışabilecek ancak çalışmayan kesimi rahata alıştırarak çalışmadan da geçimini sağlayabilecek kadar yardımlarla donatmasıdır. Bu süreç hem çalışanlara kötü örnek oluşturmuş hem de çalışabilecek gücü olan ama çalışmak istemediği için devletin eline bakan bir toplumsal zümre oluşturmuştur. Bu zümrenin dağılması, çalışanların üzerindeki kötü algıların yıkılması amacıyla da devlet sosyal politikalarını değiştirmek ve dönüştürmek zorunda kalmıştır.

Bu sürecin sonunda sosyal devlet anlayışının, bütün devlet indinde değil de yerel bazda sürdürüldüğü görülmektedir. Hâlâ devlet tarafından sosyal politikalar geliştirilmeye devam edilse de bu politikaların toplumsal sorunları çözmeye yönelik olduğu ve işçi ile işveren arasında köprü görevi kurduğu politikalar olmaktan ileriye gidilmediği görülmektedir. O sebeple bu dönemin sonunda yani bugünlerde sosyal devlet anlayışı yerelleşmiş ve kendisini mahalli idarelerin yönetim modeline dönüştürmüştür. Mahalli idarelerin başında belediyelerin bulunmasıyla da artık sosyal hizmet ya da sosyal girişim belediyeler tarafından yürütülmeye başlanmıştır. Ancak son dönemde bu sistem de yavaş yavaş çöküşe geçmiştir. Çünkü belediyeler de sosyal alan uygulamaları için bütçelerinin önemli bir kısmını kullanmaya başlamışlardır. Dahası bu durum halkı belli düzeyde rahata alıştırarak halkın tembelleşmesine sebep olabilmektedir. O sebeple sosyal devlet anlayışı yerelde de çözülmeye başlıyor gibi görünmektedir.

1.1.2. Sosyal Devlet Modelleri

Birçok düşünür tarafından farklı Sosyal Devlet Modeli ayrımları ortaya konulmuş olsa da bu araştırmada Esping-Andersen modeli temel olarak alınmakta ve bu bağlamda üç farklı model incelenmektedir. Bunlar sırasıyla: "liberal sosyal devlet modeli", "korporatist/muhafazakâr sosyal devlet modeli" ve "sosyal demokrat model"dir (Esping-Andersen, The Three Worlds of The Welfare Capitalism, 1990).

1.1.2.1. Liberal Sosyal Devlet Modeli

Bu modelin en temel ayırıcı özelliği vatandaşların sosyal hizmetlerden faydalanma sürecini güçleştiren etmenler bulunmasıdır. ABD, Kanada, İngiltere gibi ülkelerin tercih ettikleri bu modelde kişiler sosyal hizmetlerden yararlanmak istediğinde oldukça küçük düşürücü ve zorlayıcı denetlemelerden geçmek zorunda kalmaktadırlar. Devletler verilen yardımlarla bireyi iş hayatından alıkoyabileceklerini düşündükleri için yardım yapılacak bireylerin seçiminde oldukça ince eleyip sık dokuyan bir süreç yürütmektedirler (Esping-Andersen, The Three Worlds of The Welfare Capitalism, 1990, s. 23).

1.1.2.2. Korporatist/Muhafazakâr Sosyal Devlet Modeli

Geleneksel aile yapısını sürdürmeye yönelik bir yapıdadır. Devletin gücünü, aile yapısının belirleyeceği inancı öne çıkmaktadır. Daha çok Almanya, Hollanda gibi ulus devlet yapısı görülen ülkelerde uygulanmaktadır. Bu model de liberal model gibi zorlaştırılmış bir başvuru ve denetim süreci içermektedir. Ancak bu modelde ailesel

ihtiyaçlara öncelik tanınmakta ve çeşitli kolaylıklar sağlanabilmektedir (Esping-Andersen, The Three Worlds of The Welfare Capitalism, 1990, s. 27).

1.1.2.3. Sosyal Demokrat Model

Daha çok İskandinav ülkelerinde rastlanan bu model vatandaşı piyasanın etkisinden tamamen koruyacak şekilde tasarlanmış bir modeldir. Bu modele göre şahıslar arasında ayrım yapılmaksızın herkes Sosyal Devletin sağladığı haklardan yararlanabilmelidir. Bu sayede olası bir olumsuzlukta devletin müdahale edene kadarki geçecek sürede kişinin mağdur olmasının önüne geçilmektedir. Korporatist/muhafazakâr modelden farklı olarak bu model aile yapılarına pek önem vermez. Bu modelde öncelik bireyindir. Bu modelde haklar ve özgürlükler tüm bireyleri kapsamak durumundadır (Esping-Andersen, The Three Worlds of The Welfare Capitalism, 1990, s. 28) Evrensel olma, seküler bir yapıda kendini inşa etme ve istisnasız herkesin eşitliğine dayanan bu model her bir vatandaşın en yüksek standartlara sahip olabilme imkânını sağlama prensibine dayanmaktadır (Aktan & Özkıvrak, 2008, s. 70).

1.1.3. Sosyal Devlet Uygulamaları

Sınıfsal ayrımların asgari düzeye düşürülebilmesi için genellikle eşitlik ilkesini benimseyen bu model, hem iktisadi hem kültürel sermayenin dağılımını eşit şekilde bölüştürebilecek, en azından tüm vatandaşların yaşam koşullarını asgari refah düzeyine çıkarabilecek düzenlemeler yapılmasını sağlamaktadır. Bunu yapabilmek için geliştirdiği politikalara ise "sosyal politika" adını vermektedir. Bu sosyal politikaların uygulayıcısı ise devlet nezdinde yerel yönetimler ve sosyal hizmet çalışanlarıdır (Aydın & Çakmak, 2017, s. 6).

Sosyal Demokrat Modeli benimseyen ülkeler haricindeki ülkeler, Sosyal Devlet olarak toplumun en temel yapı birimi olarak aileyi kabul etmektedirler. Böylelikle belirlenen sosyal politikalar genellikle aile yapısının ayakta tutulmasına yöneliktir. Elbette bu sistemin kabullerinden birisi "aileyi yaşat ki devlet yaşasın" gibi bir motto değildir. Buna rağmen devlet idarecilerinde ailede çıkan çatlakların toplumsal düzeni riske atabileceğine dair yerinde bir korku vardır. Bu nedenle sosyal politikalar belirlenirken refah düzeyi en düşük olan ailelerin risk analizleri yapılarak uygulamalara geçilmektedir (Spicker, 2000, s. 20).

Devletlerin varlığını toplumsal refahın bozulmasını tehlikeye atan bir başka etmen ise çocukluk dönemindeki vatandaşların şahsi olarak yaşadıkları sıkıntıları ortaya koyan

problemlerin giderilememesidir. Bu bağlamda çöküş için bir başka risk faktörü de dezavantajlı ailelerde ya da orta-alt gelir sınıfına mensup ailelerde yetişen çocukların yaşam kalitesini artırmak için Sosyal Devlet, sosyal politikalar geliştirmektedir. Böylelikle çocuğun toplumsal düzene adaptasyonu da gerçekleştirilmektedir (Esping-Andersen, 1999, s. 35). Burada bir diğer önemli olgu ise sınıflara yahut dezavantajlı gruplara dair devletin risk faktörünü nasıl azaltmaya çalıştığıdır. Bu durum üç ana kavramla ele alınmaktadır. İlki "azınlık" kavramıdır. Bu kavrama göre yapılacak yardımlar geliri düşük vatandaşlara, engellilere ve bekâr annelere yapılmalıdır. Ancak bu durum da bir müşteri-satıcı ilişkisi yaratması bakımından tehlikelidir. İkinci kavram ise korporatist yaklaşımdan etkilenerek hem iktisadi hem de kültürel geliri ve sermayesi belirli seviyenin altında kalan meslek gruplarına yardımların yapılması gerektiğini savunmaktadır. Örneğin, işçi sınıfının refah düzeyi asgari şartlarda iyileştirildiğinde işçi sınıfının yaşadığı bazı sorunların ortadan kalkacağı ve bu yetersizlikler yüzünde çıkaracakları herhangi bir isyanın engellenebileceği düşünülmektedir. Üçüncü kavram ise evrensel yaklaşımdan etkilenerek her bir vatandaşın yaşayabileceği risklerin toplumsal düzlemde çözülebileceği düşüncesini taşımaktadır (Aydın & Çakmak, 2017, s. 7).

1.1.4. Türkiye'de Sosyal Devlet

Batı ülkelerinde belirli sınıfların haklarını kazanmak için başlattıkları ayaklanmalar ve sonucunda ortaya çıkan devrimlerle meydana gelen Sosyal Devlet anlayışı Türkiye'de halkın isyanlarından ziyade devletin kendi politikası olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda da Türkiye'deki Sosyal Devlet anlayışı üç dönemde ele alınmaktadır. Bu dönemler şu şekildedir: 1923-1945 arası dönem, 1945-1980 arası dönem ve 1980 sonrası dönemdir (Yay, 2014, s. 151).

1.1.4.1.1923 – 1945 Arası Dönem

Bu dönemde hem savaştan yeni çıkmış hem de yeni kurulan bir ülke olmanın etkileri nedeniyle sosyal devlet anlayışı çok yaygınlaşamamıştır. Ancak bu dönemde de çeşitli sosyal politikalar geliştirilmiştir. 1925 yılında çıkarılan anayasada işçilere hafta tatili verilmiş, 1926 Medeni Kanunun kabulüyle çalışma hayatında önemli düzenlemeler yapılmış, 1930 yılında çıkarılan kanunlarla kadın ve çocuk işçilerin haklarını belirlemede oldukça etkili olmuş ve işçi sağlığını koruyan Umumi Hıfzıssıhha Kanunu kabul edilmiştir (Dilik, 1943, s. 96). Yine bu dönemde 1925 yılında "Aşar Vergisinin" kaldırılması da çiftçiler ve köylüler için o dönemin sosyal devlet modelince geliştirdiği sosyal politikalardan bir tanesidir. Ancak birtakım sosyal devlet modeline uygun

yaklaşımlar görülse de bu dönem daha ziyade savaşın açtığı yaraları sarmak ve yeni kurulan bir ülke olmanın getirdiği zorlukları aşmaya çalışmakla geçmiştir (Yay, 2014, s. 152).

1.1.4.2.1945 – 1980 Arası Dönem

Sosyal Devlet anlayışının dünyayla birlikte Türkiye'de de yükselişe geçtiği bu dönem aslında kendi içinde ikiye ayırılabilir: 1945 – 1971 arası yükseliş dönemi ve 1971-1980 arası duraklama dönemi.

Bu bölümün ilk döneminde öncelikle 1945 yılında kabul edilen ilk iş kanunu ve "Çalışma Bakanlığının" kurulması, ardından "İş ve İşçi Bulma Kurumunun" açılması ve bunun yanı sıra iş güvenliğini teminat altına almak için iş mahkemelerinin kurulması, sosyal devlet uygulamalarının işçi sınıfı için olan çalışmalarını ortaya koymaktadır (Tokol, 2000, s. 18). Ardından 1946 yılında çeşitli kısıtlamalarla İlk Sendikalar Kanunu çıkartılmıştır. 1949'da İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Dünya Sağlık Örgütü Anayasası onaylanmıştır. Böylelikle Türkiye, Sosyal Devlet olma alanında uluslararası bir başarı kazanmıştır. Bunların dışında 1949 yılında Emekli Sandığı Kanunu kabul edilerek memurların emeklilik haklarının güvence altına alınmasına olanak sağlamıştır (Güzel & Okur, 2003, s. 417). Bu dönemdeki en önemli adım ise 1961 Anayasası ile sosyal devlet ilkesinin güvence altına alınması olmuştur. Sosyal devlet ilkesince düzenlenen 1961 yasasında, sosyal yardımlar geniş bir yer bulmuş ve burada devletin yardım eden bir kuruluş gibi çalışmasından ziyade kanuni düzenlemeler yaparak sosyal politika yardımıyla sosyal devlet modelini işler hale getirmesi amaçlanmıştır. Ancak bu dönemdeki sosyal yardımlar da toplumun tüm kesimini kapsamamaktadır (Yay, 2014, s. 157).

İkinci dönemde ise Dünyadaki ekonomik krizin etkilerinin Türkiye'yi de etkisi altına almış olması ve 1980 darbesinin olumsuzlukları sosyal devlet anlayışının duraklamasına sebep olmuştur. Bunun neticesinde 1980 sonrası Türkiye'sinde Sosyal Devlet anlayışı yeniden şekillenmeye başlamıştır (Yay, 2014, s. 157).

1.1.4.3.1980 Sonrası Dönem

1970'li yıllarda Batı dünyasında da düşüşe geçen Sosyal Devlet Modeli Türkiye'de de düşüşe geçmiştir. Bu dönem Sosyal Devlet modelinin yerini neo-liberal bir anlayışa bıraktığı dönemdir. Bu dönemle birlikte özelleştirme politikaları, sermayenin özelleştirilmesi gibi düşünceler gelişmiştir. Türkiye'nin de bu düşüncelerin etkisinde

kalması ve kendi devlet içi meselelerini çözmede Batı'yı rol model alması 1980'lerden sonra Sosyal Devlet anlayışının gerilemesine sebep olmuş gibi görünmektedir. Bu politikalar 1990'lı yıllara da yansımış ve sosyal devlet anlayışının ortadan kalkması artık halk tarafından dahi kabul edilmiştir ve bu dönemde sosyal politika geliştirmek yerine devlet sosyal hizmetler sağlayarak daha çok yardımlaşma üzerine bir anlayış izlemiştir (Yay, 2014, s. 158)

2000'li yıllara gelindiğinde ise Tek partili hükümet yönetiminin belirlediği "devletin küçülmesi" anlayışıyla sosyal devlet anlayışı tam manasıyla yok olma noktasına gelmiştir. Bu dönemde Türkiye'nin Batılı ülkelerden etkilendiği ve Sosyal Devlet modelinin dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Sosyal Politikalarla devleti halkın hizmetine sunacağını vadeden Tek Parti iktidarı, süregelen yıllar içerisinde ortaya koydukları Acil Eylem Planı neticesinde devletin halkın refahını arttırıcı bir unsur olarak çalışmasını hedeflemiştir. Ancak bunu sosyal devlet modelinden ziyade yerelleştirerek yerel idarelerin sunacağı hizmetlerle uygulanmasına olanak tanımıştır. Böylelikle refah düzeyinin arttırılması ve sosyal hizmetlerin yürütülmesi yerel yönetimin çabasına bırakılmıştır (Yay, 2014, s. 159-160)

Sosyal devlet anlayışı Türkiye'de halkın el veren taraftan, el açan tarafa geçmesinde oldukça etkili olmuştur. Bu süreç dünya devletlerinden farklı olarak işlemiştir. Dünya'da çalışmayı şiar edinmiş milletler yetersizlikleri neticesinde devletin sosyal yardımlarından yararlanmayı benimsemiş olmalarına rağmen Türkiye ve Türkiye gibi birçok gelişmekte olan ülke statüsündeki ülkelerde "devletin malı deniz yemeyen domuz" algısıyla milletin çalışmadan devletin onlara bakma zorunluluğu güttüğü bir anlayış üzerine oturmuştur (Yay, 2014, s. 162). Maalesef ki bu süreç de gelişmekte olan ülkenin yatırım yapması gereken alanları kısıtlamış ve ülkenin gelişim sürecini oldukça yavaşlatmıştır. Aynı zamanda halkçılık ya da milliyetçilik ideolojileri altında sosyal devlet anlayışı geliştirilmeye çalışılsa da ideoloji savaşları arasında herkes kendi yandaşının refahını yükseltmeye çalıştığından bu sistem Türkiye'de çok da başarılı olamamıştır.

Sonuç olarak Türkiye'de de dünyada olduğu gibi Sosyal Devlet modeli doğmuş, yükselmiş ve neticesine ulaşmıştır. Ancak burada Dünya ve Türkiye'nin temel farkı Türkiye'de sosyal devlet anlayışının devlet yönetimince ortaya konmasıdır.

1.2. Sosyal Politika

Sosyal politika en basit anlamıyla, sosyal devlet anlayışının geliştirdiği politikaları kapsamaktadır. Kendi gelişimini ve dönüşümünü sosyal devlet modelinin tarihsel süreçleriyle tamamlayan sosyal politika kavramı sığ ve derin olmak üzere bir ayrıma sahiptir.

Sığ Sosyal Politikalar sanayileşme sonrası işçi haklarının savunusuyla ortaya çıkan ayaklanmalara karşı işçilerin refah düzeyini arttırmak için ve onlara asgari şartlarda bir hayat kalitesi sunmak için ortaya konan politikaları kapsamaktadır (Koray & Topçuoğlu, Sosyal Politika, 1995, s. 13).

Derin Sosyal Politikalar ise toplumun ekonomik anlamda dezavantajlı olabilecek kesimlerinin toplumsal refahın devamlılığının sağlanabilmesi adına devlet tarafından gözetilerek çeşitli yardımlar ve hizmetlerle yaşam standartlarının artırılması olarak tanımlanmaktadır (Güven, 1995, s. 12).

Özetle sığ anlamıyla sosyal politikalar sınıflar arası çatışmaları engellemek amacıyla ortaya konulan politikalarken derin anlamıyla tüm zümreleri kapsayan çeşitli politikalar geliştirilerek toplumsal refahın artırılması ve devamlılığının sağlanması için geliştirilen politikalardır (Şenkal, 2011, s. 20).

1.2.1. Sosyal Politikanın Dönüşümü

Orta Çağda dinin hüküm sürdüğü dönemlerde ihtiyaç sahiplerine yardım etmek zengin olanların dini bir görevi olarak kabul edilmektedir. Bu görev hem Hristiyanlık hem İslam anlayışıyla yönetilen devletlerce teminat altına alınmış durumdadır. Ancak laik devlet yönetim modelinin yükselişiyle devletler de yönetim anlayışında büyük dönüşümler geçirmiştir. İşte bu süreçte devletler halklarının yaşamlarını idame ettirebilmelerini sağlamak için çeşitli politikalar ortaya koymuşlardır. Bu politikalar kimi zaman hukuki temelli doktrinleri ele ala alarak yasalaşmış, kimi zamansa devlet nezdinde olmasa da toplumlar içinde yazısız anlaşmalara bürünmüştür. (Güven, 1995).

Hem ulus devletlerin doğuşu hem de laik yönetim modelinin benimsenmesi beraberinde sosyal politikaları da getirmiştir. Hem ekonomik hem de siyasi temellere dayanan sosyal politikalar, devletlerin sosyal devlet olabilme anlayışını benimsemeleriyle de çok önemli bir role sahip olmuşlar (Tokol, 2000). Var oluşu çok daha öncelere dayanan ve temel hakların teminatı olarak ortaya çıkan bu sosyal politikalar, Sanayi Devriminden sonra sınıfsal mücadeleyi en aza indirmek için işçi sınıfının refah düzeyini arttırmak ve

yaşam standardını insan onuruna yaraşır bir düzeye çıkarmak için devletlerin yeni kolluk kuvveti haline gelmiştir (Koray, 2000). Daha sonra tüm sınıfların refah düzeyini arttırmak ve yaşam kalitesini çok daha yüksek standartlara çıkartmak amacına bürünen gelişmiş devletler, sosyal politikalarını bu amaç üzerine kurgulamaya başlamışlardır Böylelikle Sosyal politikalar temel ihtiyaçların teminatı olarak başladıkları yolculukta dezavantajlı sınıfların yaratabileceği sorunları engelleyebilmek adına geçirdiği dönüşümü bu sefer de tüm zümrelerin refahının arttırılması adına geçirmiştir. Ancak süreç burada tekamülünü tamamlamamıştır ve sosyal devlet modelinde devlet elinde dönüşen sosyal politikalar, sosyal devlet anlayışının değişmesi ve çökmesiyle kendisini yerel yönetimlerin elinde bulmuştur (Şenkal, 2011, s. 27).

1.2.2. Sosyal Politikaların Yerelleşmesi

Yerel yönetimlerin sosyal devlet modelinde sosyal politikacıların uygulayıcıları konumunda olması, onları sosyal politika için bir uygulama aracı haline dönüştürmüştür. Ancak neo-liberal akımın ışığında devletin küçülmesi düşüncesinin yaygınlaşmasıyla devletler yerel yönetimlere oldukça yüksek kaynak aktarımında bulunmuşlardır. Bu minvalde sosyal politika uygulayıcılığında aracı konuma sahip olan yerel yönetimler artık sosyal politika geliştirici konumuna ve yetkisine de sahip olmuşlardır. Böylelikle hem lokal olarak halka daha yakın olabilen belediye gibi kurumlar halkın refah düzeyini arttırıcı hamleleri yapabilmek adına özgürleşmiş, hem de sosyal politika artık ülkesel düzeyden daha yerel ihtiyaçlara göre şekillenir hale gelmiştir (Şahinoğlu, 2017, s. 43).

Dünyada İsveç, İngiltere, İspanya, Hollanda, ABD, Kanada gibi birçok ülkede örnekleri bulunan bu durum, Türkiye'de ise yerel yönetimin yapı taşı olan belediyecilikte işlevsel hale gelmiştir. Bu dönüşüm Türkiye'de belediyecilik anlayışının da sosyal belediyecilik anlayışına dönüşmesine yol açmıştır. Bu bağlamda bir sonraki bölümde Sosyal Belediyecilik ve Sosyal Belediyeciliğin Türkiye'deki yansımaları ele alınmaktadır (a.g.e. s.49).

Yerel yönetimler görüldüğü üzere her dönemde politikaların uygulanması konumunda halka en yakın konumda bulunmuşlardır. Bu sebeple halkla devlet erkinin en kesin ve net temasını yansıtan belediyeler sosyal politikaların yerelleşmesi için biçilmiş kaftandır.

Sonuç olarak sosyal alana müdahale belediye bazında yerelleşmiş ve toplumsal çözümler daha mikro ölçeklere indirgenmiştir. Böylelikle küreselleşmenin getirdiği

bireyselleşme kendini devletler bazında da göstermiş ve devletler de kendi topyekûn yükünü yerel yönetimlere paylaştırmıştır.

1.3. Sosyal Belediyecilik Ve Türkiye'deki Yansımaları

1.3.1. Sosyal Belediyecilik ve Gelişimi

Sosyal Devlet anlayışının yerel bir alanda yansıması olarak ortaya çıkmış bir kurum olan Sosyal Belediyecilik, Eryılmaz'ın (2010) tanımına göre şu şekilde ifade edilmektedir:

"*Dar anlamda sosyal belediyecilik, dar gelirli, yoksul, muhtaç, kimsesiz, özürlü ve yaşlı kesimlere mal ve hizmet olarak yardım etmek; geniş anlamda sosyal belediyecilik ise bu mal ve hizmet yardımlarını da aşan, toplumsal alanda daha geniş bir yelpazeyi oluşturan eğitimden sağlığa, gençlikten spora, kent kimliği oluşturmaktan belediye-halk bütünleşmesine kadar, kent hayatının bütününü kapsamaya yönelik sosyal işlevleri içinde barındıran bir kavramdır.*"

Sosyal belediyeciliğin bir başka tanımı ise Yalçın Akdoğan'a aittir. Akdoğan'a göre (2006) Sosyal Belediyecilik, yerel yönetime kamusal alanda planlamalar yahut düzenlemeler yapma misyonu edindiren, bu sınırlar içerisinde kamusal harcamalar için oluşturduğu bütçeyi barınma, halk sağlığı, eğitim birimleri ve mahalli idarenin korunması ve tüm bu hizmetlerin sürdürülebilmesi adına harcayan; işsizlik sorunlarının giderilmesi ve kimsesizler için yardım kampanyaları düzenlenmesi, toplumda dayanışma bilincinin geliştirilmesiyle kültürel aktivitelerin yapılabilmesi adına ihtiyaç duyulan yapısal reformların gerçekleştirilmesi amacıyla mantık çerçevesi içinde sosyal politikalar üreterek bunları icra etmesi beklenen; toplum-birey çatışmasında sosyal-adalet ya da güvenlik olgularını tanımlayarak icra etmeye çalışan yerel yönetimlere toplumsallaştırma ve devletin sosyal kontrol mekanizmasını yerelleştirme görevi veren bir modeldir.

Bu tanımlardan hareketle sosyal belediyecilik "belediyecilik" faaliyetlerinin yanı sıra toplumsallığın işlevsel fonksiyonlarını sürdürmek adına da tüm mahalli idarelerin görev yapılarını kendisinde barındıran ve devletin denetleme mekanizmasını elinde tutan bir yapı haline dönüşmektedir. Bu tanımlar ve toplumun genel algısında sosyal belediyecilik belirli dezavantajlara sahip olan grupların yaşam standartlarının arttırılması için gerekli olan doktrinleri sağladığını öngörmektedir. Öte yandan sosyal belediyecilik sadece dezavantajlı bazı grupların yaşam kalitesinin artmasının yanında, bireylerin

sosyalizasyon süreçlerini kolaylaştırarak toplumsal dokunun inşa sürecini gerçekleştirmesini de sağlamaktadır.

Bireylerin sosyalizasyonunun kolaylaştırılmasının yanı sıra sosyal belediyeler refah toplumlarının bir çıktısıdır ve bu çıktı nihayetinde toplumsal refahın arttırılması ve sürdürülmesini temel almaktadır. Nitekim refahın uzun bir dönem boyunca ekonomik kalkınma anlayışıyla eş değerde görülmesi, sosyal olanın geliştirilmesi adımlarını geride bıraktığı için, sosyal hizmet alanı ekonomik yani ayni ve nakdi yardımlarla sınırlı kalmıştır.

Ekonomik kalkınmanın refah düzeyinde tek başına yeterli olmayacağı düşüncesinin yayılmasıyla sosyal alanda kültür, eğitim, sağlık hizmetleri gibi birçok farklı yapı, refahın tanımı içerisine dâhil olmuştur. İşte bu tanımların dâhil olması sosyal belediyecilik anlayışının gelişiminde büyük rol oynamıştır. Aynı zamanda kalkınma faaliyetlerinin ekonomik kalkınmadan öteye geçmesiyle sosyal ve siyasal kalkınmanın ekonomik kalkınma kadar önemli olduğu düşüncesinin yayılması da yerel yönetimlerin sosyal alana odaklanmasına neden olmuştur. Böylelikle sosyal belediyecilik anlayışı da sosyal devlet anlayışıyla paralel şekilde ortaya çıkmış fakat dönüşüm olarak sosyal devlet yapısından ayrılmıştır (Şimşek & Altun, 2020).

19. yüzyıldaki toplumsal değişimin yansıması olan sosyal devlet modelinde yerel yönetimler devletlerin geliştirdiği politikaları uygulayıcı konumunda bir rol oynamışlardır. Ancak dönüşen sosyal devlet modeli, neoliberal politikalarla birlikte dönüşüme gidip devletin küçülmesi gerekliliği görüşü yaygınlaşmıştır. Bu durumdan sonra yerel yönetimle ve özellikle belediyeler toplum refahının sosyal alandaki koruyucuları ve bunun için politika geliştiricileri konumuna gelmişlerdir. Böylelikle sosyal belediyecilik anlayışı sosyal devlet anlayışının dönüşümünün dışında bir role bürünmüştür.

Genellikle sağlık, eğitim, sosyal alanlarda hizmetler yürüten sosyal belediyeler konut politikaları ve işsizlik sorunları gibi meselelerde de çözümler üretmektedir. Bunun yanı sıra sosyal belediye hizmetleri arasında gıda temini, sosyal tesisler ve aşevleri inşa etmek de vardır. Bunların dışında sosyal belediyecilik faaliyetleri arasında, yerel sermaye sahipleri ve sivil toplum örgütleri arasındaki iş birliği yürütücülüğünü sağlaması da yer almaktadır (Kaya, 2003). Bu veriler ışığında sosyal belediyecilik, üretim gereçlerinin mülkiyet hakkının tüm toplum sınıflarınca eşit olabilmesi adına sosyal, kültürel,

ekonomik alanlarda gerekli yaptırımları veya atılımları yürüten bir mekanizmadır. Buradaki eleştiri ise tüm belediyeler için geçerli olan tanımlardır. Bu durumda sosyal belediyeciliğin farkı nasıl ortaya koyulmaktadır?

Sosyal belediyenin klasik belediye anlayışının ötesinde belediyeciliğin yüklendiği işlevlerin yanında sosyal alandaki sorunlara da müdahale edebilme yetkinliğine ve sosyal devlet anlayışının ürettiği sosyal politikaların hem uygulayıcı hem koyucusu konumunda var olması bir belediyeyi sosyal belediye olarak tanımlamaya yetmektedir.

Fiziki koşulların iyileştirilmesi ve fiziki belediyeciliğin yanında toplumsalın da sorunlarına el atan belediyelerin birçok alanda faaliyet göstermesi ve varlığını ortaya koyması gerekmektedir. Bu temel alanların birisinde varlığını kaybetmeye başladığı an belediyenin sosyal statüsü de kaybolmaya başlamaktadır.

Yaşlılara, engellilere, çocuk ve gençlere, yoksullara veya kadınlara yönelik uygulamaları kapsayan sosyal belediye hizmetleri şu alanlarda tanımlanabilir: "Kültür Hizmetleri", "Eğitim Hizmetleri", "Sağlık Hizmetleri" ve "Spor Hizmetleri". Buradan da anlaşılacağı üzere sosyal belediyeler yerel halkın kültürel, sosyal ve ekonomik anlamda refah düzeyini yükseltmek için birçok politika ve hizmet sunmaktadır. Bu hizmetler ışığında sosyal belediyelerin toplumsal alanda ortaya koyabileceği uygulamalar şöyle özetlenebilir:

- İhtiyaç sahiplerinin barınma ihtiyaçlarını karşılama,
- Her türlü kesimin barınma alanının güvenliğini sağlama,
- Sosyal dayanışmayı arttıracak faaliyetler üretme,
- İhtiyaç sahiplerinin beslenme ihtiyaçlarını karşılama,
- Halkın beslenmesinde temiz ve güvenilir gıdaların teminini sağlama, bu gıdaların denetlenmesini sağlama,
- Ulaşım standardını arttırma,
- İhtiyaç sahiplerine ulaşım masraflarında yardım etme,
- Özürlü bireylerin ulaşım sorununu kolaylaştırma,
- Toplumsal sınıflar arasındaki eğitim eşitsizliğini gidermek adına çalışmalar yürütme,
- Tüm halk için meslek ve beceri edindirme kursları düzenleme,
- Kamusal alandaki huzuru sağlama,

- Kamusal alandaki karşılaşmalarda halkın asgari düzeyde ilişkilerini geliştirmeleri adında faaliyetler düzenleme,
- Sağlık hizmetlerini ihtiyaç sahipleri için erişilebilir kılma,
- Yoksullara ayni ve nakdi yardımın yanı sıra kültürel sermaye yardımı yapma,
- Yaşlıların toplumsal dokuya yeninde sosyalizasyonu için gerekli uygulamaları geliştirme,
- Kamusal alanda sosyalleşebilme alanlarının (park-bahçe-mesire alanı gibi) varlığını arttırma ve buraların huzurunu sağlama,
- Kültürel sermayeyi geliştirici faaliyetler düzenleme,
- Aile kurmak isteyenlere evlilik okulları açarak onları bilinçlendirme,
- Hamile olan ebeveynleri eğiterek doğacak çocuğunun yarınlarında aile yapısını güvence altına alma,
- Gençlerin her türlü kötü alışkanlıktan korunabilmesi adına sportif aktiviteler, sanatsal faaliyetler düzenleme,
- Gençlerin topluma faydalı birer birey olması için gerekli yetişme şartlarını sağlama
- Aş evleri, imarethaneler açma,
- Rehberlik ve danışma hizmetleri sağlama,
- Kontrolsüz göç karşısında gerekli yerel önlemleri alma,
- Yeşillendirme çalışmalarıyla şehrin tahribatını en azan indirgeme,
- Sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliğinde bulunarak halkın istekleri ve arzuları adına çevreyi güzelleştirme, refahı arttırma…

Bu maddeler ışığında sosyal belediyelerin işlevleri şu şekilde tanımlanabilir: "Sosyalleştirme", "Sosyal Kontrol ve Rehabilitasyon", "Yönlendirme", "Kılavuzluk etme ve rehberlik etme", "Yardım etme ve gözetme (Sosyal Yardım)", "Yatırım yapma, tesisler kurma" (Şimşek & Altun, 2020). Bunlara rağmen sosyal belediyeciliğin yürütülmesi ve işletilmesinde de bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlar ilk olarak belediyelerin kaynakları doğru idare edemeyerek sosyal hizmette koordinasyon eksiklerinde ortaya çıkmaktadır. Bunun dışında maddi kaynakların doğru hizmetlere yönlendirilememesi da bir başka sorunu teşkil etmektedir. Bunların yanı sıra hizmetlerin başvuru usulüne döndürülmesiyle hizmet ihtiyacı olanlara erişim sorunları da yaşanmaktadır. Gerekli personel ve mali kaynakların yetersizliği de bir diğer sorun olarak

ortaya çıkmaktadır. Bunların ötesinde sunulan hizmetlerin hizmet alıcılarınca kötüye kullanımı ve bu sorunun denetiminin yetersizliği de bir başka sorun teşkil etmektedir. Son olarak belediyelerin siyasi popülizm neticesinde gerekli olan hizmetler yerine popüler olan hizmetlere öncelik vermesi ve bu durumu siyasi bir rant olarak hizmet alıcılarını rencide edici şekilde sunması da sosyal belediyeciliğin bir başka sorunudur (Şahinoğlu, 2017).

Sonuç olarak sosyal politikalarda yaşanan gelişmenin yerel yönetimlere geniş bir uygulama alanı açtığı bir gerçektir. Bu bağlamda küreselleşen süreçte sosyal devlet anlayışının yerelleşmesiyle sosyal belediye anlayışı doğmuştur. Bugün çeşitli eksikleri olsa dahi sosyal belediyecilik yerel alanda oldukça anlamlı sosyal politikalar uygulamaktadır. Bu durum da "Sosyal Hizmet" ve "Sosyal Girişim" olmak üzere iki temel kavram ortaya çıkmaktadır:

1.3.1.1. Sosyal Hizmet

Sosyal hizmet; vatandaşların refahını iyileştirmeyi amaç edinen bireyi ya da aileyi odağına alan bir sistemdir. Birey ve toplum bazındaki problemleri, bu problemlerin çözümlerini ve dahi bu problemlere müdahale yetisi bulunan sosyal politika, sosyal hizmetin içeriğini oluşturmaktadır. Odağında "birey", "toplum", "değişme" ve "gelişme" olan sosyal hizmetin hedefi; insanları sorunlarıyla başa çıkabilme kabiliyetlerini geliştirip güçlendirerek, vatandaşlarla hizmet sağlayıcılar arasında köprüler kurarak, sosyal politikaların daha etkili bir şekilde işleyişini sağlamak ve onlara katkıda bulunmaktır (Genç, 2009, s. 61).

Sosyal hizmet anlayışının her ne kadar dezavantajlı sınıflara ya da gruplara yönelik uygulamaları kapsadığı düşünülse de aslında bugün toplumun tüm kesimlerini kapsamaktadır. Bu sebeple geliştirilen sosyal politikalar da ayrım gözetmeksizin toplumun tüm kesimlerini ilgilendiren politikalar olmalıdır. Bu politikalar aynı zamanda toplumsal zümrelerin adil biçimde yararlanabileceği hizmetler sunmalıdır.

1.3.1.2. Sosyal Girişim

İktisadi ihtiyaçların giderilmesi için kurulan kâr amaçlı işletmeler gibi sosyal ihtiyaçların da giderilmesi için çeşitli organizasyonlar kurulmaktadır. Sosyal girişimcilik ise bu sosyal faaliyetlerin kâr amacı güden ya da gütmeyen işletmelerce herhangi bir kâr elde etmeden sosyal alanda gösterdikleri faaliyetleri tanımlamaktadır. Bu girişimciliğin temel hedefinde ise "balık tutmayı öğretmek" anlayışı yatmaktadır (Şimşek & Altun,

2020, s. 57). Burada devletin ya da belediyelerin benimsedikleri sosyallik anlayışı kapsamında özellikle ayni ve maddi yardım hizmetlerinden yararlanan kesimlerin tembelleşmesini önlemek adına çeşitli girişimler geliştirilmelidir. Meslek edindirme kursları açarak ve istihdam sağlanarak hizmet alanların sadece yardım edilmeye muhtaç kişiler olması önlenmelidir. Bunun yanı sıra toplumsal bilincin inşa edilmesi adında ortak bir sosyal doku ortaya koyabilecek faaliyetlerin geliştirilmesi ve bunların gelenekselleştirilmesi de sosyal girişimlerin bir başka örneğini ortaya koymaktadır. Burada da amaç hem çocuklara ve gençlere toplumsallaşmanın önemini aktarmak hem de toplumsal bağları kuvvetlendirmek olmalıdır. Bu şekilde hem bireyin sosyalizasyon süreci sağlanabilecek hem de yeniden üretim sistemiyle toplumsallığın sürdürülebilirliği devam ettirilebilecektir.

1.3.2. Belediyecilik ve Sosyal Belediyeciliğin Tarihi

Belediyecilik tarihi ilk şehir devletlerine kadar dayandırılabilir. Antik Roma'daki Polis devletleri aslında birer belediyecilik örneğidir. Mısır'ın yönetimi ayrı ayrı kentlere bürünmüştür ve bunlar da birer belediyecilik örneğidir. Süreç içerisinde "landlord" kavramının ortaya çıktığı İngiltere gibi ülkelerde de derebeyliği sistemi aslında bugünün belediyeciliğine yaklaşık yönetim sistemleri içermektedir. Elbette yerel yönetim devlet yönetim şekliyle aynı biçimde sürmektedir. Kralların yönettiği ülkelerin belediyeleri de yine o toprağın ağası ya da beyi tarafından yönetilmektedir.

Bugünün belediyecilik anlayışına en yakın zamanlar zanaata ve insan gücüne dayalı üretimin yerini makineleşmeye bıraktığı süreçte ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Sanayi Devrimi birçok alanda olduğu gibi bu alanda da öncü rol oynamıştır. Makineleşmenin getirdiği dönüşümlerse kitleleri büyük bir yoksulluk mücadelesiyle yüz yüze bırakmıştır. Bu sürecin atlatılması adına yeni bir devlet anlayışı gelişmiş ve devlet yönetim modeli ekonomik temelli olan anlayışların yanı sıra sosyal olanı önemseyen bir şekle bürünmüştür.

Sosyal politikaların önem kazandığı bu dönemde devlet sınıflar arası ayrımın en aza indirgenebilmesi için piyasanın görünmez eline kendi görünür eliyle müdahalede bulunmuştur. Ancak bu dönemki sosyal anlayışı da ekonomi temelli bir alt yapıyla üst yapıların belirlendiği bir dönem olmuştur. Bu süreç içerisinde sadece ekonomi kapitalindeki yani iktisadi sermayedeki dönüşümlerin sosyal alanı yeterince domine edememesinin etkisi gün yüzüne çıktığında, alt yapının üst yapıyı belirlemesini öngören

yönetim anlayışında çeşitli değişiklikler olmuş ve kültürel sermayeyle sosyal sermayenin önemi anlaşılmıştır. Bu sermayelerin de en az iktisadi sermaye kadar önem kazanmasıyla sosyal devlet kendi üzerine çok fazla yük almıştır. Bu yük altında devlet gücünün ezilmeye başlamasıyla devlet asli görevleri dışındaki her şeyi özelleştirmeye yahut mahalli idarelerin kontrolüne bırakmaya başlamıştır. Böylelikle sosyal devlet anlayışı yerel idarecilerin yönetim anlayışına empoze edilmiş ve böylelikle sosyal belediyecilik kavramı bugün olan önemini kazanmaya başlamıştır.

Bu bağlamda bu bölümde sosyal belediyeciliğin gelişim süreci sosyal devlet mesnet alınarak değerlendirilmektedir. Böylelikle sosyal belediyecilik de "Sosyal Devlet Öncesi", "Sosyal Devlet Dönemi", "Sosyal Devlet Sonrası" olmak üzere üç döneme ayrılmaktadır:

1.3.2.1. Sosyal Devlet Öncesi

Devlet erkinin merkezileşmediği zamanlarda yönetim anlayışı yerel yönetimlerin egemenliğinden geçmekte ve aslında bugünün belediyeciliğinin bir boyutu gerçekleştirilmektedir. Bu süreçte halkın arzı yerel yönetime olmaktadır. Ancak bu dönemde sosyal anlayışı var olmadığı için sosyal belediyeciliğin en aktif gözlemlenebileceği alan yoksulluk ve iş gücünün denetimi olarak ortaya çıkmıştır. Elbette tanım olarak sosyal belediyecilik ele alınamasa da bugünkü sosyal belediye uygulamalarından bazılarının yansımalarını görmek mümkündür. 16. Yüzyıl İngiltere'sinde devletin ortaya koyduğu yoksulluk yasasıyla mahalli idareler kendi mahallerindeki yoksulların ihtiyaçlarını gidermeye yönelik girişimlerde bulunmuştur. Bunun yanı sıra Almanya'da yoksullara destek amaçlı yerel yöneticiler tarafından belirli bölgeler açılmıştır. Bu bağlamlarda sosyal devlet dönemindeki sosyal politikaların basit bir yansıması görülmektedir (Özdemir, 2004).

Sanayi ve endüstri devrimiyle ortaya çıkan iş gücü sömürüsünün denetlenmesi ve işverene karşı işçilerin haklarının korunması da her ne kadar dönüşüm sürecinde sosyal devletin ortaya çıkmasına vesile olsa da başlarında yerel yönetimlerce kontrol edilmekte ve sorunların çözümü kent yönetimlerince halledilmeye çalışılmaktadır (Şenkal, 2011).

Bu dönem 2. Dünya Savaşına kadar sürmüştür. Ancak bu dönemde genellikle yoksullara yardım etmek anlayışından öteye geçemeyen uygulamalar görülmüştür. 1. Dünya Savaşıyla 2. Dünya Savaşı arasındaki süreçte ise mahalli idareler her türlü

organizasyonun yapılabilmesi ve ihtiyaçların giderilmesi için önemli sorumluluklar üstlenmişlerdir (Şenkal, 2011).

1.3.2.2. Sosyal Devlet Dönemi

2. Dünya Savaşı ve Büyük Buhran arasında süren bu dönem, büyük iki tane savaştan çıkmış toplumların refah düzeylerini arttırmak için devletin hem piyasaya hem de sosyal alana müdahale ettiği dönemdir. Bu dönemde devlet tüm toplumun yaşam standartlarını en üst seviyeye çıkarmayı kendisine şiar edinmiş ve bu bağlamda harcamaları olabildiğince artırmıştır. Bu dönemde mahalli idareler sadece devlet politikalarının uygulayıcısı haline gelmiş ve bunun dışında başka bir sorumluluk almamışlardır.

Bu dönem Sosyal Devlet Çağının altın dönemi olarak düşünülmektedir. Her türlü yardımın ve hizmetin devlet kasasından yapıldığı, insanların hiçbir şekilde mağdur edilmediği hizmet anlayışının ayyuka çıktığı bu dönem kamu giderlerinin devlete açtığı yük neticesinde ağır eleştiriler almış ve devletin yüklerinden kurtulma politikasıyla düşüşe geçmiştir.

1.3.2.3. Sosyal Devlet Sonrası

Büyük Buhranın etkileri, küreselleşme hareketlerinin başlaması, neoliberal politikaların geliştirilmesiyle sosyal devlet anlayışı kendini dönüştürmüş ve sosyal alan müdahalesi yerel yönetimlere kalmıştır. Yerel yönetimlerin hizmet anlayışı sosyal olanın refahının artırılmasına ve sosyal sınıflar arası farkların ortadan kaldırılması amacına yönelik faaliyetlerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

Sosyal Devlete getirilen eleştirilerden sonra ve devletin, asli görevleri dışındaki yüklerinden kurtulmak istemesiyle refah düzeyini ve yaşam kalitesinin arttırılması misyonları yerel yönetimlere bırakılmaya başlanmıştır. Yerel yönetimlere olan bu yetki devri tüm mahalli idareler yerine belediyelerin üst kurum olarak görülmesi hasebiyle sadece beledi idare üzerine kalmıştır.

Sosyal belediyecilik anlayışı bu şekilde daha da gelişmiş ve sadece politika uygulayıcı konumundan, sorunları çözen konumuna da gelmiştir. Böylelikle yerel olarak sosyal politikalar geliştirmeye başlamış ve sosyal hizmetlerle sosyal girişimlere destekler sağlamıştır. Yerelde sosyal olan her şeyin yönetimi de belediyeye kalmış ve sosyal işler müdürlükleri açılmış ve yetki alanları genişletilmiştir.

Bugünün dünyasında tüm belediyeler sosyal belediye modelini benimsemiş ve halkın hem sosyal hem iktisadi alandaki sorunlarının çözülmesinin sorumluluğu belediyelerin üzerine kalmıştır. Bu durum da belediyenin yetki alanını genişletmekle beraber birçok sorumluluğu da beraberinde getirmiştir. Tarihsel gelişiminde yoksullukla mücadele olarak başlayan bu sorumluluk, dezavantajlı grupların tanımlanmasıyla onların refahını arttırıcı müdahalelerde bulunmak zorunda kalmıştır. Bu dönüşümden sonra ise sadece dezavantajlı olarak tanımlanan grupların değil, idaresinde olan tüm halkın refah düzeyini yükseltmek ve korumak üzere bir yönetim anlayışını sergilemesi gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Sosyal Devlet sonrası dönemde sosyal anlayışının mahalli idari yapılara bırakılmasıyla belediyeler her türlü sosyal hizmeti de kendi bünyelerinde barındırmaya başlamış ve bünyelerinde kültürden eğitime, ekonomiden çevreye kadar birçok alanda müdürlükler kurulmuştur.

Fiziki belediyecilik anlayışına göre işleyiş yapısı da değişen belediyelerin sosyal devlet anlayışını bünyelerinde barındırarak sosyal yapısını kaybeden devleti temsil etme sorumluluğu ise vatandaşların birçok beklentiye girmelerine sebep olmuştur. Merkez idare yerine mahalli idarede sorunun çözümünü bulabilen vatandaş için bu sistem refah düzeyini arttırmış görünse de yardımlardan faydalanmak isteyen grupların sayısı gün geçtikçe artmış ve şu an önü alınamaz bir hale gelmiştir. Bu bağlamda sosyal belediyecilik anlayışı da çöküş sürecine girmiş gözükmektedir.

1.3.3. Türkiye'de Sosyal Belediyecilik

Varlığı eski Türk geleneğine kadar uzanan belediyecilik faaliyetlerinde belediyelerin her dönemde sosyal bir yönü olduğu görülmektedir. Bu sosyal yön Osmanlı'da mahalli idari yapılarda da ortaya çıkmaktadır. Ancak savaş yıllarında ve özellikle cumhuriyetin ilanından sonraki süreçte belediyeler çok önemli görevler üstlenmiş ve sosyal belediyecilik anlayışı henüz oturmamış olsa bile merkezi yönetimin geliştirdiği sosyal politikaları uygulamakta oldukça başarılı olmuşlardır.

Tanzimat dönemine kadarki Osmanlı döneminde mahalli idarenin oldukça önemli olduğu ve birçok rol üstlendiği görülmektedir. Burada mahalli idarenin yöneticileri olan kadılar hem beldenin yahut bölgenin şehremini ya da amiri, hem adalet sağlayıcısı yani hâkimi, hem de şimdiki dönemin belediye başkanlığı görevini sahiplenen yöneticisi konumundadır (Ulusoy & Akdemir, 2005, s. 210). Bu dönemde padişahların, üst düzey

yönetici kadrosunun ya da zengin sınıfın yaptırdığı vakıflar bugünkü sosyal hizmet ihtiyaçlarını gidermektedir. O sebeple burada mahalli idarenin yönetimi sadece vakıfların düzenini sağlamak ve yapılacak yatırımların planlanmasında rol oynamaktır. Burada vakıflar mahalli yönetime bağlıdır. Ancak bu süreç Tanzimat sonrasında şehirlerin büyümesi ve Osmanlı İmparatorluğunun çöküşe geçmesiyle yavaşlamıştır. Bu dönemde halkın isyanını celbeden olaylardan bir tanesi de vakıf sistemiyle inşa edilmiş sosyal yardımlaşmanın yahut sosyal dokunun işlevselliğini kaybederek artık sosyal hizmetlerin halka ulaşmamasıdır. Bu sebeple devlet yapısına olan güven de sarsılmıştır (Özbek, 2006, s. 421). Mahalli idarelerin bu hizmetlere yetişememesi koca bir Al-i Osman geleneğini yerinden oynatmış ve belki de onun yıkılmasına sebep oluşturmuştur.

Böylesine önemli bir role sahip olan mahalli idareler yani belediyeler Osmanlı'nın yıkılmasına dahi sebep olabilecek bir işleyiş noktasında gözükmektedirler. Osmanlı döneminden sonra da yine bir o kadar önemli görevi sürdürmekte rol üstlenen mahalli idareler, bugün bile Türkiye'nin siyasi yönelimini belirlemekte ve politikaların dönüşümüne katkı sağlamaktadırlar.

Cumhuriyet'in ilanından sonra ve Türkiye'deki sanayileşmenin artmasıyla kentleşmenin hızlanmış olması ise belediyelerin hizmet alanlarının artışına sebep olmuştur. Nitekim bu dönemde çıkarılan 1580 sayılı kanunla belediyelerin sosyal alanda da hizmet sunması öngörülmüştür. Ancak dönemin imkânsızlıkları ve belediyelerin kaynaklara erişim zorluğu bu alandaki çalışmalar yürütülmesine pek olanak sağlamamıştır. Bu nedenle de bu dönem belediyeciliği klasik belediyecilik anlayışından öteye geçememiştir (Ersöz, 2004, s. 144).

Türkiye'deki belediyecilik bu minvalde 1970 öncesi ve sonrası olarak ayrılabilir. 1970'lerden önce belediyecilik alanında sosyal faaliyetler olarak yürütülen işler toplumsal yaşam standartlarını top yekûn arttırmak yerine üst zümreye ait olan kişilerin refah seviyesini korumasına yardımcı olmak adına bazı sosyal uygulamalar geliştirmiştir. Bu alanlar:

- Dilencileri halktan uzak tutarak dilenmeyi önleyici tedbirler almak (ama buradaki tedbirler dilenen kişilerin imkânlarını iyileştirmek yerine dilenenlerin hapse gönderilmesi gibi tedbirlerdir),
- Kimsesiz olanları, afetzedeleri veya toplumsal bütünlüğün parçası olmaktan uzak kişileri belirli alanlarda tutarak onları güvenliğini gözetmek (burada

onların güvenliğinin gözetilmesinin amacı toplum içinde huzursuzluk çıkarmalarını engellemek adına yapılmaktadır),

- Çalışanların hafta tatili isteklerini kontrol etmek ve onlara izin vermek,
- İhtiyaç sahipleri için yardımlar düzenleyerek onları çalışma hayatına adapte etmek yerine toplumun belli kesimiyle muhatap olmasını engellemek,
- Kamusalın sosyalleşme alanlarını fiziki ihtiyaçlarını gidermek ve bu alanları belirli zümrelere göre kaliteli hale getirmek,
- Çeşitli bölgelere sağlık yardımı ulaştırarak belirli kesimlere ait hastaların ihtiyaçlarını o bölgelerde giderme gibi.

Bu süreçte belediyelerin bu rolleri yerine getirmesinde aktif rol oynayan zümre ise burjuva sınıfıdır. Burjuva sınıfının istekleri göz önünde bulundurularak inşa edilen sosyal yapılar ve imar edilen fiziki çevreler belediyelerin de sosyal belediyecilik anlayışını kim için nasıl benimsediğini göstermektedir. Tüm bu süreçlerde sosyal devlet anlayışının ürettiği politikalar neticesinde belediyeler de sosyal politika uygulayıcısı konumunda oldukları için zümre farklılıklarını gözetmelerine rağmen yine tüm sınıflar için belirli bir refah sistemi gözettikleri söylenebilmektedir.

1970'lerde sol partinin iktidar olmasıyla "Toplum Belediyeciliği" anlayışı ülkenin tamamına hâkim olmuştur. Lakin bu dönemde verilen hizmetler mali kaynaklı hizmetlerdir ve refah seviyesi iktisadi sistemlerle ölçülmüştür. Bu durumda belli bir süre sonunda halkta "Devlet Baba" algısı uyandırmış ve neredeyse tüm mali destek kaynakları tüketilmiştir. Ayriyeten dönemin şartları ve dünyadaki krizlerin de etkisi altında kalınmasıyla sosyal belediyecilik anlayışı çok geniş alanlara yayılamamıştır (Şahinoğlu, 2017, s. 53).

1980 darbesinden sonra belediyelerin kısmen de olsa mali ve yönetimsel özerklik kazanmasıyla sosyal belediyecilik anlayışı güç kazanmıştır. Özellikle 1984 yılında kurulan büyükşehir belediyeleri sosyal belediyecilik anlayışında bu tür belediyelere yeni hizmet alanları açmasına vesile olmuştur.

2000'li yıllarda Adalet ve Kalkınma Partisinin iktidara tek başına gelmesiyle ortaya koyduğu kamu reformlarında yerel yönetimler çok büyük önem kazanmıştır. Bu sayede sosyal belediyecilik Türkiye'de en önemli noktasına çıkmıştır. Bu süreç aynı zamanda sosyal belediyeciliğin kurumsallaşması açısından da önemlidir. 2004 yılındaki "5216 sayılı Büyükşehir Belediye" ve 2005 yılında "Belediye Kanunları" ile 2008 yılında

"5779 sayılı İl Özel İdareleri ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanunlarının" çıkarılması bu anlamda en önemli gelişmeleri temsil etmektedir (Eryılmaz, 2010, s. 86). Bu süreçlerde belediyelerin sosyal alanlardaki uygulamaları şu şekilde sıralanabilir:

- Belediyeler ihtiyaç sahibi kimselerin iktisadi sıkıntılarını gidermek için faaliyetlerde bulunabilir ancak insan onurunu zedeleyici davranışlar sergileyerek bu faaliyetleri sürdüremezler.
- Belediyeler hemşeriler arasındaki sosyal dokunun inşası için gerekli sosyal ve kültürel aktiviteleri düzenlemek ve devamlılığını sağlamak durumundadır.
- Belediyeler müşterek çıkarlara hizmet amacıyla meslek edindirme kursları, beceri geliştirme kursları, sanat ve spor kursları açmakla görevlidirler.
- Büyükşehir Belediyeleri ve nüfus 50.000 (elli bin) üzerinde olan belediyeler çocuklar ve kadınlar için sığınma evi açmak mecburiyetindedir.
- Belediyeler sağlık hizmetleri için tesis açabilir ve bu tesisleri işletebilirler.
- Belediyeler gıda konusundaki sorunları gidermek amacıyla tahkim satışı yapabilir ya da gıdayla alakalı işletmeler açabilirler.
- Belediyeler dezavantajlı gruplara iktisadi ve sosyal destek amacıyla bütçe oluşturabilirler.
- Belediyeler gelir skalası belirli bir düzeyin altında olan veya afetzede olan kişilere arazi tahsis edebilir ve belirli sürelerde konaklama imkânı sağlayabilirler.
- Belediyeler kültür, eğitim, sanat, spor faaliyetleri düzenleyerek gençlerin sosyal dokuya katılımını arttırmayı amaçlamalıdır.
- Gençlerin kötü alışkanlıklardan uzak durmaları ya da suça karışmalarına engel olunması amacıyla belediyeler çeşitli gençlik faaliyetleri düzenleyebilir.
- Çocuk gelişimi konusunda hem ebeveynlere hem de çocuklara yönelik danışmanlık hizmetleri sunabilir.
- Aile kurmak isteyen çiftlere evlilik eğitimi, boşanmak isteyen çiftlere boşanma sürecini yönetmek amacıyla boşanma terapisi gibi danışmanlık hizmetleri sağlayabilirler.
- Kişilerin psikolojik ve sosyolojik sorunlarıyla baş edebilmesi için herhangi bir dezavantaj tanımı aramadan psikolojik ya da sosyolojik destekler sağlayabilir.

- Belediyeler iktisadi alanda dar gelirli olan hanelerin kışın ısınma ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yardım yapabilir ya da sivil toplum kuruluşlarıyla yardım kampanyaları düzenleyebilir.
- Belediyeler ulaşım konusunda her türlü zümrenin gerekli ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak idari sınırlar içerisinde ulaşım hatlarını belirler, inşa eder ve işlerliğini sürdürür.
- Dezavantajlı vatandaşların ulaşım konusunda sıkıntı yaşamaması adına çeşitli önlemler alırlar.

Bunların dışında tarım arazilerinin işlevsel tutulmasını denetlemek, imar alanlarını kontrol etmek, imar yapmak, alt yapı ve üst yapı hizmetlerini tamamlamak da belediyeler için önemli görevler arasındadır.

1.3.4. Türkiye'de Sosyal Belediyeciliğin Uygulama Alanları

Sosyal belediyecilik modelinin sunduğu sosyal hizmet anlayışı her belediyenin nüfus yoğunluğu, kadın erkek dağılımı, yaşlı sayısı gibi şehrin demografik verilerine ve zümreler arasındaki ayrımların yoğunluğuna göre düzenlenmektedir.

Sosyal belediyecilik anlayışında cemaatlerin – ailelerin – şahısların sorunları göz önünde bulundurularak bu sorunlara çözümler sunulması beklenmektedir. Burada göz önünde bulundurulan temel unsurlar: nitelikli personelin işlevsel olması, hizmet bekleyen yönetilenlerin gelişmişlik düzeyinin göz önünde bulundurulması ve buna göre planlamalar yapılması, sahip olunan kaynakların efektif bir şekilde kullanılmasıdır. Bu bağlamda sosyal belediyeciliğin her alana nüfuz eden ve her kesimin dâhil edildiği hizmet anlayışı gütmesi gerektiği bir gerçektir. Bu bağlamda çeşitli yaş gruplarına, tüm aile kurumuna ve bireylerin karşılaşabilecekleri sorunlara çözümler üretebilmesi adına sosyal hizmetler ve sosyal girişimler sunması gerekmektedir. Sosyal, sağlık, kültür ve mali alanlarda uygulanan hizmetler genellikle yaşlılara, çocuklar ve gençlere, kadınlara, engellilere ve yoksullara yönelik olmaktadır.

1.3.4.1. Yaşlılara Yönelik Hizmetler

Ulaşım hizmetlerinden ücretsiz veya indirimli olarak faydalanılması, sağlık ve bakım hizmetlerinin yaşlının yaşadığı hanede yapılması, huzurevi/bakımevi gibi sosyal hizmetler, ilaç temin edemeyenlere ilaç temini, sıcak yemek temin edemeyenlere 7 gün 3 öğün sıcak yemek temini gibi hizmetler yaşlılara yönelik hizmetlerdir (Çiçek, 2012, s. 104). Bunların yanı sıra yaşlı nüfusunun sağlık alanındaki ihtiyaçlarının karşılanması için

gerekli kaynakların gençlere göre 6 kat daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle yaşlılara harcanan sosyal destekler yanında mali destekler de sosyal belediyelerin hizmetleri arasındadır (Şahinoğlu, 2017, s. 55).

Bilindiği üzere ihtiyarlık ya da yaşlılık sadece insanların yaş almasıyla değil, bu yaş alma sürecinde çeşitli sosyal veya kişisel aktiviteleri gerçekleştirememesini de yanında getirmektedir. Bu bağlamda ulaşım zorlaşmakta, maddi kazançlar önemli ölçüde azalmakta, beslenme ve barınma ihtiyaçlarını gidermede aşırı zorlanmalar görülmektedir. Sosyal belediye tüm bu sorunları gözeterek yaşlılık hizmetlerinin temeline bakımevlerini almaktadır. Bakımevlerinde yaşlıların ihtiyaç duydukları barınma ve beslenme sorunu kökten çözülmektedir. Bunun yanı sıra gerekli personel istihdamı sayesinde yaşlıların ihtiyaç duyduğu sağlık hizmetleri sunulmaktadır. Ulaşım ihtiyacı ise bakımevlerinde kaldıkları için önemli derecede azalmaktadır. Gerekli durumlarda da yardımcı personel ve servis hizmetiyle bu sorun da çözülmektedir. Bunların dışında yaşlılığın getirdiği asosyalliğin de önüne geçilen toplumsal yaşama yaşıtlarıyla beraber adapte olmaları sağlanmakta ve yeniden sosyalizasyon sürecini kolaylaştırmaktadır.

Bakımevleri dışında yaşlı kimselerin ihtiyaçları için zaman zaman kendi evlerinde de bakım hizmetleri sunmaktadır sosyal belediyeler. Bu bağlamda yaşlıların sağlık hizmetleri kendi evlerinde görülmekte, beslenme için günde üç öğün ve haftanın yedi günü sıcak yemek hizmeti sunulmaktadır. Bunun dışında tıbbi müdahalelerin sağlık kuruluşlarında yapılması gerekli durumlarda özel servis hizmetleri de temin edilmektedir.

1.3.4.2. Kadınlara Yönelik Hizmetler

Sosyal ve psikolojik danışma hizmetleri, aile sağlığı merkezleri aracılığıyla sağlık hizmetleri, meslek kazandırma ve hobi edindirme kursları açmak, kültürel etkinlikler ve spor aktiviteleri düzenlemek, çeşitli konularda nakit ya da ayni destekler sağlamak sosyal belediyelerin kadınlara yönelik sağladığı hizmetlerdendir (Çiçek, 2012, s. 106).

Sosyal bir evrim süreci geçiren toplumsal normlara adapte olmakta güçlük çeken bireylerin uyguladığı şiddet gibi sebeplerle yahut toplumsal dayatmaların hâlâ daha çözülmediği alanlarda maruz kalınan aşağılama dışlanma gibi süreçlerle toplumsal alanın dışına itilmeye çalışılan kadınların topluma tekrar kazandırılması, kendilerini yalnız hissetmemeleri, şiddetten korunmaları amaçlarını güden bu tür hizmetler genellikle koruma evleri, meslek edindirme kursları, kültürel faaliyetler, okur-yazarlık eğitimi gibi hizmetlerle ortaya çıkmaktadır. Bunların yanı sıra psikolojik desteğe ihtiyaç duyan

kadınların sorunlarının çözümü için uzman ya da terapist desteği, aile içindeki kadın rolleriyle ilgili aşamadığı sorunları çözümleri için ilişki terapileri gibi hizmetler de kadınlara yönelik hizmetler arasındadır. Dahası ebeveynlikle alakalı doğum öncesi süreçten başlayarak doğum sonrası, çocuğun yetiştirilmesine kadar belediyelerin sosyal hizmet amacıyla sunduğu eğitimler dahi kadınlara yönelik hizmetler kapsamında yapılmaktadır.

1.3.4.3. Çocuklara & Gençlere Yönelik Hizmetler

Sosyal belediyeler çocuk ve gençler için en çok var olduğu eğitimde öğrencilere destek amaçlı derslere destek amaçlı kurslar başlatmakta, öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik ayni ve maddi destekler sağlamaktadır. Bunların yanı sıra sosyal belediyeler çocuk ve gençlere yönelik kültürel faaliyetler, sanatsal aktiviteler sportif faaliyetler düzenleyerek onların sosyalleşme ve sağlıklı gelişim sürecine destek olmaktadırlar. Bunların yanı sıra gençlerin özgeçmişlerini profesyonelleştirmeleri için onlara kariyer danışmanlığı, meslek edindirme kursları da açmaktadırlar (Şimşek & Altun, 2020, s. 59).

Toplumsal yaşamın devamlılığında en önemli unsuru oluşturan çocuklar ve gençler, her an toplumun gidişatını etkileyebilecek bir güce sahiptirler. Ancak bu güç kötü ya da zararlı yönlere sapabilmektedir. Bu bağlamda çocukların ahlaki olarak yetişmeleri süreci, bunun yanı sıra gençlerin de yanlış yöne sapmamaları amacıyla belediyeler çeşitli sosyal hizmetler sunmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

- Çocuklara yönelik satranç, resim, müzik kursları açmak.
- Çocuklara yönelik eğitimlerine destek amaçlı etütler yapmak.
- Uzmanlar eşliğinde çocuk gelişimi eğitimleri vermek.
- Üstün zekalı çocukların eğitimi için özel kurslar düzenlemek.
- Hiperaktif çocuklar için enerjileri atabilecekleri oyun alanları inşa etmek.
- Çocukların sosyal dokuya uygun sosyalleşebileceği alanlar inşa etmek.
- Gençlere yönelik spor müsabakaları düzenlemek.
- Gençlerin bilimsel ya da sanatsal yeteneklerine göre uzmanların yardımıyla yetişmelerinde hayatlarını planlamalarında yardım sağlamak.
- Gençlerin kötü alışkanlar edinmesini önlemek amacıyla eğitimler vermek.
- Asosyal gençlerin toplumla uyumunu sağlayabilmek adına faaliyetler düzenlemek.
- Bölgenin coğrafi şartlarına uygun şenlikler düzenlemek.

- Ülkenin milli ve dini bayramlarında kültürü tanıtıcı etkinliklerini gençlere düzenleterek onları sosyal hizmet sürecine dahil etmek.
- Gençlik merkezleri açarak yönetimde söz sahibi olmalarına imkân vermek.

1.3.4.4. Özürlülere Yönelik Hizmetler

Özürlü vatandaşlar yerel yönetimlerin en çok sosyal hizmetine ihtiyaç duyan vatandaşlar statüsündedir. Bu vatandaşların normal yaşam standartları dahi herhangi bir özrü olmayanlara göre çok daha düşüktür. Bu vatandaşların evlerinden sokağa çıkıp bir yerden bir yere gitmeleri dahi türlü zorluklar barındırmaktadır. Bu minvalde belediyelerin bu vatandaşlara sunduğu hizmet ve rehabilitasyon merkezleri kurmak, bakım hizmetleri sunmak, ayni ve nakdi yardımlar yapmak, fiziki düzenlemeleri yapmak, özürlü vatandaşların derneklerine destek vermek, eğitimler ve sosyal etkinlikler düzenlemek, danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunmak, istihdam imkanlarını artırmak gibi hizmetlerin yanında sokakları engelli vatandaşların kullanımına uygun hale getirebilmek, ulaşım imkânlarını kolaylaştırmak gibi pek çok ortak kullanım alanında da hizmetler sunmaktadır (Şataf, 2018, s. 9-10). Muadillerinden çok sonra bu hizmetleri sağlamaya başlayan Türkiye Cumhuriyeti Belediyeleri, son 40 yıldır özürlü vatandaşlarına yönelik sosyal hizmet alanlarını geliştirmiştir. Bu bağlamda hâlâ eksiklerinin olduğu kaldırımların üzerinde özürlüler için tasarlanan yolların ortasına elektrik direğinin dikilmesi örneğiyle bile anlaşılabilir.

Buna rağmen özürlü vatandaşların ulaşım kısıtlarını kaldırmak adına onların kullanabilecekleri duraklar yapma, onların daha rahat erişebilecekleri binek araç tasarımlarını trafiğe sürmektedir. Bunların yanı sıra onlara refakat edecek insanlardan da ulaşım ücreti almamaktadır. Yürüme özrü bulunan vatandaşlar için sürekli kampanyalar düzenleyerek elektrikli tekerlekli sandalye alımını sürekli gün yüzünde tutmaktadır. Bunların dışında belediyelerin kurumlarında iş önceliği ve çeşitli pozitif ayrımlar da sağlamaktadır.

1.3.4.5. Yoksullara Yönelik Hizmetler

Yoksullara yönelik hizmetler genellikle kişilerin hayatta kalabilmeleri adına ihtiyaç duydukları temel hakları sunmaktan geçmektedir. Bunun yanında yoksul vatandaşların artması kent yoksulluğunu da arttıracağından ötürü yoksullukla mücadele için de sosyal belediyeler bazı hizmetler sunmaktadır. Bunların dışında yoksul olarak

nitelenen vatandaşların sosyal ayrımcılığa maruz kalmaması adına da sosyal belediyeler çeşitli hizmetler geliştirmişlerdir (Şimşek & Altun, 2020, s. 59).

İktisadi makasın gittikçe açıldığı bu dönemlerde yoksullara yönelik hizmetler her zamankine göre çok daha fazla önem arz etmektedir. Bu süreçte konut politikaları düzenleyerek yoksulların barınma ihtiyaçlarını giderebilmesi, çeşitli toplumsal kampanyalarla giyim ihtiyaçlarının karşılanabilmesi gibi hizmetler sürekli olarak belediyenin uygulama alanındadır. Aynı zamanda kışın ısınma ihtiyacını yaz ve kış beslenme ihtiyacı da bu sosyal hizmet anlayışıyla giderilmektedir.

Öte yandan bu durum belediyenin hizmetini kullanmaya alışan yeni bir toplumsal sınıf ortaya çıkarmaktadır. Bu sınıf hazıra alışmaya başlayan ve her türlü ihtiyacını belediyenin sosyal hizmetleriyle çözmesini bekleyen bir sınıf olmaktadır. Belediyelerin buradaki sosyal hizmetleri ulaştırması gereken asıl yoksul kesim kimi zaman bu sınıfın etkisiyle arka planda kalmaktadır. Burada yapılması gereken bu sınıfın çeşitli meslek eğitimlerine yönlendirilmeleri ve ardından belediye bünyesinde çeşitli istihdam alanları yaratılarak iş gücüne katılmalarının sağlanmasıdır.

1.3.4.6. Afetzedelere Yönelik Hizmetler

Herhangi bir doğal afetin oluşturduğu sorunlar karşısında toplumun tüm kesimi hiçbir ayrım yapılmaksızın etkilenmektedir. Burada sosyal yardım afetten etkilenin tüm bölgeye yapılmaktadır. Herkesin barınma, beslenme, giyecek, güvenli yaşam alanı ihtiyaçları oluştuğundan belediyeler afetzedelere bu hizmetleri sunmaktadır. Bunun yanı sıra arama kurtarma ekiplerine destek vermek, gerekli iş makinesi ya da ihtiyaç duyulan materyalleri sağlamak da belediyelerin afetzedelere yönelik yaptığı hizmetlerdendir (Yıldırım & Göktürk, 2008, s. 251)

Türkiye birçok anlamda afetler bölgesi olduğu için afetzedeler yönelik hizmetlere ayrılan kaynaklar da hem beledi olarak hem de devlet indinde oldukça fazladır. Yaşanan depremler, sel baskınları, yangılar birçok insanın mağdur olmasına sebep olmuştur. Bu süreçte belediyeler afetin yol açtığı hasarları önlemeye yönelik birçok hizmet sunmuştur. Ancak bu durum da bazı soru işaretlerini doğurmaktadır. Afetlerin etkilerini en aza indirmek hatta bazı afetlerin yol açacağı hasarların önüne daha afet olmadan geçebilmek imkânları varken niçin tüm sosyal hizmet anlayışları afet sonrası yaraları sarmak amacıyla geliştirilmiştir? Bu sorunun net bir cevabı olmasa da Türkiye'de afet sonra

yardımlar hem devlet eliyle hem belediye eliyle hem de sivil toplum kuruluşları eliyle oldukça hızlı şekilde yapılmaktadır.

Gelişmiş ülke statüsündeki ülkelerde ise afetlerin daha afet haline gelmeden yol açabileceği yıkımlara karşı önlemler alınmaktadır. Felaket sonrası yaraları sarma ya da pansuman yapma gibi yetersiz kalabilecek önlemler yerine felaket öncesinden afet bölgesine müdahalelerde bulunmak yıkımları ya da doğacak olumsuz sonuçları çok daha aza indirgeyebilir.

1.3.4.7. İşsizlere Yönelik Uygulamalar

İşsizlik sürekli artan nüfus karşısında yeterli istihdam alanın açılamaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda artan üniversite varlığı da gençlerin mavi yakalı mesleklerden ya da ara eleman olarak çalışabilecekleri mesleklerden dışarıda tutmaktadır. Bu süreç de işsizliğin sürekli artmasına neden olmaktadır (Yıldırım & Göktürk, 2008, s. 258).

Sosyal belediyecilik anlayışında belediyeler istihdam artımı yerine kişilere belirli meslek alanlarında uzmanlık kazandırmak adına eğitimler düzenlemektedir. Bu bağlamda BEL-MEK, BEL-TEK, İSMEK, KOMEK, BUSMEK, ASMEK gibi ülkenin çeşitli yerlerinde eğitim merkezleri açılmıştır. Bu kurslarda aşçılık eğitiminden yabancı dil eğitimine, kuaförlük eğitiminden yazılım eğitimine kadar pek çok mesleki uzmanlık eğitimi verilmektedir. Nitekim bu süreçte meslek edimi kazanılmasına rağmen yeterli istihdam oranın yaratılamaması sebebiyle pek amacını karşılayamamaktadır. Ayriyeten sosyal hizmetlerin ayni ve nakdi yardımlarıyla hayatını sürdürmeye alışkanlık kazanmış kişilerin meslek edinme kursları da işsizlik sorununa pek çözüm olamamaktadır.

1.3.4.8. Ailelere Yönelik Uygulamalar

Literatürün pek çok kısmında bu uygulamalar göz ardı edilmiştir. Ancak küreselleşen dünyanın getirisi olarak aile sorunları da toplumsal refah düzeyini önemli biçimde etkilemektedir. Bu bağlamda sosyal politikalar hem devlet eliyle hem de mahalli idareler eliyle yapılmakta ve yürütülmektedir.

Bu konudaki hizmetler kadınlarla çocuklar ve gençlere yönelik uygulamaların içinde de değerlendirilmektedir. Ancak bu alan yeni dönemde oldukça önemli bir yer iştigal etmektedir. Bu sebeple bu çalışmada da ayrı bir başlık olarak sunulmak istenmiştir.

Ailelere yönelik hizmetler üç farklı dönem olarak ele alınabilir. Bunlardan ilk dönemi ailenin henüz kurulma aşamasında olduğu dönemdir. Burada aile içi şiddettin önlenmesine ve bilinçli ailelerin yetişmesine yönelik eğitimler sunulmaktadır. Bu bağlamda belediyeler bünyesinde evlilik okulları açılarak, evlendirme dairesine başvuran tüm çiftlerin bu okulda belli bir saat eğitimi tamamlayarak sertifika almaları sağlanmaktadır. Bu sertifika sürecine hem erkeğin hem kadının dâhil olması elzemdir. Ancak bu çalışma devlet tarafından yasalaşmadığı için belli belediyelerce uygulanmakta ve henüz gönüllülük esasına dayanmaktadır.

İkinci dönem ise evlilik sürecidir. Burada yapılmak istenenlerden ilki evliliğin erken dönemlerinde eşlerin evlilik sürecindeki sosyalizasyon sürecinde olabildiğince az yıpranmaları adına danışmanlık hizmetleri sunulmasıdır. İkincisi evliliğin ilerleyen dönemlerinde ve ailenin çocuk sahibi olduğu dönemlerindeki sorunların en aza indirgenmesini sağlamaktır. Bu dönemde eşlerin hem birbiriyle hem de çocuklarıyla daha çok vakit geçirebilmesini sağlamak adına sosyal faaliyetler gerçekleştirmek gibi hizmetler sunulmaktadır. Bu faaliyetlerin bir diğer amacı teknoloji bağımlılığı olabilecek çocukların ebeveynleriyle olan ilişkilerini arttırmaya çalışmaktır.

Birçok aile için bu iki dönemlik hizmetler yeterlidir. Son dönem ise artık evliliğini yürütemeyen çiftleri kapsamaktadır. Burada boşanma sürecine giren çiftlerin bu süreci boşanma öncesi, boşanma aşaması ve boşanma sonrasında yönetebilmesine yönelik danışmanlık hizmetleri sunulmaktadır.

Bunların dışında ailelere yönelik hizmetlerde ayni ve nakdi yardımlar da yapılmaktadır. Örneğin hamile kadına belediye tarafından belirli konularda maddi destekler sağlanmaktadır. Burada bir başka sorun ise hamileliği kadının zorunlu bir görevi olarak gören toplumsal normların kadını sürecin doğal bir parçası görürken erkeklerin sürece dahil edilmesini engellemektedir. Bu sebeple de erkeğin sürece dahil edilebilmesi için belediyelerce belirli kurslar açılmaktadır. Hamilelik sürecinde kadını bekleyen fizyolojik, biyolojik ve psikolojik değişimlerin neler olacağını, bu değişimler karşısında erkeklerin nasıl davranması gerektiğini ve hamilelik sürecinin sonlandırmasında erkeğin nasıl bir rol oynaması gerektiğini öğreten bu kurslar aynı zamanda olası bir kötü durumla karşılaşıldığında hem kadının hem erkeğin iyileşme süreçlerinde de yardımcı olmaktadır.

Ailelere yönelik hizmetlerin aktif olarak yürütülmesi adına belediyeler "Aile Danışma ve Yaşam Merkezleri" kurmaktadır. Burada yürütülen hizmetler psikolojik

danışmanlıktan sosyal hizmetlere, sağlık danışmanlığından beslenme danışmanlığına kadar pek çok alanı kapsamaktadır. Ayriyeten bu merkezlerde ev kadınlarının sosyal hayata aktif katılımını sağlayacak hizmetler de sunulmaktadır. Bunların yanı sıra aile danışmanlıklarının yanında çocuk ve ergenlik dönemi gelişiminde destek sunan hizmetler de bulunmaktadır.

Aile Danışma ve Yaşam Merkezinin sunduğu hizmetler şu şekilde sıralanabilir:

- Hayata ve sosyal yaşama adaptasyon sürecinde güçlük yaşayan bireylere psikolojik danışmanlık hizmetleri
- Uzmanlar tarafından bireysel psişik sorunları önlemeye yönelik terapi hizmetleri
- Bölgesindeki okulların sağlık ve hijyen kurallarına uyumunu denetleyen ve bu konuda eğitimler düzenleyen bunların yanı sıra sağlık okuryazarlığını arttırmaya yönelik çalışmalar yapan okul sağlığı hizmetleri
- Toplumun en temel parçası olan ailedeki bireylerin karşılıklı ihtiyaçlarının giderildiği ve kabul dilinin gücü ile anlayışın var olduğu, sevgi ve huzur dolu bir aile ortamı yaratma becerilerini kazandırmak amacıyla yürütülen anne baba okulu hizmetleri
- Evlilik süreçlerini kolaylaştırma ve bu sürecin her aşamasını başarılı bir şekilde yönetebilecek becerileri kazandırmaya çalışan evlilik ve eş terapisi hizmetleri
- Sağlıklı bireyler ve hastalar için yaş, cinsiyet ve özel diyet gerektiren durumlara göre (obezite, kronik hastalıklar, gebeler, çocuklar, adölesanlar, yaşlılar vb.) beslenme programları hazırlayan; vücut analizleri ile kilo durumları değerlendirilmesi yapan; bireylere sağlıklı beslenme davranışları kazandırmayı amaçlayan ve bu alanda bireysel ya da halk eğitimleri düzenleyen beslenme danışmanlığı hizmetleri
- Gelişme çağında olan çocuklar başta olmak üzere her vatandaşı sağlıklı yaşamaya adapte etmek amacı güden; engelli bireylerin yaşam kalitesini arttırmaya yönelik programlar düzenleyen fiziksel aktivite sağlığı hizmetleri
- Doğum sürecinde ebeveynleri bekleyen zorlukları aşmalarında yardımcı olmayan hedefleyen; süreç boyunca onlara yol gösterici olmaya çalışan gebe okulu hizmetleri
- Bölgedeki kronik hastalığı bulunan kişilere danışmanlık, tavsiye ve motivasyon görüşmeleri yapan kronik hastalıklarda yönetim hizmetleri

- Toplumsal sürecin özürlü bireylerin dışında en çok dışlanmaya yatkın kesimi olan yaşlıların hayat kalitesini artırmaya yönelik faaliyetler düzenleyen; yaşlının fiziksel ve ruhsal sağlığını koruması için gerekli desteği sağlayan, alzeimer veya demans gibi yaşlılığa bağlı hastalıkları önleme çalışmaları yürüten, toplumun yaşlılara olan saygılarını koruması için eğitimler düzenleyen sağlıklı yaşlanma danışmanlığı hizmetleri
- Haftanın belirli günlerinde tansiyon, şeker ölçümü; enjeksiyon ve pansuman hizmetlerinin sunulduğu hemşirelik hizmetleri
- Okuryazarlık oranını arttırmak adına verilen gece eğitimleri hizmetleri
- Çalışmayan kadınların sosyalleşmesi adına toplanmalarına olanak sağlayan kitap kulübü, kahve kulübü gibi kadınlara yönelik sosyal aktivite hizmetleri
- Üstün zekalı çocukların eğitimine yönelik ihtiyaçları karşılamak adına çocuk akademisi hizmetleri

gibi daha birçok hizmet bu merkezlerin hizmetleri içinde sayılabilmektedir.

Yukarıdaki bilgilerin ışığında literatürde ailelere yönelik sosyal belediye uygulamalarına çok değinilmemiş olmasına rağmen bu alanın da önemli bir alan olduğunu kanıtlanmıştır.

Araştırmanın ilk bölümünde sosyal devletin dönüşümü ve bu dönüşümün sosyal belediyecilik anlayışına nasıl evirildiği ele alınmıştır. Aynı zamanda Dünyadaki ve Türkiye'deki örnekleri incelenmiştir. Bunların yanı sıra sosyal belediyelerin sunduğu hizmetlere değinilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise çalışmanın ikinci kavramı olan aile kurumu ele alınmaktadır. Bu bağlamda öncelikle ailenin tanımı yapılmış olup ardından aile kuramlarına değinilmiştir. Daha sonra ailenin tarihsel dönüşüm süreci ve aile yapıları ele alınmıştır. Ardından bu bölümler ışığında aile sorunları incelenmiş ve literatürden hareketle Türkiye'de var olduğu düşünülen aile sorunları ele alınmıştır.

2. BÖLÜM

2.1. Toplumun En Küçük Birimi Olarak Aile

Weber'in sosyolojik görüşünden hareketle toplumun en küçük yapı taşını oluşturan sistem ailedir (Weber, 2011). Vücut metaforundan hareketle aile insan bedenindeki hücrelere benzetilebilir. Her toplumun kültürel farklılıkları, siyasi dönüşümleri, sosyal popülizmine göre farklı farklı şekillenmiş olsa da aile hiçbir toplumun vazgeçebildiği bir kurum değildir.

Sosyal hayatın devamlılığını sağlayan, nesil üretimini aynı zamanda bu nesiller arası hem kültürel hem sosyal bağların devamlılığını sağlayan aile, toplumun her yapısının küçük bir yansımasını da içinde barındırarak yeni doğanları da bir yandan toplumsal yaşama adaptasyon görevini barındırmaktadır (Aydın M. , 2011, s. 157).

Toplumsal hayatın devamlılığı için en gerekli kurum olan aile, tarihin her döneminde varlığını korumuştur. Toplumların yaşadığı dönüşümler ve değişimlerden ilk olarak etkilenen yine aile kurumudur. Aynı zamanda bu toplumsal dönüşüm ve değişimleri de yeniden üreterek toplumsal hayatı etkileyen de ailedir. Bu nedenle sosyolojik araştırmaların en merkezi konumunda aile yer almaktadır (Canatan, 2009, s. 24).

Aile kurumu, başka ailelerde ama genellikle aynı kültürel normlarda var olmuş başka ailelerde yetişen bireylerin evlilik sözleşmesi yoluyla birleşerek aralarında fizyolojik, psikolojik, biyolojik ve sosyolojik bağlar kurmasıyla oluşmaktadır. Ardından bu kurum bireylerin çocuk sahibi olmalarıyla birlikte kültürel bağların aktarımı adına toplumsal görevini icra etmeye başlar.

Sosyoloji sözlüğünde Marshall (1998, s. 7) aileyi: "Aile kan, cinsel ilişki ya da yasal bağlarla birbirine bağlı olan insanlardan oluşmuş, mahrem ilişkilerle örülü bir gruptur" şeklinde tanımlamaktadır. Bu minvalde aile her ne kadar toplumsal devamlılığı sağlamaya devam etse de kendi içinde örtülü bağlarla birbirine bağlı olmasından dolayı mahrem ve gizli birçok bağı da içinde barındırmaktadır. Bu mahrem bağlar sadece evli çiftlerin veya çocuklarının arasında değil bu evliliğe dâhil olmuş üst aileden, arkadaş çevresine kadar herkesin içinde olduğu bir yapıyı inşa edebilmektedir. Bu yapı süreç içerisinde hem başka aile yapılarını etkisi altında almakta hem de toplumsalın dayattığı normlara karşı bazen başkaldırışlara sebep olabilmektedir. Bu başkaldırı süreci toplumsal

alana bir müdahale olmaktan ziyade işin sonunda aile yapısı içerisinde çeşitli sorunlar yaratmaktadır. Bu sorunların çözümü ise çoğu zaman profesyonel destek gerektirmektedir. Bu araştırmada bu sürecin Sosyal Belediyeler tarafından sağlanmasının nasıl bir etkisi olduğu ele alınmaktadır. Ancak bu konuya geçmeden önce bu bölümde ailenin tarihsel değişim serüveni ve aile yapıları incelenmektedir.

2.2. Aile Kuramları

Aile kurumunun bilimsel yaklaşımlarda 19. Yüzyıl sonlarına doğru ortaya çıktığı görülmektedir. Bu dönemde ailenin kökeni ve evrimi üzerine durulmuştur. Süreç içerisinde bu kurum üzerine yapılan araştırmalar sosyolojik bakış açısıyla birleştirilmiştir.

İkinci Dünya savaşı sonrası sosyal bilimlerdeki gelişmelerle aile kuramlarının ortaya koyduğu geleneksel modele karşı çıkılmaya başlanmıştır. Burada tek ve genel bir aile kuramından bahsedilemeyeceği üzerinde sosyal bilimciler tarafından fikir birliğine varılmıştır. Küreselleşmenin etkisinin olduğu son dönemde ise yeni kuramların ortaya konulmasından ziyade eski kuramlarla aile içi konular açıklanmaya çalışılmıştır. Bu minvalde aile kuramları üç çatı altında toplanabilir:

- Makro Kuramlar
  - Yapısal-İşlevsellik Kuramı
  - Çatışma Kuramı
  - Feminist Aile Kuramı
- Mikro Kuramlar
  - Sembolik Etkileşim Kuramı
  - Sosyal Alışveriş Kuramı
- Çok Yönlü Kuramlar
  - Aile Sistemleri Kuramı
  - Aile Ekolojisi Kuramı

2.2.1. Yapısal İşlevsellik Kuramı

Bu kuram; toplumu oluşturan yapıların aile üzerindeki etkilerini ve aile için yapılardaki dengeyle dönüşümlere odaklanmaktadır. Bu kurama göre aile sosyal yapının devamlılığını sağlayan en önemli unsurdur. Bu yaklaşım hem ataerkil aile yapısına hem de modern dönem çekirdek aile yapısına odaklanmaktadır. Bu kuramın temel soruları şunlardır:

- Ailenin işlevleri nedir?
- Toplumsal yapılarla aile arasındaki ilişkiler nasıl işlevsellik kazanmaktadır?
- Aileyi oluşturan üyelere karşı nasıl işlevsellikleri vardır?

Bu sorulardan hareketle verilen cevaplara göre ailenin dört temel işlevi vardır:

- Cinsellik ihtiyacının giderilmesi,
- İktisadi iş birliği,
- İlk eğitimin verildiği kurum,
- Üremeyle toplumsal nüfus devamlılığının sağlanması (Adak, 2018).

2.2.2. Çatışma Kuramı

Bu yaklaşıma göre aile "erk", "iktidar" ve "çatışma" üçlüsünden oluşmaktadır. Aile içinde eşit bir güç dağılımı yoktur. Aile içi dinamikler sürekli bir çıkar çatışması halindedir. Bu minvalde aile ortak amaçlar adına yapılan bir ittifaktır. Kuram, evlilikte eşler arası karar verme, şiddet, evlilik sistemi ve boşanma gibi konuları ele almaktadır. Bu kurama göre toplum ve ailede çatışmaların olması kaçınılmazdır ve bu çatışmalar sürekli olarak değişimlere yol açmaktadır. Çatışma kuramında aileye yönelik temel kavramlar şöyle sıralanabilir:

Erk: Ailede otorite olan kişi, diğer aile bireylerini etkileyebilir.

Rekabet: Aile bireyleri kaynakların paylaşımı ve hedeflere ulaşmada izlenecek yollar nedeniyle çatışırlar.

Pazarlık ve uzlaşma: Her iki kavramda da aile içindeki alışverişe dikkat çekilmektedir. Pazarlık, aile içindeki herkesin üst düzey çıkar sağlama çabası iken, uzlaşma tüm bireyler için uygun çözüm yolunun bulunmasıdır.

Tehdit ve vaatler: Otorite sahibi aile üyesinin kendi çıkarları için diğer aile üyelerini etkilemesidir.

Sonuç olarak Çatışma Kuramı aile içindeki sınıf, ırk, cinsiyet eşitsizliğinin aileyi nasıl etkilendiğini ortaya koymakta, ailedeki çatışma ve rekabet ilişkisine yoğunlaşmaktadır. Çözümleme biçimi ne olursa olsun, ailede güçlü olanların, güçsüz olanlar karşısında çoğu zaman avantajlı olduğunu ifade etmektedir.

2.2.3. Feminist Kuram

Odak noktası cinsiyet eşitsizlikleri olan bu kuram, aile kurumu içindeki kadın rollerine odaklanmaktadır. Bu kurama göre erkek egemen toplumlarda cinsiyet rolleri eşitsizlikler üzerine inşa edilmiştir. Toplum içindeki yapılar ve toplumun inşa ettiği kültür bu eşitsiz ilişkileri ayakta tutmaya çalışmaktadır.

Aile toplumsal kültürü aktaran tüm bu kurumların başında gelmektedir. Feminist kuramcılara göre aile, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal sınıf, ırk, cinsel yönelim ve medeni konumları temelinde, üyelerinin toplumsal olarak belirlenmiş beklentileri öğrendiği bir kurumdur. Bu kuramın temel olarak ele aldığı sorunlar şöyle sıralanabilir:

- Aile, toplumdaki cinsiyet hiyerarşilerini ve cinsiyet ayırımlarını yansıtan bir kurumdur.
- Kadın ve erkek arasındaki erk ilişkilerinde dengesizliği içeren ve üreten kurum ailedir.

Bu kurama dair en önemli eleştiri ise kadını merkeze almasıdır. Kadını merkeze alarak aile içindeki diğer üyelerin varlığını yok sayması ve yetiştirdiği erkek çocuklarının dışlanmasına sebep olması bu eleştiriyi oldukça haklı kılmaktadır.

2.2.4. Sembolik Etkileşim Kuramı

Kurama göre aile ile ilgili en küçük bakış açısı dahi incelenmeye değerdir. Bireylerin ailenin içindeki rollerine dair deneyimlerini ve ailenin farklı bireylerce nasıl inşa edildiğini tanımlamaya çalışmakta ve aile ilişkilerinin içerdiği sembolleri temel almaktadır. Bu minvalde de aile içinde oluşturulan kimlikleri dikkate almaktadır.

Aile kimlikleri üzerinde ortaya konulan etkileşimde yüz yüze karşılıklı ilişkiler önemlidir. Konuşma şekilleri, jest ve hareketler aile içindeki etkileşimin ürünüdür. Aile üyeleri birbirlerinin sorularına, sözlü veya sözsüz cevaplar verebilirler ve diğerleri bunun ne olduğunu anlamayabilir. Bu kuramın üzerinde durduğu ana konular şöyle sıralanabilir:

- Kişi benlik duygusuyla doğmamıştır. Fakat, başkalarıyla olan iletişim ve sosyal etkileşim yoluyla benlik kavramı gelişir.
- Benlik kavramı kişinin kendi bakış açısı ve önemli kişilerin etkisiyle şekillenir.
- Benlik kavramı geliştiğinde, bireyin davranışları için önemli bir güdülenme sağlar.

- İnsanlar rollerini ailenin kullandığı semboller ve ailede alışık oldukları tanımlamalara göre geliştirirler. Bu roller, her role yüklenen sembolik anlamlar üzerine temellendirilir.
- Aile üyelerinin bir durum karşısındaki tepkilerini değerlendirmek açısından, ailenin etkileşimde ve davranışlarında kullandıkları sembolleri anlamak oldukça önemlidir.
- Ailede, karmaşık anlam kümeleri sembollerle iletilir. Böylece aile üyeleri arasında iletişim sağlanarak deneyimler paylaşılır.

Bu kurama getirilen eleştiri ise, aile içi dinamiklere çok odaklanarak diğer sosyal yapılarla olan bağların ihmal edilmesidir.

2.2.5. Sosyal Alışveriş Kuramı

Bu kuram ailenin karşılıklı etkileşimler içinde bulunan üyelerden oluştuğunu savunmaktadır. Bu bağlamda temel kavramları: "ödül, kaynak, maliyet, karşılıklı ilişki, güç, adaletli olma, normlar ve ilişki memnuniyetleridir." Aile içi ilişkileri fayda-maliyet dengesine göre incelemektedir.

Eşitlik ve karşılıklılık kavramlarını merkeze alan kurama göre aile üyelerinin, ilişkilerine yaptıkları yatırımlarla sağladıkları kazançlar eşitse bireyler kendilerini daha mutlu hissetmektedirler. İnsanlar sürekli bir alışveriş süreci içerisindedir ve aile bağı kurmak için de en çok kazanç sağlayabilecekleri ilişkileri bulmak istemektedirler. Kazanç sağlayamayacaklarını düşündükleri ilişkilere ise olabildiğince az yatırım yapmaktadırlar.

2.2.6. Aile Sistemleri Kuramı

Ailenin içeriden veya dışarıdan gelebilecek sorunlara karşı baş edebilmek için kurulduğu düşüncesini savunan bu kurama göre aile; sistemleri olan, birbiriyle bağlı, çevresiyle yarı geçirgen sınırları olan bir organizmadır. Kuramın temel aldığı kavramlar ise: "girdiler, çıktılar, sınırlar, hiyerarşi, kurallar, amaçlar, sistem mekanizması, değişim ve aynı sonucu paylaşma"dır. Bu sistemin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Aile bir sistem olarak görülmektedir.
- Aile sisteminin yapısı ve birbirleriyle ilişkisi içinde olan elemanları vardır.
- Tüm aileler sürekli bir değişim durumundadır. Aile sistemi bu değişimler sırasında dengeyi aramaktadır. Bu dengeyi de kendilerine özgü iletişim biçimlerini kullanarak sağlarlar.

- Aile üyelerinin davranışları sistemin tüm üyelerini etkilemektedir. Üyelerden birinin değişimi, sistemin yenilenmesi ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır.
- Aile sistemleri üyelerini kontrol etmek için kurallar ve mesajlar kullanmaktadır. Bu kural ve mesajlar aile üyesinin davranışlarını belirleyip sınırlandırmaktadır.

Bu kuram üzerinden yürütülen çalışmalar "aile terapisi" sistemlerinin geliştirilmesinde ve "evlilik, aile iletişimi ve etkileşimi" alanlarının öneminin vurgulanmasında büyük rol oynamaktatır.

2.2.7. Aile Ekolojisi Kuramı

Ekolojik Kuram çocuğun büyüme ve gelişmesinde etkili olan iç ve dış etkenleri incelemektedir. Çocuk sosyal bir düzenekte doğup büyür. Her sosyal ve kültürel düzenek, diğer sosyal ve kültürel düzeneklerin etkisi altındadır. Örneğin; çocuk bir aile içinde doğar ve her ailenin kendi sosyal normları, kültürü, tarihi, değerleri ve kuralları vardır. Aile diğer kurumlarla bağlantı içindedir. Bağlantıdaki bütün öğelerin, çocuğun ailesi üzerinde, sonra da çocuk üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır. Kuram birey için ekolojik sistemi üç aşamada ele almaktadır: Mikrosistem, mezosistem ve ekzosistem.

Mikrosistem: tipik olarak ev, okul ve akran gruplarından oluşmaktadır. Çocuk bu sistemde yer alan ilişkiler, roller ve algılardan etkilenmektedir. Kişilerarası ilişkiler, roller ve aktivitelerden oluşan üç bileşen çocuğun tüm düşünce yapısını yapılandırabilir.

Mezosistem: gelişmekte olan bireyin katıldığı iki veya ikiden fazla durumdan oluşmaktadır. Örneğin; çocuk için ev, okul, arkadaş ilişkileri, yetişkin için ise aile, iş, sosyal yaşam mezosistem içinde düşünülebilir. Çocuk ve yetişkinin mikro sitemde yaşadıkları ilişkiler, onların mezosistemdeki algı ve davranışlarını etkileyebilmektedir.

Ekzosistem: Birey geliştikçe, daha geniş bir kurulu yapıdan etkilenmektedir. Çocuk bu sistemde ailesinin çalışma alanı, okul yönetim kurulunun kararları, arkadaşının kardeşi gibi durumlardan etkilenmektedir. Tutumlar, uygulamalar daha geniş toplum birimlerini içine almaktadır. Kültürel değerler, mikrosistem ve ekzosistemin bütününden ise makrosistem oluşmaktadır.

Bu kurama getirilen eleştiri ise şu yöndedir; bu kuram tüm sistemleri içine dâhil etmeye çalıştığı için oldukça geniş ve kapsayıcıdır bu sebeple bazen ana çerçeveye odaklanmaktadır.

2.3. Ailenin Tarihsel Dönüşümü Ve Aile Yapıları

Ailenin tarihsel süreci incelenirken 4 farklı hipotez ortaya atılmaktadır. Bunlardan ilki ailelerin cinsel içgüdülerle meydana geldiğini açıklamaktadır. İkincisi cinsel birlikteliğin serbestliği ile açıklamaktadır. Üçüncü hipotez, aile bağlarının toplumsal bir tekâmül ve olgunlaşma sonucunda ortaya çıktığını savunmaktadır. Son hipotez ise ailenin insanlığın başlangıcından beri var olduğunu öne sürmektedir. Bu hipotezlerden en çok kabul göreni ise son hipotezdir (Güngör, 1998, s. 146).

İlk üç hipotezin temel dayanak noktası bugün de varlığını sürdüren ve ilkel olarak nitelenmiş bazı kabilelerin geleneklerinde ve âdetlerinde bulunan önemli ya da kutsal günlerinde bırakılan tüm kabile arası cinsel birlikteliklerin serbest olması gibi olgulardan hareketle ortaya atılmıştır. Bu hipotezlere göre evlilik süreci önce poliandri yani bir kadının birden fazla erkekle evlenmesi, sonra polijini yani bir erkeğin birden çok kadınla evlenmesi ve son olarak da monogami yani tek eşli evliliklerin olması şeklinde işlemiştir. Ancak bu sürecin bilimsel dayanağı spekülatif söylemlerden öteye geçememiştir (Can, 2019, s. 68). Bunun ötesinde evrimci bir temele dayanan bu hipotezler aile bağlarının geniş aileden çekirdek aileye doğru evirildiğini iddia etmektedir. Ancak burada da toplumların gelişim süreçlerine dair yapılan normatif etiketlerle ailenin yapısının ne yöne gideceği tahmini yürütülmektedir. Değişen ve dönüşen toplumsal yapılardan elbette aile kurumu da etkilenmektedir (Giddens, Sosyoloji, 2021, s. 155). Buna rağmen aile yapılarının dünyanın çeşitli yerlerinde farklı seyrettiğini söylemek de yanlış olmayacaktır. Son hipotez ise bugüne kadar ortaya çıkartılan arkeolojik kanıtlardan antropolojik dayanaklara kadar en çok desteğe sahip olan hipotezdir. İnsanlığın insanca yaşamaya başladığından beri bir aile olarak yaşadığı görülmektedir. Bu ailenin yapısı değişik olsa da örneğin, bir klan gibi yaşayan bir topluluk da olsa, bir kadınla bir erkeğin evlenip çocuk yapmaları da olsa aile kurumu insanlık tarihi kadar eskilere dayanıyor görünmektedir (Can, 2019, s. 71).

Ailenin tarihsel süreçte geçirdiği dönemler farklı görüşlere göre sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmanın ilki erki elinde bulunduran cinsiyetin aileyi yönettiği şeklindeki algıya dayanmaktadır. Buna göre tarım öncesi toplumlarda erkin kadının elinde bulunduğu ve mirasın anneden kızına geçtiği anaerkil yapıda bir aile düzeni kurulmuştur. Daha sonra tarım toplumuna geçişle erkeklerin ürün fazlalarına el koymaları sayesinde güç elde etmeleriyle evin de erkini ellerine geçirmiş olmalarıyla erkek egemen ve mirasın babadan oğula geçtiği ataerkil aile düzeni inşa edilmiştir. Son

dönemde ise toplumsal ilerlemenin etkisiyle ortaya çıkan insan hakları anlayışıyla birlikte aile içindeki güçler eşit pay edilip eşitlikçi aile yapısının ortaya çıktığı gözlenmiştir (Nirün, 1994, s. 27).

Bir başka sınıflandırma ise coğrafi konumlara ve tarihsel süreçlere göre ailenin yerleşim yerleri temel alınarak yapılmıştır. Bu minvalde pre-modern dönemde insanlar güvenlik ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına daha geniş aile olarak yaşamayı tercih etmişler ve genellikle ebeveynleriyle birlikte yaşamışlardır. Hatta bu dönemde patrilokal aile yapılarına yani kocanın ebeveynlerinin yanına taşınarak orada bir aile kurmak oldukça yaygındır ve hatta bugün bile devam eden bir aile biçimidir (Kudat, 1990). Modern ve postmodern dönemde ise artık babanın evinden bir kopuş yaşanmaya başlamış ve çiftler ailelerini yeni yer manasına gelen neolokal biçimlerde kurmaya başlamışlardır. Bu tür aileler çiftlerin gelir durumlarının elverdiği ölçüde üst ailelerinden koparak kendi belirledikleri yerlerde yaşamayı tercih etmektedirler.

Aile yapısını sınıflandıran bir başka görüş ise toplumsal iş bölümünün kadın ve erkek üzerindeki etkilerine dayandırılmaktadır. Toplumsal iş bölümü ise mekanik ve organik toplumlar olarak iki farklı toplum yapısında ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda da ailenin bu görüşe dayanarak sınıflandırılması mekanik veya organik toplumların hangisinin içinde varlığı sürdürdüğüne dayanmaktadır (Durkheim, Contributions to L 'Annee Sociologique, 1980, s. 166).

Bu sınıflandırmaların hepsi ailenin tarihsel bir dönüşme ve değişime uğradığını kanıtlar niteliktedir. Bu bağlamda aileli dönüştüren ve değiştiren sosyal etmenler ise şöyle sıralanabilir: “Nüfus”, “Toprağı işleme ve mülkiyet kavramının oluşması”, “Toplumsal İş bölümü”, “Artan ihtiyaçlar”, “Coğrafi keşif ve icatlar”, “Bilim ve teknolojideki ilerleme”, “Sanayileşme”, “Postmodern toplumların (hürriyet, eşitlik, bağımsızlaşma, mutluluk gibi) bazı sorunları” (Aydın, 2010, s. 27).

Tarihsel dönüşümünde aile incelendiğinde bu etmenlerin de etkili olduğu bazı dönemlerle spesifik olarak karşılaşılmaktadır. Bu dönemler sırasıyla “Pre-modern Dönem & İlkel Dönem & Sanayi Öncesi Çağ”, “Modern Dönem & Sanayi Çağı”, “Postmodern dönem ve Bilişim Çağı” olmak üzere belirtilebilir.

2.3.1. Pre-Modern Toplumlarda (İlkel Toplumlar ve Tarım Toplumları) Aile

İki farklı toplumsal süreçte incelenen pre-modern toplumlarda aile kurumunu ilk olarak ilkel olarak tanımlanmış toplulukların oluşturdukları klanlar içinde ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Bu klanlar kutsal saydıkları birtakım olgularla birbirlerine ait ortak bir kültür bağı inşa etmekteydiler. Böylelikle klana dair bir aidiyet üretmekte ve aile yapısının bilinen tarihte ilk örneklerini sunmaktaydılar. Bu tarz ailelerde gücün erkekten ziyade kadında olduğu da bulunan bazı arkeolojik bilgiler ışığında görülmektedir. Ayriyeten mekanik bir işleyişe sahip bu toplumların iş bölümlerinde kadına daha çok görev düşmesi de iş bölümünün aile yapısını nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır (Durkheim, 2006, s. 62). Bu dönemden sonra yerleşik hayata geçerek tarımsal faaliyetlerle yaşamını idame ettiren topluluklar da ise yine klana benzer bir geniş aile yapısı görülmekle beraber, gücün iş bölümünün dağılımının değişmesiyle erkeğin eline geçmeye başladığı gözlenmektedir. Geleneksel dönem olarak da adlandırılan bu dönem Batı'da da Doğu'da da dini enstrümanların ve toplumsal normların kültür unsuru olarak kutsal sayılmasının etkileriyle aile yapısının çok katı bir yapı biçimine büründüğü de bilinmektedir. Aile içindeki iş bölümünün değişimi nasıl erkeği güçlü yaptıysa, toplumların çıkarları için ailenin görevlerindeki iş bölümü de büyük bir değişikliğe uğrayarak hem din adamlarının hem de monarşi yöneticilerinin gücünü pekiştirmiştir (Macionis, 2012, s. 463).

2.3.2. Modern Toplumlarda (Sanayi Devrimi ve Sonrası) Aile

Tarım toplumlarının üretim modelinin Sanayi devrimiyle tamamen değişmesiyle iş bölümü ayrımının bambaşka bir anlama evirilmesi sonucunda başlayan modern dönem; bireycilik, sekülerizm, hümanizm gibi kavramları türeten Aydınlanma düşüncesini de beraberinde getirmiştir. Toplumlar böylesine büyük bir dönüşüm yaşarken ailenin de üzerine düşen görevler değişmiş ve aile yapısı da toplumsal dönüşümden nasibini almıştır (Adak, 2018, s. 98).

Pre-modern dönemlerde üretici statüsünde olan ve geleneksel bağlarlar birbirine bağlanmış aile yapısı bu dönemin getirileriyle çözülmeye başlamış ve üretici konumu, ailenin elinden bireye bırakılmıştır. Bireylerin üretim sürecinin aktörü haline gelmesiyle aile kurumu tüketici bir yapıya bürünerek yeni görevine adapte olmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra geniş aile kavramı da yerini dönemin ilerici düşüncesi olarak sayılan çekirdek aile yapısına bırakmıştır. Artık üretim için fabrikalarda iş arayışı içinde olan

bireyler sadece eşlerini ve çocuklarını yanlarına alarak kentlere göç etmeye başlamışlar ve üst ailelerini (kayınvalide-kayınpeder vb.) köylerinde bırakmışlardır. Bu durumda aile yapısını artık bir baba bir anne ve iki çocuk gibi çekirdek bir kütleye hapsetmiştir (Adak, 2018, s. 102)

Bu sürecin yarattığı yabancılaşma aile içi akrabalık bağlarında da bir önceki döneme göre çözülmeler yaratmıştır. Kentlere göç eden bireylerin çevresi de farklı kültürlerden oluşan kozmopolit bir yapıya dönmesiyle evlenecek insan tercihleri geleneksel yapıdaki gibi klandan biri ya da köyden biri gibi basit bir yapıdan çıkmıştır. Böylelikle aile kurumunun romantik tarafı da bu dönemde ortaya çıkmaktadır. Aile sorunlarının bu romantikleşme ve ait olunmayan bir kültürle evlilik bağı kurulması sonucunda yaşanan çatışmalar neticesinde ilk kez bu dönemde ortaya çıktığı da savunulabilmektedir (Engels, 2000, s. 42).

2.3.3. Postmodern Toplumlarda (Bilişim Çağı) Aile

Bireyin varlığını tüm mesnetlerinden münezzeh yeni bir katmanda oluşturmaya başladığı bu dönemde hem üretim faktörlerinin değişmesi hem sosyal faaliyetlerin dönüşmesi ve hem teknoloji hem de toplumsal anlamda ilerlemenin varlığı aile kurumunu derinden tehdit etmektedir. Gündelik hayatın esnekliği ve insani davranışların sosyal normlardan azade bir hale bürünmesi gün geçtikçe evlilik sözleşmesinin anlamsız bir bağ kurmaktan öteye gidemediğini düşündürmektedir (Yıldırım, 2009, s. 98).

Evlenme olgusunun gittikçe azalması ve evliliklerin de genellikle boşanmayla sonuçlanmaları bu dönemde önceki dönemlerin aile yapılarına göre bambaşka aile yapıları ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda toplumsal normatif düşüncenin alt üst edilmesiyle geçmiş zamanda sakıncalı sayılan birçok birliktelik de bugünün dünyasının normalleri arasına girmiştir. Bugün var olan aile yapıları~~n~~ sayılacak olursa geleneksel dönem ya da modern dönemin aile yapılarının dışında, bekâr anne, bekâr baba, eşcinsel aile gibi aile yapıları örnek verilebilir (Dündar, 2016, s. 63).

19. yüzyıl düşünürlerinin o zamanlardan söylediği gibi toplumsal çözülme artık son aşamasına ulaştığında aile bağları kopuk ve bireysel yaşamın ön plana çıkartıldığı bir döneme girilmektedir. Aynı zamanda dönemsel koşullara bakıldığında aile yapısının bir çatı olmaktan çıkıp artık bir yük gibi görülüyor olması da bu çözülmenin son noktaya ulaştığı görüşünü desteklemektedir (Can, 2019, s. 73).

Aile kurumunun çökmesine ya da çözülmesine dair bunca görüş varken, bu çağın getirdiği ekonomik buhranlar ve pandemilerle ailenin bir başka kenetlenme alanı oluşturacağı görüşü de yanlış bir görüş değildir. Toplumsal alanın yoğun bireyselleşme baskısı ve mahremiyetin neredeyse teşhir toplumu içerisinde yok olması, insan psikolojini dayanılmaz bir bunalıma sürüklemektedir. Bu bunalımların dağıtılıp insanların tekrar sağlıklı hale gelebilmeleri ise aile kurumunun birbirine tekrar sımsıkı bağlarla bağlı bir geleneksel aile yapısında olmadığı söylenemez. Aynı zamanda ekonomik krizlerin getirisiyle ailelerin çekirdek yapısına değil de direkt geniş aile olarak yeniden inşasının olabileceğini ön görmek de anlamsız olmaz (Giddens & Sutton, 2021).

Postmodern dönem aile bağlarını tamamen çözdüğünü düşünürken, postmodernizmin zaruri getirileri karşısında ortaya çıkan problemlerin aile bağlarını tekrar kenetlemeye imkân sağlaması da bu dönem düşünürlerini ters köşe yaparak yeni bir geniş aile yapısı ortaya çıkartabilmektedir.

2.4. Türkiye'de Değişen Ve Dönüşen Aile Yapısı

Türkiye'de aile yapısının tarihsel olarak çok köklü değişikliklere uğradığı görülmektedir. Cumhuriyetin ilanıyla kabul edilen medeni kanundan, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde oluşturulan kalkınma planlarına kadar her toplumsal değişim aile yapısında büyük farklılıklar ortaya çıkarmaktadır (Bayer, 2018, s. 216). Bu durum sadece devletin aygıtlarındaki kullanımların değişmesiyle değil aynı zamanda refah anlayışının yayılmasıyla köyden kente göçün artması da aile yapısını değiştirmiştir. Nitekim burada köy hayatının getirdiği geniş aile yaşamını çekirdek aileye dönüştüremeyenler ise kentlerde gecekondulaşma sorununun temelini oluşturmaktadırlar (Bayer, 2013, s. 126).

Köy yaşamının ortaya koyduğu geleneksel aile modeli Türkiye'de 1980'lere kadar varlığını sürdürmüş olsa da 80'ler sonrasında köydeki gençlerin de kente göçmeye başlamalarıyla tam anlamında dönüşmüştür (Köse, 2012, s. 31). Bugün Türkiye'nin hemen her yerinde hâkim aile yapısı çekirdek aile olmuştur. Aynı köyde yaşayan ve üst ailesiyle birlikte yaşayabilecek bireyler dahi evlerini çekirdek aile olacak şekilde ayırmaktadır. Bu dönüşümün en temel faktörleri arasında iletişim olanaklarının gelişmesi ve küreselleşmenin getirisi olan özenmeyi saymak mümkündür. Bunların dışında elbette artık üretimin ev işçiliği ya da eve yakın tarımsal faaliyetlerle değil de fabrikalarda ya da hizmet sektöründe olmasıyla iş ve ev arasındaki mesafenin artmış olması, seküler düşüncenin yaygınlaşması, insanların tahammül sınırlarının bir şekilde azalması gibi

faktörler de aile yapısının dönüşümüne etki eden faktörler olarak sayılabilmektedir (Ergün, 1991).

Tam bir geçiş dönemi içerisinde bulunan Türkiye aile yapısı, hem modernitenin getirdiği ailenin çekirdekleşme sürecinde sosyal ve kültürel değerlerin çözüldüğü ancak bir başka alanda da geniş aile bağlarının hâlâ normatif zorlamalarını da içinde barındıran ve son dönemlerde büyük bir kararsızlık içerisinde varlığını sürdüren bireylerin keşmekeşiyle dağılma noktasına gelmiştir (Süleymanov, 2009, s. 8). Ancak sürekliliğini korumak için de muhafazakâr bir tutum sergileyen bu yapı kendi içerisinde birçok sorun yaşamaya başlamıştır.

2.5. Aile Sorunları

Her yapı gibi dönüşmekte olan aile yapısı da değişime karşı çeşitli dirençler göstererek birtakım sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunlar kimi zaman o kadar büyük boyutlara varmaktadır ki evlilik sözleşmesi yapılırken verilen sözlerden dönülmekte ve boşanmalara varan kararlar alınmaktadır. Elbette aile sorunları sadece karı-koca arasında yaşanmamaktadır. Çok uzun zamandır literatürde kuşak çatışması olarak adlandırılan ebeveyn ve çocuklar arasındaki anlaşmazlıklar da aile sorunlarına dâhildir (Adak, 2018). Aynı zamanda bu sorunlara çiftlerin üst aile anlaşmazlıkları da dâhil olmaktadır. Halk arasında "gelin-kaynana" anlaşmazlığı olarak da adlandırılmış bu sorun çoğunlukla erkeğin annesinin, gelinine aşırı reaksiyon vermesinden ya da gelinin erkeğin annesini yeterince hoş görememesinden kaynaklanmaktadır. Ancak bu sorunun son dönemlerde eskisi kadar yaygın olmadığı da gözlenmiştir (Bayer, 2013).

Bunların ötesinde aile sorunlarındaki temel dayanaklardan bir tanesi de öğrenilmiş cinsiyet rollerinin çok hızlı bir şekilde değişmesidir. Bu rollerin değişimi erkekten çok kadın üzerinde olmuştur. Okumamış, kocasına hizmet etmekten başka bir amacı olmayan kadınların, kızlarını yetiştirirken okumalarına imkân sağlayarak, onları ekonomik olarak özgürlüklerini ele alabilecekleri meslekler edinmeleri konusunda destekleyerek, erkek egemen bir aile yapısını yıkmakta temel rol oynamışlardır. Erkeğin maddi gelirine muhtaç olmayan kadın ise evlilikte ev sorumluluklarının eşit olması gerektiği yönünde bir görüş edinmiştir. Ancak ne var ki kızlarını böyle yetiştiren anneler, oğullarına bu süreçte kadınlara karşı nasıl davranması gerektiğini öğretemediğinden ve toplum hâlâ erkek egemen bir yapıda yeniden inşa edildiğinden erkek bu dönüşüme ayak uyduramamıştır. Kısacası annesinden sınırsız hizmet gören erkek, eşinden de aynı hizmetleri göremeyince

bir de üstüne o hizmetleri kendisinin yapmasının gerekliliğiyle yüzleşince evlilik içi çatışmalar başlamaktadır. Bu da aile sorunlarının temellerinden birisini oluşturmaktadır (Bayer, 2018).

Öğrenilmiş cinsiyet rollerinde erkeğin duygularını gizlemesiyle ortaya çıkan iletişim sorunları da bir başka temel sorundur. Erkek eşine karşı duygularını yeterince ifade etmekte genellikle güçlük çekmektedir. Bu durum da kadının kendisini ilgisiz hissetmesine sebep olarak çatışmaya neden olmaktadır (Macionis, 2012).

Ailede yaşanan çatışmaların sebeplerinin yanında çatışmaların türleri de önemlidir. Burada iki tür çatışma gözlenmektedir: "Yıkıcı çatışmalar", "Yapıcı çatışmalar". Yıkıcı çatışmalar, koşulsuz anlaşmazlıklara varılan çatışmalardır. Bu durumda taraflar hiçbir şekilde bir çıkar yol bulamazlar ve en basit çözümde ilişki ayrılıkla sonuçlanır. Ancak bu süreci kendi başına yönetemeyip bir de uzman desteği almayan taraf bu ayrılığı hazmedemeyip işi karşı tarafı öldürmeye kadar götürebilmektedir. Yapıcı çatışmalar ise, ailenin iç dinamiklerini sürekli sağlamlaştıran, taraflar arası iletişimin sorunun ortadan kalktığı durumlarda var olmaktadır. Burada taraflardan birisi rahatsız olduğu bir durumu kolaylıkla dile getirmektedir ve nihayetinde bir orta yol bulunmaktadır (Bayer, 2018). Bir başka sorun ise, sosyal medya kullanımının artmasıyla ortaya çıkan şeffaflık ve teşhircilik toplumunun bireyleri özenmeye itmesidir (Han, 2020). Sosyal medyanın ürettiği sanal mutluluğu gören insanlar, bu mutluluğun kendisinde olmamalarından yakınmaktadır. Aynı zamanda kimin ne kadar mal varlığını ya da güzelliğini ortaya seren paylaşımlar da bir başka kıskançlık kapısı aralamaktadır. Bu teşhir ve şeffaflık ya da daha sert tanımıyla pornokrasi toplumu aile içinde kendi sahip olamadıklarına yakınmalarıyla başlayan ve kıskançlıkla sonuçlanan polemikler yaratmaktadır (Proudhon, 2019). Bu polemikler de aile yapısını içten içe çürüterek aileyi yıkılmaya hazırlamaktadır.

Sonuç olarak aile yapısı da diğer kurumlar gibi önemli değişimlere gebedir. Bu değişim sürecinde birçok sorun ailenin baş etmesi gereken konulardan bazılarıdır. Her aile özelinde keşfedilebilecek daha birçok sorun ortaya çıkabilir. Bu minvalde ailenin bu dönüşümünü kolaylaştıracak uzman destekleri alması elzemdir. Ne var ki bu uzman destekleri kimi aileler için çok pahalı olabilmektedir. Bu pahalılık ailenin sınıfsal durumundan kaynaklı olabileceği gibi bu desteğin işe yaramayacağını düşündüğü için buna bütçe ayırmak istememesinden de kaynaklanabilir. Burada halkı bilinçlendirici

çalışmalar yürütmek ya da maddi olarak sıkıntı içerisinde olanlara bu destek hizmetlerini sağlamak ise sosyal belediyeciliğin kendisine görev edindiği hizmetlerden birisidir.

Bu araştırmada da sosyal belediyeciliğin sağladığı bu hizmetin aile sorunlarını tanımada, önlemede ve bu sorunları çözme konusunda profesyonel bir desteğe mutlaka ihtiyaç duyduklarına dair bilinçlendirme çalışmalarında nasıl bir yol izlediği ve ne kadar başarılı olabildiği incelenmektedir. Bunun yanı sıra sosyal belediyenin sağladığı aile destek ve yaşam merkezine başvuruda bulunan ailelerin, hangi sorunları çözmek için başvurdukları da değerlendirilerek, ailelerin yukarıda sayılan sorunlarla nasıl karşılaştıkları ya da bunların dışında hangi sorunlarla karşılaştıkları değerlendirilmektedir.

3. BÖLÜM

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

Bugünün dünyasının en büyük dönüşüm yaşayan kurumu olan ailenin her geçen gün çok farklı sorunlarla karşılaştığı ve giderek aile yapılarının çözülmeye başladığı araştırmanın önceki bölümlerinden hareketle anlaşılabilmektedir. Bu minvalde aile sorunlarını önlemek adına birçok ülke farklı yöntemler geliştirmektedir. Aynı zamanda devlet yönetim anlayışının da neo-liberal düşünceler neticesinde değişmeye başlamış olması devleti sosyal olan yapısından arındırmaya başlamıştır. Ancak vatandaşların refah düzeyini hâlâ düşünmek zorunda olan devlet yapısı bünyesindeki sosyal anlayışını tamamen yok etmek yerine, kendi varlığını küçültürken yerel yönetimlerin yetkisini genişleterek onlara aktarmıştır. Çözülmeye ve dağılmaya başlayan aile kurumunun toplumsal alandaki refah düzeyini tehdit eden en büyük unsur olması ve sosyal anlayışını kendi üzerinde bulan yerel yönetimlerin, bu durumu engellemek adına çeşitli sosyal projeler geliştirerek yerel anlamda aile yapısını korumaya ve aile sorunlarını gidermeye yönelik çalışmalar başlattığı araştırmanın literatür kısmından da hareketle anlaşılmaktadır. Bu minvalde bu araştırmada yerel yönetimi temsil eden kurumlardan belediyelerin sosyal anlayışını nasıl uyguladıkları ve aile sorunlarını çözmede nasıl projeler geliştirdikleri incelenmektedir. Bu bağlamda araştırmanın yürütülmesinde, bir olgunun, durumun, olayın nasıl meydana geldiğini, nasıl algılandığını kısacası "şey"in nasılını ortaya koyabilmek için yürütülen nitel araştırma yöntemi ve araştırmanın amacı doğrultusunda hem olgunun hem de durumun keşfedilmesi ve tanımlanması için beş nitel yöntemden biri olan durum çalışması tercih edilmiştir.

Belirli bir zaman içinde belirlenen bir ya da birkaç durumu birden çok veri toplama yöntemiyle elde edilen verileri derinlemesine inceleyerek durumun ya da durumların betimlenmesine ya da tematik olarak tanımlanmasına olanak sağlayan durum çalışması, bu araştırmada hem aile sorunlarını ortaya çıkaran durumları betimleyebilmek hem de sosyal belediyecilik anlayışıyla yürütülen çalışmaların bu sorunları önlemede ya da gidermede nasıl bir rolü olduğunu tematik olarak ortaya çıkarmak için tercih edilmiştir.

Herhangi bir nitel araştırma verilerin güvenilirliğini ortaya koymak adına nicel araştırmalardaki güvenilirlik sınamalarından geçirilemeyeceği için, veri güvenilirliği, veri toplama aşaması yürütülürken sağlanmaya çalışılmaktadır. Bunun yanı sıra bir durum çalışması yürütülürken tek elden veri toplamak veri analiz sürecinde veri

yetersizliğine sebep olmaktadır. Bu nedenlerle bu araştırmanın veri toplama sürecinde üç farklı yöntem kullanılmıştır. Öncelikle belediyenin açtığı aile ve yaşam merkezinin hizmetleri hakkında dokümanlar incelenmiştir. Ardından hem bu merkeze aile içi sorununa çare aramak için başvuran kişilerle hem de bu kişilere danışmanlık yapan uzmanlarla yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır. Son olarak da Aile Danışma ve Yaşam Merkezinde katılımlı gözlem yapılarak merkezin işleyişine dair notlar alınmıştır.

Bu veri toplama işleminden sonra elde edilen ham bilgiler bilgisayar ortamında transkript edilmiş, tekrar tekrar gözden geçirilmiş ve MaxQda programında nitel veri kodlaması sürecine tabii tutularak üç dereceli olarak kodlanmıştır. Kodlanan verilerden hareketle iki farklı tema elde edilmiştir: "Ailelerin çözüm aradığı sorunlar", "Aile Destek ve Yaşam Merkezlerin bu sorunlar karşısında sunduğu çözümler ve bunların etkileri".

3.1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacını bir sosyal belediyecilik örneği olan "Başiskele Aile ve Yaşam Merkezi"nin alınan sosyal hizmetlerin ve bu hizmetlerin müracaatçılarının karşılaştıkları aile sorunlarının çözümünde nasıl fayda sağladığını belirlenmesi oluşturmaktadır. Ayrıca verilen hizmetlerin yaygınlaştırması ve niteliğinin artırılması için ne gibi çalışmalar yürütüleceğine dair önerilerin geliştirilmesi bu çalışmanın diğer bir amacıdır.

3.1.2. Araştırmanın Problemi

Değişen ve dönüşen aile yapısında karşılaşılan sorunların aşılması için profesyonel destek alımı son derece önemlidir. Nitekim bu profesyonel destek alımı kimi zaman maddi kaygılar kimi zamanda da bilinçsizlikler nedeniyle gereksiz görülmektedir. Ancak sosyal belediyecilik anlayışı sunduğu aile destek ve yaşam hizmetleriyle hem maddi sıkıntılar yaşayanlara bu hizmeti ücretsiz olarak sunmakta hem de yürüttüğü bilinçlendirme çalışmalarıyla bu desteğin önemini anlatmaktadır. Bu araştırmanın problemi bu bağlamda iki temel üzerine inşa edilmektedir. İlki bu destek hizmetinden faydalananların aile ilişkilerinde hangi aksamalarla, güçlüklerle, engellenmelerle, yoksunluklarla ya da çatışmalarla karşı karşıya kaldıklarını keşfetmektir. İkincisi ise, aile danışma ve yaşam merkezinin sunduğu hizmetlerin aile sorunlarını önlemede nasıl çözümler ürettiğini, bu çözümlerin etkilerini göz önüne sermektir.

3.1.3. Araştırmanın Örneklemi

Sosyal Belediyecilik hizmetlerin etkin bir şekilde uygulandığı Kocaeli Başiskele Belediyesi Aile danışma ve yaşam merkezi örneklemi oluşturacak evrenin seçimi için tercih edilmiştir. Bu minvalde bu birime başvuran danışanlardan kartopu modeliyle hizmet alan 10 kişi, hizmet veren yani danışmanlık yapan 2 kişiyle yarı yapılandırılmış mülakat yapılmıştır. Aynı zamanda bu hizmet binasında araştırmacı tarafından katılımlı gözlem yapılarak örnekleme dâhil edilenler dışında birçok kişi de gözleme tabii tutulmuştur.

3.1.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu araştırma sosyal belediyecilik anlayışının halka sunduğu hizmetlerden sadece aile için uygulanan hizmetlere odaklanmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın odağında Başiskele Belediyesinin Aile Danışma ve Yaşam Merkezi vardır. Bu merkezde sunulan hizmetlerden de sadece aile sorunlarını çözmek üzerine verilen destekler ele alınmaktadır. Bu minvalde de maddi yardımlardan ziyade, ailelere verilen danışmanlık hizmetleri, çocuklara verilen çocuk gelişimi süreci destekleri gibi destekler değerlendirilmektedir. Bunların dışında araştırma herhangi bir maddi destek alamadığından ve araştırmanın tamamlanması için bir zaman sınırı olduğundan dolayı sadece tek bir merkez tercih edilmiştir.

3.2. Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın bu bölümünde Başiskele Belediyesinin sosyal belediyecilik uygulamalarının tamamı kısa bir şekilde incelenmiş, ardından araştırma için asıl unsuru oluşturan aile sorunlarını engellemeye ya da çözmeye yönelik projeler doküman ve gözlem sonucundaki verilere göre ele alınmıştır. Ardından Başiskele Belediyesi Aile Danışma ve Yaşam Merkezine aile sorunlarını çözüme kavuşturabilmek adına başvuruda bulunan kişilerden görüşme yapmaya gönüllü olan kişilerin sosyo demografik verileri değerlendirilmiş ve başvuruda bulunma sebepleri incelenmiştir. Bu bağlamda başvuru nedenleri kategorilendirilmiş ve tematik analiz tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. İşlenen bu verilerden, katılımcıların belirttiği sıkıntılardan hareketle, toplumsal alanda örtülü olduğu düşünülen sosyal sebepler keşfedilmeye çalışılmıştır. Son olarak, Aile Danışma ve Yaşam Merkezinin bu sorunları çözebilmek adına sunduğu hizmetlerin, katılımcıların hayatlarına ve aile sorunlarına nasıl etki ettiğine değinilmiştir.

3.2.1. Başiskele Belediyesinin Sosyal Belediyecilik Uygulamaları

Kocaeli ilinin 2020 verilerine göre 108.185 nüfuslu merkez ilçesi olan Başiskele Belediyesi sosyal belediyecilik anlayışını her yönüyle uygulamaya çalışan ilçe belediyelerden bir tanesidir. Bu minvalde yaşlılara yönelik hizmetlerden, genç/çocuk hizmetlerine; engelli vatandaşlarına yönelik hizmetlerden, yoksul vatandaşlarına yönelik hizmetlere kadar pek çok alanda çalışma yürüten Başiskele Belediyesi aynı zamanda sosyal anlayışını belirli sınıflara yapılan maddi ve ayni yardım düşüncesinden de uzak tutmaktadır. Toplumun her kesiminin refah düzeyini düşünerek sınıf ayrımı gözetmeyen belediyenin sunduğu hizmetler, kültürel aktivitelerden spor faaliyetlerine, aşevlerinden toplum sağlığı merkezlerine kadar sosyal belediye anlayışının her alanını kapsamaktadır (Başiskele Belediyesi , 2022).

Bu araştırmanın kapsamında odaklanılan sosyal belediye uygulaması ise aile hizmetleridir. Başiskele Belediyesi ailelerin hem sosyal hem kültürel hem sağlık hem de iktisadi alanda refahını gözeten çalışmalar yürütmektedir. Bu hizmetleri sağlayabilmek adına Belediye tarafından tahsis edilmiş bir binada Aile Danışma ve Yaşam Merkezi inşa edilmiştir. Bu merkez içerisinde hemşire ve diyetisyen çalıştırarak ailenin sağlık alanında alacağı desteklerin bir kısmını sunmakta; aile danışmanı, çocuk gelişim uzmanı, sosyal hizmet uzmanı ve psikolog çalıştırarak da aile yapısının işleyişinden aile bireylerinin ihtiyacı olan sosyal, psikolojik, kültürel, ekonomik ihtiyaçları karşılamaktadır (Başiskele Belediyesi, 2022).

3.2.2. Sosyal Belediyenin Yürüttüğü Aile Sorunlarının Çözümüne Yönelik Çalışmalar

Bu bölümde doküman incelemesinden elde edilen bilgiler ışığında sosyal belediyecilik anlayışında sorunları çözmek adına yürütülen aktiviteler incelenmektedir. Yukarıda sunduğu hizmetlerin sayıldığı Başiskele Belediyesi aile sorunlarını önlemek adına öncelikle kadınlar ve çocukları kapsayan pek çok aktivite düzenlemektedir. Sosyalleşmenin hem bireysel hem toplumsal refahın kalkınmasına imkân sağladığı düşüncesini kanıtlar nitelikte faaliyetler düzenleyen bu belediyenin sosyal belediye anlayışının yeterince gelişmiş olduğu bu verilerle keşfedilmiştir.

İlk olarak Başiskele Belediyesi ve Kocaeli Üniversitesi iş birliğiyle kurulan Çocuk Üniversitesi sosyal belediyecilik anlayışının çocuk gelişiminde ve ailenin çocuklarını yetiştirme sorunlarına yönelik ürettiği çözümlerden bir tanesidir. Bu üniversite üstün

zekâlı olan çocukların eğitimine katkı ve destek vererek onları topluma daha yararlı birer birey olmaya hazırlamak amacıyla kurulmuştur. Bu sayede üstün zekâlı çocukların eğitimi hakkında sorunlar yaşayan ebeveynlerin eğitim alanındaki sorununa bir çözüm sunmaktadır. Aynı zamanda herhangi bir ekonomik yetersizlik gözetmeyen bu üniversitenin tek eksiğinin ise yeteri sayıda öğrenci kapasitesi sunamaması olduğu söylenebilir (Başiskele Belediyesi, 2022).

Düzenlenen bir başka aktivite ise çocukların okuma alışkanlığı kazanması ve sağlıklı ortamlarda sosyal ilişkiler kurabilmesi için kurulan çocuk kütüphanesidir. Bu kütüphane yarıyıl ve yaz tatilinde düzenlediği kurslarla hem çocukların yetişme sürecine katkı sağlamakta hem de çocuk gelişiminde ailenin yaşadığı sorunlara bir çözüm sunmaktadır. Yine burada herhangi bir maddi durum gözetilmeyen bu hizmet de pandemi koşulları nedeniyle sınırlı sayıda çocuğa hizmet sunmaktadır. Yürütülen bu hizmetin de tek olumsuz yanı olarak bu söylenebilir (Başiskele Belediyesi, 2022).

Çocuklara düzenlenen bu aktiviteler dışında Aile Danışma ve Yaşam Merkezinde yürütülen "Bir Kahve Bir Kitap" projesiyle de kadınların okuyarak tartışma yönünü geliştirmeyi hedefleyen, hem de kadınların bu ortamda sosyalleşerek aile sorunlarını kendi akranlarıyla konuşarak iyileştirebileceği bir çalışma başlatmıştır. Bir uzman tarafından yürütülen bu kitap sohbetlerinin, uzmanın manipülasyonlarıyla ev içi sorunların konuşulduğu bir sohbete dönüşmesiyle kendi içinde sorunları paylaşarak bu sorunlara çözümler sunmaya meyilli bir odak grup oluşması sağlanmaktadır. Araştırmacının gözlemlerine ve bu ortama katılan insanlarla yaptığı yapılandırılmamış mülakat tarzındaki kısa sohbetlere dayanarak bu projeye katılan kadınların hem sosyal anlamda tatmin oldukları hem de yapılan sohbetler sayesinde aile içi sorunlarına bakış açılarının değiştiği keşfedilmiştir.

Bu bilgiler ışığında dokümanlar ve gözlemlerden hareketle kadın ve çocuklar özelindeki sorunları henüz sorun haline gelmeden çözmeye çalışan projelerle sosyal belediyeciliğin aile sorunlarını çözmede etkili bir rolü olduğu söylenebilir. Burada eksik kalan ise aile sorunlarının kadın ve çocuklar üzerinden çözülmeye çalışılmasıdır. Erkeklere yönelik projelerin geliştirilmesi aile sorunlarının henüz sorun haline gelmeden engellenmesine daha büyük katkılar sağlayabilir.

3.2.3. Aile Danışma ve Yaşam Merkezine Aile Sorunlarını Çözmek İçin Başvuranların Sosyo-Demografik Verilerinin Değerlendirilmesi

Bu bölümde Aile Danışma ve Yaşam Merkezinde Sosyal Belediye tarafından sunulan aile-boşanma-sağlık-çocuk-sosyal-psikolojik alanları kapsayan danışmanlık hizmetlerinden yararlanmak için başvuruda bulunan kişilerin sosyo-demografik özellikleri değerlendirilmektedir. Buradaki veriler merkeze sunmak üzere başvuruda bulunanların doldurdukları anketlerden elde edilmiş ve merkezin sorumlu müdürüyle birlikte incelenerek analiz edilmiştir. Bu bölümde sunulan veriler bu sebeple nicel özellikler taşımaktadır. Bu minvalde Aile Danışma ve Yaşam Merkezine başvuruda bulunanların sosyo-demografik profilini çıkartmak için bu verilerden yararlanılmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu nicel analiz çalışmanın nitel yönelimine sadece destekleyici bir veri seti sunmaktadır o sebeple bu verilerin analizi bu çalışma açısından oldukça önemlidir.

Elde edilen verilere göre bu merkez çeşitli hizmetlerden faydalanmak isteyen haftada ortalama 360 kişidir. Bu 360 kişinin neredeyse tamamı kadınlardan oluşmaktadır. İlk başvuruyu yaptıktan sonra hizmetlerden haftalık olarak faydalanma oranı ise %95'tir. Başvuruda bulunan kişilerin yaş ortalaması 36,3 olarak hesaplanmıştır. Başvuruda bulunan kişilerin ekonomik durumlarının tablosu aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. Başvuruda Bulunanların Ekonomik Gelir Dağılımı

Aylık Gelir Aralığı	**Başvuruda Bulunanların Yüzdesi**
0-2500 TL.	%27,2
2501-4250 TL.	%44,7
4251-7000 TL.	%23,1
7001 ve üstü	%5

Bu tablodaki bilgiler ışığında Aile Danışma ve Yaşam Merkezine başvuruda bulunan kişilerin aylık gelirleri asgari ücretin altındadır. Bu durumun sebeplerini

değerlendirmek bu araştırma amacının ve probleminin dışında kaldığından burada bir değerlendirme sunulmamıştır.

Bu araştırmanın kapsamı açısından önemli olan bir diğer veri ise başvuruda bulunanların başvuru sebeplerinin değerlendirilmesidir. Bu minvalde diyetisyenlik ve hemşirelik hizmetleri, sağlık hizmetleri olarak; çocuk gelişimi, adolesan danışmanlığı, çocuk kütüphanesi aktiviteleri, çocuk üniversitesi gibi çocuk ve gençlere yönelik hizmetler, çocuk ve gençlik hizmetleri olarak; ilişki danışmanlığı, aile danışmanlığı, boşanma danışmanlığı, psikolojik danışmanlık ya da sosyal danışmanlık hizmetleri danışmanlık hizmetleri olarak ve bunların dışında kalan hizmetler ise diğer hizmetler olarak kategorilendirilmiştir. Aynı anda iki ya da daha fazla hizmet alanlar bu tezin kapsamı dışında kaldığı için ayrı ayrı değerlendirilmemiştir. Bu sebeple burada sunulan verilerin her biri kendi içerisinde değerlendirilmiştir. Bu nedenle ortaya çıkan verilerde toplam yüzdelik bir dilim yoktur. Her bir kategori kendi yüzdeliğinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda başvuru amaçlarına göre başvuruda bulunanların yüzdesi aşağıdaki tabloda sunulmuştur:

Tablo 2. Başvuruda bulunanların hizmet kategorilerindeki tercihlerinin yüzdesi

Hizmet Kategorileri	Başvuruda Bulunanların Yüzdesi
Sağlık Hizmetleri	%57,7
Çocuk ve Gençlik Hizmetleri	%80,6
Danışmanlık Hizmetleri	%82,2
Diğer Hizmetler	%36,3

Bu veriler ışığında başvuruda bulunanların çoğunluğunun birden çok hizmet aldığını ve genellikle çocuk ve gençlik hizmetleriyle danışmanlık hizmetlerinden yararlandıkları görülmektedir.

Bu araştırma için önemli olan demografik veriler bunlardır. Bu veriler ışığında başvuruda bulunanların yaş ortalamasının genç yetişkin kategorisine girdiği söylenebilir. Aynı zamanda ekonomik durumu asgari ücretin altında olan insanların aile ve çocuk hizmetleri açısından bu merkezi tercih ettiği görülmüştür. Bunun dışında başvurulma amacının da genellikle çocuklar ya da gençler için sunulan hizmetler ya da danışmanlık

hizmetleri olduğu için söylenebilir. Bir sonraki bölümde mülakata katılmaya gönüllü olan başvuru sahiplerinin sosyo-demografik verileri incelenmektedir.

3.2.4. Katılımcıların Sosyo-Demografik Verilerinin Değerlendirilmesi

Araştırmanın mülakat kısmına katılan 12 katılımcı vardır. Bu katılımcılardan 2 tanesi merkezde uzman olarak çalışmakta olan profesyonellerdir. Bu kişilerin sosyo-demografik özellikleri araştırma kapsamında bir önem arz etmediği için araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Araştırmaya katılan diğer 10 kişi ise merkezden herhangi bir amaçla destek almak için başvuruda bulunan kişiler arasından seçilmiştir. Bu 10 katılımcının yaş ortalamaları 37'dir. Ayriyeten katılımcıların hanelerine giren gelir durumları ortalama olarak asgari ücret civarındadır. Bu minvalde katılımcıların ekonomik anlamda düşük gelir sınıfına mensup oldukları söylenebilir. Bunun dışında katılımcıların 7'si kadın, 3'ü erkektir. Her katılımcının başvuru amacı çocuk ve gençlik ya da danışmanlık hizmetlerinden faydalanmaktır. Bu bağlamda her katılımcının temel sorunların aile faktörlü sorunlar olduğu keşfedilmiştir. Kadın katılımcıların çocuklarla alakalı sorunları olabildiği, ancak erkeklerin tamamen eşleriyle ilgili problemleri çözebilmek için başvuruda bulundukları da gözlenmiştir.

3.2.5. Katılımcıların Aile Danışma ve Yaşam Merkezine Başvuru Sebepleri

Görüşme yapılan katılımcıların aile danışma ve yaşam merkezine başvuru süreçleri değerlendirildiğinde üç ana tema ortaya çıkarılmıştır: "İletişim Sorunları", "Şiddet Sorunları" ve "Ebeveynlik Sorunları".

3.2.5.1. İletişim Sorunları

Yapılan görüşmeler dikkatle incelendiğinde iletişim sorunu yaşayan ailelerin üç farklı iletişimsizlikle karşılaştıkları görülmüştür: üst ailelerle (kayınvalide-kayınpeder) iletişim sorunu, karı-koca arasındaki iletişim sorunu ve çocuklarla olan iletişim sorunları.

Üst aile ile olan iletişim sorunlarının genellikle kadınla erkeğin annesinin arasında ve son dönemlerde erkekle kadının babası arasında olduğu gözlenmiştir. Bu sorunlardan bahsederken kullanılan tamlamalar her görüşmecide benzer olarak ortaya çıkmaktadır.

Katılımcı 10: *"...Karımın babası evlendiğimizden beri bana hiç güvenmedi, sürekli beni yargılayan tavırlar sergiliyor..."*

Katılımcı 7: *"...Kocamın annesi sürekli bizim evde, evlendiğimizden beri baş başa olarak 1 ay kalamadık ve sürekli her şeyime karışıyor, evde kendi özgürlüğüm yokmuş gibi hissediyorum ve kocam bu konuda beni asla dinlemiyor..."*

Katılımcı 2: *"...Kocamın annesi hamilelik sürecimden beri anneliğimi yargılıyor. Hiçbir şeyi doğru yapmıyormuşum gibi hissediyorum. O kadar baskılıyor ki kimseye bir şey anlatamıyorum..."*

Yukarıda bazı kesitleri verilen görüşmelerden de hareketle üst aile ile iletişim sorunu genellikle "Kocamın annesi" ya da "Karımın babası" tamlamalarını içermektedir. Burada üst aile baskıcı konumda kalarak kadını ya da erkeği sosyal rolleri bakımından yetersiz hissettirmektedir. Bu sosyal rollerin yetersizliğinden kaynaklı olarak da aile içinde karı koca iletişimi baskılanmaktadır. Aynı zamanda bireylerin sosyal iletişimi de özgüven kaybına bağlı olarak zayıflayabilmektedir.

Bu iletişim sorunun geçerliliği için görüşüne danışılan uzman ise, üst aile ile olan iletişim sorunlarına çözüm arayan danışanların gün geçtikçe azaldığını bu sorunların artık ev içinde kadının ya da erkeğin tutumlarıyla daha kolay çözülebilmeye başlandığını belirtmiştir. Bu minvalde üst aile sorunlarını çözmede bu zamana kadar sosyal belediye tarafından sunulan çözümlerin olumlu bir rol oynadığı söylenebilir.

Bir diğer iletişim sorunu ise en yaygın görülen iletişim sorunudur. Bu iletişim sorunu karı-koca arasındaki kopukluklardan kaynaklanmaktadır. Bu kopuklukların birçok sebebi sayılabilir. Ancak temeline inildiğinde bu kopukluklara sebep olan problemler şu şekilde tanımlanabilir: Erkekler annelerinin biricik bebeği olma huylarını devam ettirerek karılarından da anneleri gibi davranışlar beklerlerken kadınların geleneksel aile yapısının dönüşümünde büyük bir değişim göstermeleriyle erkelerin bu beklentilerini karşılamak yerine kendilerinin de birer birey olduğunu kabul ettirme çabaları kısacası değişen cinsiyet rollerine kadınların adapte olabilmesi ancak erkeklerin bu değişime hâlâ ayak diremeleri ilk ve en temel problem olarak gözükmektedir. Aşağıda verilen kesitler bu durumun ortaya çıktığı söylemlerdir.

Katılımcı 7: *"...Kocam hiçbir işte çalışmıyor, sadece kahveye gidip arkadaşlarıyla takılıyor, bense her gün temizliğe gidiyorum bir de evin işleri de bana kalıyor. Ev işlerine yardım etmesini rica ettiğimde ise hiç oralı olmuyor..."*

Katılımcı 2: *"... Bu sene yıllardır hayalim olan okula başladım. Dışarıdan liseye gidiyorum ancak ev işleri, çocukların bakımı vs. derken derslere vakit ayıramıyorum. Ders çalışmak için zaman yaratmam lazım. Kocamsa hiç oralı değil 'bu saatten sonra okusan ne okumasan ne?' deyip sürekli yardım talebimi geri çeviriyor…"*

Katılımcı 1: *"... Evdeki bütün işlerin bana kalmasından çok sıkıldım. Sürekli ütü, çamaşır, yemek, temizlik arasında geçiyor hayatım. Kocama hiçbir şekilde yardıma ihtiyacım olduğunu en azından ev işlerinde iş bölümü yapabileceğimizi anlatamıyorum. Konuşmaya başladığımızda sinirlenip sayıp sövüp çekip gidiyor…"*

Bunun dışında bir diğer problemin ise teşhir toplumunun insanlara dayattığı "daha iyi yaşama" mottosunun yarattığı kıskançlıklardan kaynaklandığı açığa çıkmaktadır. Kadınlar sosyal medya mecralarında kendilerinden çok daha iyi yaşayan hesapların sahipleriyle (bu hesapların sahibi sahte olsa bile) kendi yaşantılarını kıyaslayarak kocalarına kendilerine daha iyi bir yaşam standardı sunamadıkları için sürekli isyan etmeleri neticesinde erkeklerin kendilerini ifade edemedikleri ve "ölü taklidi" yaptıkları bir iletişimsizlik ortaya çıkmaktadır. Erkeklerin ise bu teşhir toplumunda sosyal medya mecralarında gördükleri "daha güzel kadınlar" tarafından arzuları cezbedilerek kendi eşlerinden uzaklaşmaya başladıkları ve artık basit sohbetler bile etmek istemedikleri gözlenmektedir.

Katılımcı 10: *"...Ne zaman evde karımla sohbet etmek istesem ya da aynı ortamda bulunsak bana instagram hesabından takip ettiği kişileri gösterip ne hayatlar var diye iç çekiyor. Son zamanlarda çok farklı istekleri olmaya başladı, paramızın karşılayamayacağı istekler… Bu istekleri karşılayamayacağımızı söylediğimde de önce surat asıyor sonra beni gerçekten yargılayan cümleler kuruyor. Bir süre sonra bu duruma sessiz kalmayı öğrendim bir nevi ölü taklidi yapıyorum…"*

Katılımcı 9: *"... Karımın instagram hesabı var. Orada genelde ünlü kişileri takip ediyor sanırım. O ünlülerin tavsiye ettiği şeyler oluyormuş, onları almak için sürekli benden para istiyor. Artık çok olduğunu düşünmeye başladığım için itiraz ettiğimde ise evde değişik hallere giriyor. Bunalımlardan depresyonlara koşuyor. Aynı ortamda sürekli ah çekiyor. Ben de artık onu duymazdan gelmeye başladım. Zaten konuşacak pek bir ortak konumuz yok, konuştuğumuzda da sadece yakınıyor ben de artık ölmüş taklidi yapmaya başladım ne söylediklerini dinliyorum ne de üç beş kelime dışında sohbet ediyorum…"*

Katılımcı 1: *"... Kocamla aramızda cinsel bir uyumsuzluk var gibi geliyor. Birçok gece ayrı uyuyoruz ve çok uzun zamandır birlikte olmadık. Bazı zamanlar telefonundan başka kadınlara baktığını görüyorum. Onlar manken gibi kadınlar... Bana bakışlarından onlar gibi olamadığım için beni yargıladığını anlıyorum. Bu da onunla~~r~~ arama mesafe koymama sebep oluyor..."*

Bu iki problem karşısında karı-koca arasında yaşanan iletişim sorunuyla alakalı uzman görüşü alındığında ise, bu sorunun gün geçtikçe artan bir sorun haline geldiği ve buna karşı sosyal belediye uygulamalarının henüz yeterli bir çözüm sunamadığı anlaşılmıştır. Uzmanın yorumu ve katılımcıların tavırlarından hareketle söylenebilir ki bu iletişim sorunu aileyi sarsan temel iletişim sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan bir başka tema olan şiddetin de bu iletişim sorunu temelli olduğu söylenebilir. Bu minvalde sosyal belediyecilik uygulamalarının ise henüz yeterli çözümleri sunamadığı ve bu konuda pek bir etkisi olmadığı gözlenmiştir.

Son iletişim sorunu ise ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişimlerinde yaşadıkları sorunlardır. Bu sorunun temel çıkış noktasının kuşaklar arası uyuşmazlıkların giderilememesinden kaynaklandığı görülmektedir. Sosyal çevreye çok hızlı adapte olmak zorunda kalan 21. Yüzyıl gençliği, gençlik zamanlarını 20. Yüzyılın vasat ortamında geçiren ebeveynleri tarafından yeterince anlaşılmamaktadırlar. Bu sorun ise ebeveynler tarafından çocuklarının kendileriyle kurmaları gerektiği bağı inşa etmemelerinden şikâyet etmeleriyle ortaya çıkmaktadır. Kısacası burada anlaşılmayanla şikâyet eden taraflar aynı değildir. Anlaşılmayan taraf bu durumu umursamaz görünürken anlamak istemeyen taraf ise bu durumu aşmak için çözümler aramaktadır.

Katılımcı 6: *"...Oğlum kendisini sürekli odasına kapatıyor. Okuldan eve evden okula, sadece yemek saatlerinde yüzünü görüyoruz, ondan da çok sohbet etmeyi tercih etmiyor. Ona nasıl yaklaşmam gerektiğini çözemiyorum. Onu anlayamadığımı düşünüyorum ama ne yapmam gerektiğini bilmiyorum..."*

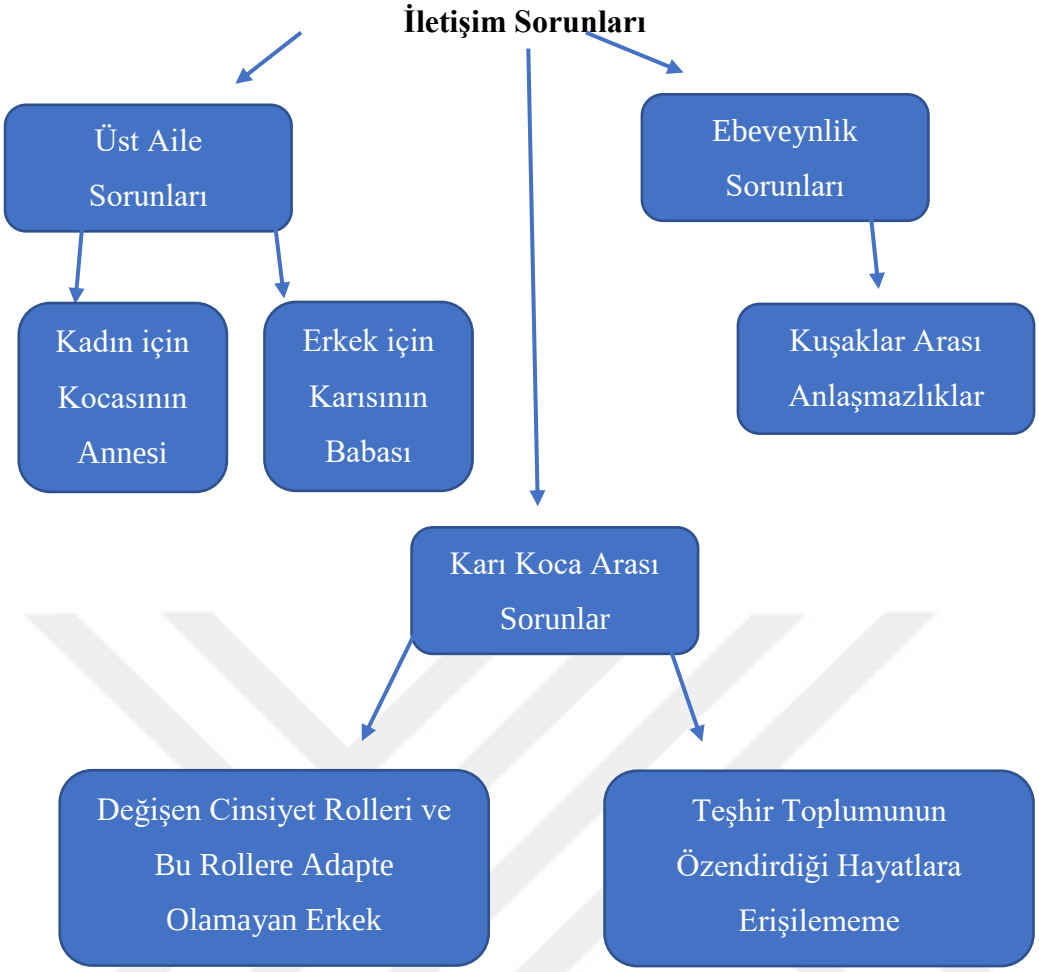
Katılımcı 5: *"... Çocuklarım genelde birbiriyle iyi anlaşıyorlar ancak benimle pek bir şey paylaşmıyorlar. Onların dertlerini anlamak istiyorum ama sanki onları yakından tanımıyormuşum gibi hissediyorum. Sanki benim değil de komşunun çocuklarıymış gibi geliyor bazen..."*

Katılımcı 4: *"... Anneliğin daha farklı bir şey olacağını düşünüyordum. Sanki evde kızım değil de yabancı birisi varmış gibi hissediyorum bazen. Nelere üzüldüğünü, nelerle*

mutlu olduğunu bilmek istiyorum ama hiçbir şeyini anlatmıyor bana sanki ortada hiçbir bağımız yokmuş gibi geliyor bazen…"

Bu sorun hakkında Aile Danışma ve Yaşam Merkezi uzmanın söylemi ise çağın çok hızlı değiştiği ve çocukların çağa çok hızlı adapte olmak için çabalarken aileleriyle olan iletişimi unuttukları ya da yeterince vakit bulamadıkları yönünde olmuştur. Ancak bu sorunun çözümü için sosyal belediyecilik anlayışının getirdiği aile çocuk birlikteliğini sağlayan etkinliklerle çözümlere ulaştığı gözlenmiştir. Bu bağlamda bu sorunun çözümünde sosyal belediyeciliğin, ebeveynleri çocuklarıyla birlikte vakit geçirebileceği aktivitelere teşvik etmesi olumlu bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak üç temel iletişim sorunu olduğu ve bu sorunlardan ikisinde sosyal belediyecilik faaliyetlerinin olumlu rol oynadığı birinde ise yetersiz kaldığı ortaya konulmuştur. Bu durumda çözüm üretilmesi gereken tek sorun karı-koca arasındaki ilişkiler gibi gözükmektedir. İletişim sorunlarının kısa bir diyagramı aşağıda resmedilmiştir:

Şekil 1: İletişim Sorunları Diyagramı

3.2.5.2. Şiddet Sorunları

Şiddet sorunlarının katılımcıların belirttiklerinden ve uzmanların yorumlarından hareketle ikiye ayrıldığı belirlenmiştir. Bunlar "Duygusal Şiddet" ve "Fiziksel Şiddettir". Fiziksel şiddetin çözüm yolu hukuksal süreçlerden geçtiği ve sosyal belediyenin fiziksel şiddeti önleme amaçlı çalışmalarda devlet politikaları dışında bir uygulama izlememesi sebepleriyle bu araştırmanın konusu dışında tutulmaktadır. Kısaca fiziksel şiddet tarafların birbirlerinin bedenlerini yaralayacak şekilde uyguladıkları şiddet türüdür. Burada kavga, dayak, tekme, yumruk, saç çekme, yerde sürükleme gibi sayısız şiddet örneği mevcuttur. Bu şiddetin temelinde de iletişim sorunlarının giderilememesi ve genellikle erkeğin toplumsal rollerle kendisine atfedildiğini iddia ettiği hegemonyasını~~n~~ göstermek istemesinden kaynaklandığı söylenebilir.

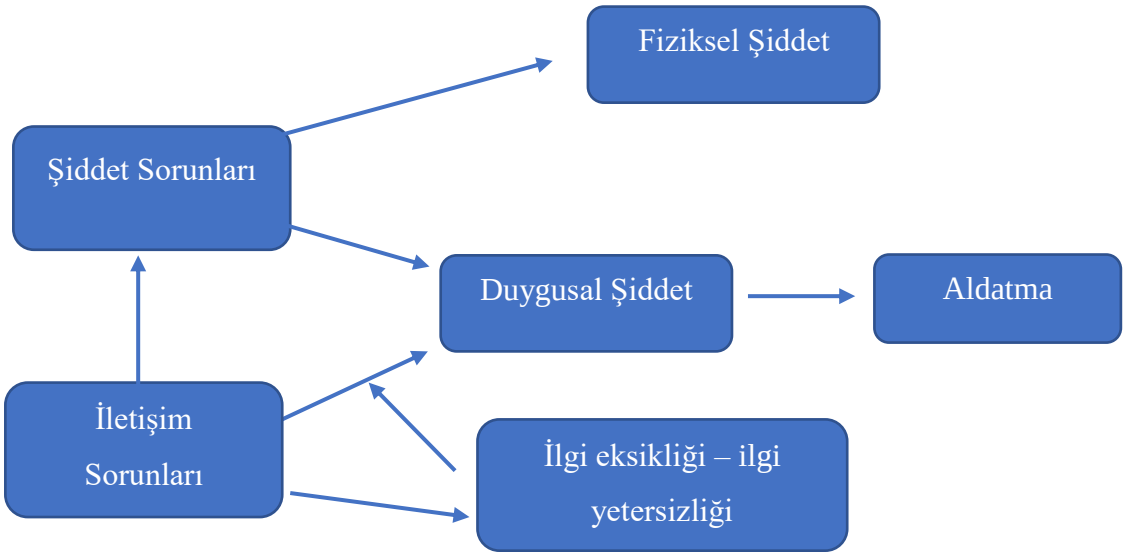
Bu araştırmanın odağında olan duygusal şiddet ise birçok şekilde tezahür edebilir. Söylemlerle karşı tarafı aşağılama, özgüvenini kırma, yargılayarak onu sosyallikten

uzaklaştırma gibi birçok şekilde uygulanmaktadır. Bu şiddet türünde tarafların bedeni hasar görmese de kişi öyle bir yara alır ki neticesinde intihar edebilecek konuma bile gelebilir. Bu araştırmada ortaya çıkan veriler ışığında ilgisizlik mefhumunun duygusal şiddete sebep olan temel unsur olduğu söylenebilir. Tarafların birbirlerine karşı olan ilgisizliği diğer tarafın fark edilmek için karşı tarafa duygusal şiddet uygulamasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda duygusal şiddet görünenin aksine kişilerin sorun çözmek için başvurdukları bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bu çözüm yolu daha büyük bir soruna yol açmakta ve genellikle duygusal şiddetin yansımaları aldatmayla sonuçlanmaktadır. Burada ilginç olan bir diğer veri ise bu sorunun cinsiyet ayrımı gözetmeksizin her iki tarafça da uygulanıyor olmasıdır. Bunun yanı sıra burada yine ilginç olan ilgiden mahrum kalan kişi şiddete başvuran kişidir. İlgisiz kişinin ilgisizliği ise şiddet amaçlı değil genellikle iletişim sorunlarıyla alakalıdır.

Katılımcı 10: *"... Evdeyken kendimi çok yalnız hissediyorum. Karımdan bazı beklentilerim oluyor ama ne zaman bu beklentilerden bahsetsem 'sen ne kadar kocalık yaptın ki' söylemiyle karşılaşıyorum. Bu da beni evde bulamadığım huzuru başka yerde aramaya itiyor..."*

Katılımcı 7: *"... Bazı zamanlar bir kocam olduğunu bile hissetmiyorum, ilgisini çekmek için pek çok şey yapıyorum ama oralı bile olmuyor. Ben de artık bu ilgiyi dışarıda arıyorum..."*

Katılımcı 1: *"... Kocamla aramızdaki uyum gün geçtikçe azaldı. Ondan beklediğim kocalığı bana yapamadığını düşünüyorum. Bu da beni ilgisini hissettiğim bir başka adama yönlendiriyor..."*

Şekil 2: Şiddet Sorunlar Diyagramı

Araştırmanın bulgularında şiddet sorunlarına yol açan temel etmenin iletişim sorunlarından kaynaklandığı keşfedilmiştir. İletişim sorunları şiddet sorunlarına dönüşmekte ve bu süreç de diyagramdan anlaşılacağı üzere fiziksel ve duygusal şiddet olarak taraflarca uygulanılmaktadır. Fiziksel şiddet bu araştırmanın kapması dışındadır. Duygusal şiddete sebep olan ana unsur, iletişim sorunlarından kaynaklandığı keşfedilen, ilgi yetersizliği ya da ilgi eksikliğidir. Duygusal şiddet, araştırmanın katılımcılarına göre aldatma süreciyle sonlanmaktadır. Kısacası duygusal şiddettin yansıdığı son nokta aldatmadır. Ancak burada en önemli bulgu ise aldatan kişinin duygusal şiddete maruz kalan kişi olmasıdır. Burada aldatma duygusal şiddettin uygulanma biçiminden çok duygusal şiddete maruz kalanın cezalandırma yöntemidir.

Bu süreçte sosyal belediyenin uygulaması olan Aile Danışma ve Yaşam Merkezine başvuran kişiler de yine aldatılan kişiler değil aldatarak duygusal şiddet gördüğü tarafı cezalandırmak isteyen kişilerdir. Başvuruların sonucunda ilgi yetersizliği ya da ilgi eksikliğinin giderilmesi için bir uygulamadan ziyade, aldatma olgusunun toplumsal yansımasından oluşabilecek hasarların önlenmesi adına Aile Danışma ve Yaşam Merkezi boşanma sürecini desteklemektedir. Ancak görüşülen uzmanın sunduğu verilere göre aldatma sürecini atlatıp buna sebep olduğunu gören bazı danışanların eşleri bu süreci düzeltmek için çift ve ilişki terapisi yardımlarına başvurmuş ve bu konuda olumlu gelişmeler kaydetmişlerdir.

Sonuç olarak duygusal şiddet karşısında sosyal belediyelerin sunduğu hizmetlerin etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Burada eksik kalan ise sosyal belediyeden yardım almak

için başvurabilecek kişi sayısının sınırlı olmasıdır. Bireysel müdahalelerle sorunları çözmeye çalışan bu uygulamalar toplumsal bir müdahale veya davranış manipülasyonu geliştirerek bu sorunların önüne daha hızlı ve sınırlı olmadan geçebilir.

3.2.5.3. Ebeveynlik Sorunları

Ebeveynlik sorunları anne-babanın çocuklarıyla yaşadığı iletişim sorunlarının dışında kalan sorunları kapsamaktadır. Burada ebeveynlerin çocukları toplumsal sürece nasıl hazırlamaları gerektiğine, sosyalleşmeleri için nasıl bir yol izlemeleri gerektiğine, nasıl bir eğitim planı yapmaları gerektiğine dair sorunlar ele alınmaktadır. Bu bağlamda sosyal belediye uygulamalarını kullanmak adına Aile Danışma ve Yaşam Merkezine başvuran kişilerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre ebeveynlik sorunlarının temelinde çocuğunu yetiştirme kaygısı yatmaktadır.

Katılımcı 8: *"... Oğlumun iyi bir eğitim alarak iyi yerlere gelmesini istiyorum. Ancak biz okumadık, o sebeple bu işler nasıl yürür nasıl çözülür pek bilgimiz yoktur. Bu sebeple çocuğumun eğitim hayatına yardımcı olması adına bu merkeze başvurduk…"*

Katılımcı 6: *"... Son dönemlerde çocuk gelişiminin önemine vurgu yapılması çocuğumu yetiştirme sürecimde beni düşünmeye sevk etti. Acaba yanlış bir şey mi yapıyorum ya da daha düzgün nasıl davranışlar sergileyebilirim diye ebeveynlik eğitimi için buraya başvurdum…"*

Katılımcı 3: *"... Çocuklarımın sosyal ve psikolojik gelişimleri benim için oldukça önemli. Bu konuda benim yetersiz olacağımı düşündüğüm için bir uzman yardımına ihtiyaç duydum. Bu sürede Aile Danışma ve Yaşam Merkezinin böyle bir hizmet sağladığını öğrendim ve başvurdum…"*

Çocuklarının yetişmesinde ya da eğitim süreçlerinin yönetilmesinde duyulan kaygıların yanı sıra ebeveynlik sorunlarında çocuklarla empati kurabilme sürecinin aksaklığa uğraması da bulunmaktadır. Ancak bu sorun temelde bir iletişim sorununa dayandığı için bu bölümde değinilmemiştir. Bu sorunların dışında çocukları madde bağımlısı olan ebeveynlerin de destek süreci için bu merkeze başvurdukları uzmanlar tarafından belirtilmiş ayrıca araştırmacının gözlemleriyle de ortaya çıkarılmıştır. Ancak madde bağımlılığı sürecinin çözümü sosyal belediyecilik uygulamalarından ziyade çeşitli tıbbi kurumlar tarafından gerçekleştirilmesi bu çalışma kapsamı dışında tutulmuştur.

Sonuç olarak ebeveynlik sorunlarının da iletişim sorunlarına dayandığı görülmektedir. İletişim sorunları aile içi sorunların ana unsurunu oluşturmakta ve bu sorundan hareketle şiddet ve ebeveynlik olarak iki yan unsur ortaya çıkmaktadır. Elbette her sorun yapısının kendine ait alt problemleri olmaktadır. Nitekim bu alt problemler ana sorunlardan kaynaklı olarak ortaya çıkmakta ve ana sorunu beslemektedir. Bu süreç ana unsurun etkileriyle yan unsurların oluşmasıyla aynı süreçtir. Ana unsur olan iletişim sorunları, yanında şiddet ve ebeveynlik sorunlarını getirmekte ve bu sorunlar da iletişim sorunlarını beslemektedir.

Bir sonraki bölümde katılımcıların başvurdukları sorunlar sonucunda yararlandıkları hizmetlerin katılımcılar gözünden ne kadar işlevsel oldukları ele alınmaktadır. Bu minvalde ortaya konulmak istenen ise araştırmanın ana sorusunu cevabıdır. Kısacası bir sonraki bölümde Sosyal Belediyecilik uygulamaları aile sorunlarını çözmede, bu hizmetten yararlananlar bakımından, nasıl bir etki sağlamıştır, bu sorunun çözüme kavuşturulması hedeflenmektedir.

3.2.6. Katılımcıların Sosyal Belediye Uygulamalarının Aile Sorunlarını Çözmek İçin Geliştirdiği Yöntemlere Dair Algıları

Katılımcıların görüşmelerde verdikleri cevaplara ve uzmanların görüşlerine dayanarak bir önceki bölümde kişilerin Aile Danışma ve Yaşam Merkezine hangi tür aile sorunlarını çözmek için başvurdukları analiz edilmiştir. Bu bölümde ise bu sorunların çözümü için sunulan hizmetlerden nasıl bir etki gördükleri ele alınmaktadır.

Bu bölümde her soruna karşı verilen hizmetler ayrı ayrı ele alınmamış, onun yerine sorunlarının çözümündeki etkileri keşfedilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan bulgulara göre sosyal belediyecilik anlayışının aile sorunlarını çözmek adına sunduğu hizmetlerin birçoğu olumlu bir etki göstererek sorunlarının çözümünde önemli bir rol oynamıştır.

Katılımcı 10: *"... Burada hizmet aldıktan sonra aile içindeki sorunları çözmekte daha başarılı olabildiğimi düşünüyorum..."*

Katılımcı 9: *"... Danışmanlık aldığım sürecin çok başarılı geçtiğini düşünüyorum. Gündelik hayatımdaki problemleri ve aile içi meseleleri çözmekte artık zorlanmıyorum..."*

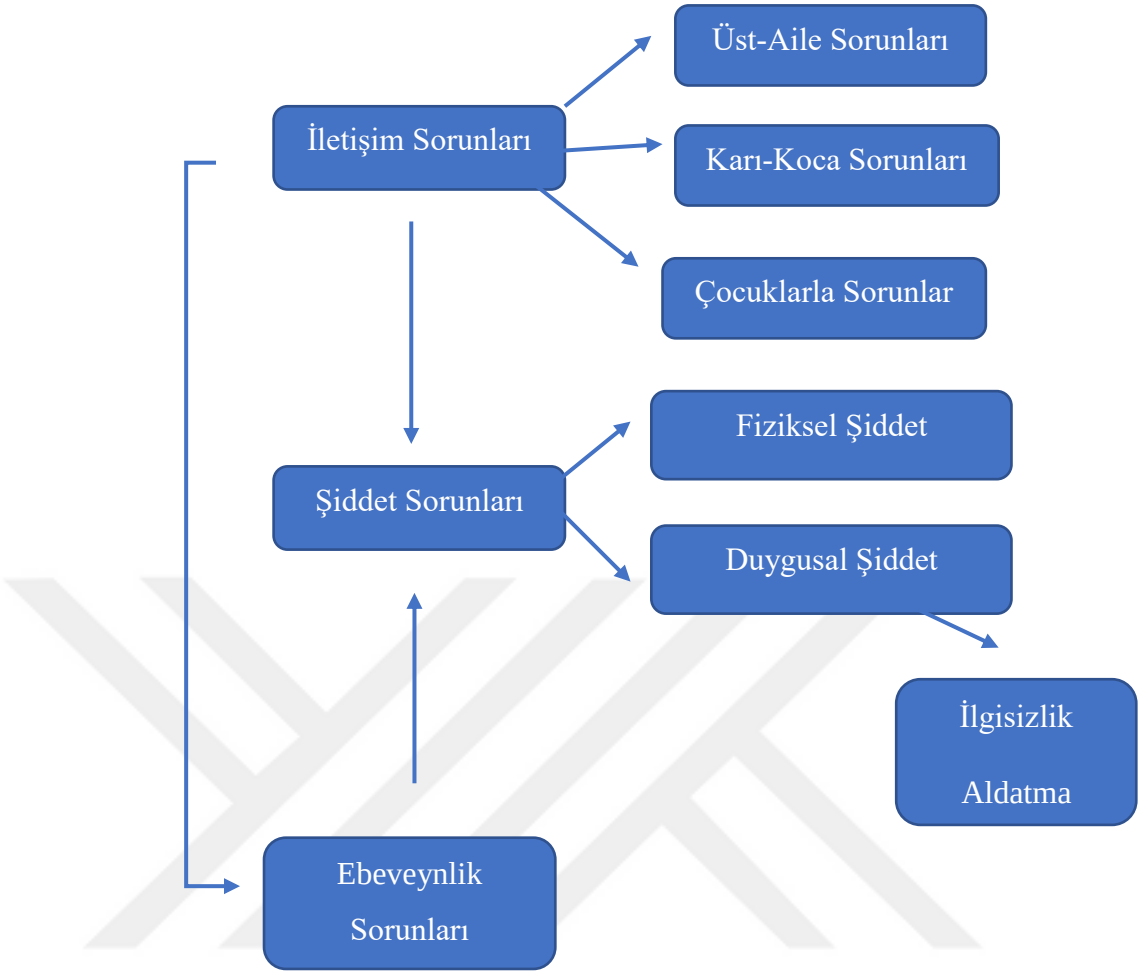
Katılımcı 8: *"... Hayatımdaki problemlerin çözümleri için buradan destek almaya çok karşıydım. Ancak şu an iyi ki bunu yapmışım diyorum. Hayata karşı bakış açım çok değişti..."*

Katılımcı 7: *"... Problemleri tanımlamakta güçlük çekiyordum. Burada aldığım hizmet sayesinde artık problemleri daha iyi tanımlayabildiğimi ve onların çözümü için gerekli adımları atabildiğimi düşünüyorum..."*

Katılımcı 6: *"... Buradaki hizmetlerin bana katkı sağladığını düşünüyorum. Artık dünyaya daha farklı bakabiliyor ve kendimi çok da yalnız hissetmiyorum..."*

Katılımcı 5: *"... Yararlandığım hizmetler sayesinde artık daha rahatım. Kesinlikle bu sürecin başarılı olduğunu düşünüyorum..."*

Katılımcıların yararlandıkları hizmetlere karşı verdikleri tepkilerden de görüleceği üzere, Aile Danışma ve Yaşam Merkezi sosyal belediyecilik uygulamasında aile içi sorunları çözmede farkındalık yaratmayı başarmıştır. Nitekim yapılan gözlemlere göre bu uygulamanın sınırlı sayıda kişiye hizmet verebiliyor olması bir handikaptır. Aynı zamanda yeterli personel sayısına sahip olmaması ve sosyal terapi yollarının Türkiye'de yaygınlaşmaması da bir başka sorun teşkil etmektedir.

Şekil 3: Aile Sorunları Görsel Haritası

Bu şekilden de anlaşılacağı üzere aile sorunlarının merkezinde iletişim sorunları yatmaktadır. İletişim sorunu diğer iki soruna sebep olmakla beraber ebeveynlik sorunları da şiddet sorunlarına yol açmaktadır. Bu üç ana sorun beraberinde bazı alt sorunları da barındırmaktadır. Örneğin iletişim sorunları temel olarak şiddete ve ebeveynlik sorunlarına yol açmakla birlikte, kendi içinde iletişimsizliğin yaşandığı yönlere dair de bilgiler barındırmaktadır. Bunun yanı sıra şiddet sorunları her iki temel sorunun bir çıktısı olarak görülmekle beraber şiddetin uygulanma biçimlerinin de şiddet sorunun alt sorunları olduğu gözlenmektedir. Son olarak ebeveynlik sorunları oluşumunda iletişimsizlik yatsa da aynı zamanda ebeveyn olma hasletlerine dair bilgisizliğin ya da toplumsal dönüşüm sonucunda aile olabilme olgusunun kırılmış olmasından kaynaklı olduğu da söylenebilmektedir.

SONUÇ

Sanayileşmenin yayılmasıyla dünya büyük bir dönüşüm içerisine girmeye başlamıştır. Tarım toplumları yerini organik toplumlara bırakarak hem toplumsal yaşam biçimini hem aile biçimlerini dönüştürmüştür. Bu süreç iş bölümü, yabancılaşma gibi kavramları da ortaya çıkartan bir süreç olmuştur. Bu süreçte iş bölümü aile içinden alınıp toplumsal alana yayılmış ve evle iş yeri ayrılmıştır. Bu süreçte öncelikle aileye yabancılaşmayı sonra makineleşmenin etkisiyle Fordist ya paternalist yapılarla insanın işin tamamına yabancılaştığı bir sürece girilmiştir.

Sanayileşmenin bir başka sonucu ise üretilen birçok materyal olmasına rağmen tüketim açığı ortaya çıkmış ve nihayetinde "Büyük Buhran" yaşanmıştır. Böylelikle alım gücü oldukça düşmüş ve emperyalist çağın sınıfları değişmiş ortaya sosyal sınıflar çıkmıştır. Eski dönem sınıflardaki köle sınıfı yerini işçi sınıfa bırakmış aristokrat sınıfı ve burjuva sınıfı sermayeyi kendi içinde paylaşmıştır. Bu durum ise refahı gün geçtikçe düşen işçi sınıfının gücü eline almak için çeşitli ayaklanmalarıyla dönüşmüş ve sonucunda sosyal devlet anlayışı ortaya çıkmıştır.

Toplumun dönüşen aile yapısındaki sorunları ve oluşan yeni sınıfların ayaklanmalarını önlemek için ortaya çıkan bu sosyal devlet anlayışı 20. Yüzyıl boyunca birçok ülkede etkili olmuş ve insanların yaşam standartlarını asgari düzeye çıkartmayı başarmıştır. Nitekim modern dönem de teknolojik gelişmelerin yayılmasıyla yerini post modern döneme bırakmaya başlamış ve sanayileşen dünya "Küreselleşme" adı verilen yeni bir akımla karşı karşıya kalmıştır.

Küreselleşme süreci çekirdek yapı halinde olan aileyi iyice dönüştürmüş ve aile bağını ortadan kaldıracak dereceye taşımıştır. Aynı zamanda seküler anlayışın da yayılmasıyla toplumsal bağlar çözülmüştür. Bunun dışında sosyal devlet anlayışının son dönem devletlerin üzerine büyük bir yük bindirmesi artık sosyal politikaları ekonomik anlamda uygulanabilirliğini düşürmüştür. Bu küreselleşme süreci ulus sınırlarını alt üst etse de nihai olarak toplumsallaşmanın çözülmesinin olumsuz etkileri fark edilmiş ve bireylerin aidiyet hislerini inşa etmek için yeniden yerelleştiği gözlenmiştir. Bu bağlamda sosyal devlet anlayışı da kendisini dönüştürmüş ve yerel yönetimlerin içine kendini empoze etmiştir. Bu süreç sosyal belediyecilik anlayışını doğurmuş ve toplumsal refah düzeyi şehirler bazına indirgenmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra sınıfsal yapılar da yeniden dönüşmüş ve artık topyekûn bir işçi sınıfı yerine "beyaz yakalı", "mavi yakalı"

gibi tanımlara sahip olan ve statüyü yani kalifiyeyi ön plana çıkaran yaka tanımlı sınıflar ortaya çıkmıştır.

Böylelikle sosyal uygulamalar belli bir gelire sahip alt zümreye mensup şahısların tekeline hizmet etmekten çıkıp toplumun tüm kesimlerinin sorunlarını ortadan kaldırmaya yönelik bir anlayışa bürünmüştür. Bu araştırmanın konusu da bu minvalde son raddesine bürünmüş olan aile yapısının içerdiği sorunlarını keşfedilmesinde ve bu sorunların çözülmesinde sosyal belediyecilik anlayışının nasıl bir rol oynadığını ortaya çıkartmaktır.

Bu bağlamda sosyal belediyecilik hizmetlerinin yereldeki aile sorunlarını keşfetmede aktif bir role sahip olduğu ve bunları çözmek için hayata geçirdiği hizmetlerde başarılı olduğu bir gerçektir. Temelinde iletişim sorununa dayanan aile sorunları aynı zamanda şiddet ve ebeveynlik gibi iki yan sorun daha içermektedir. Bu sorunların ortaya çıktığı alanlar ise, iletişimde üst aile ile olan ilişkiler, karı-koca arasındaki ilişkiler ve çocuklarla olan ilişkilerdir; şiddet ise kendisini fiziksel ve duygusal alanda göstermektedir, duygusal alandaki şiddet, şiddetin mağduru tarafından aldatmayla sonuçlanabilmekte ve aslında etki tepki olgusuyla karşılıklı hale gelmektedir; ebeveynlikte çocuklarla iletişimin dışında onların geleceklerini şekillendirmek onları toplumsal ahlak çöküşünden korumak karakteri has, eğitimi yüksek olan çocuklar yetiştirebilmenin kaygılarında meydana gelmektedir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan Başiskele Belediyesinin sosyal belediyecilik kapsamında hizmete sunduğu Aile Danışma ve Yaşam Merkezi bahsi geçen sorunların hem keşfi hem de çözümü için yollar arayan bir merkezdir. Bu merkez her gün birçok insana yardım etmektedir. Bu merkezin yardımlarını sadece gelir düzeyi düşük belli bir zümreye mensup insanlara değil belediyenin tüm halkına yönelik yürüttüğü de "sosyal" anlayışının küresel çaptaki dönüşümünde etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, araştırmanın bulgularına göre sosyal belediyecilik anlayışı aile sorunlarını keşfetmede ve bu sorunlara çözümler üretmede aktif bir rol oynamaktadır. Bu hizmetlerden yararlananlar hayatlarının daha olumlu yönde değiştiğini ve hayata daha çok tutunduklarını belirterek, hizmetlerin ne kadar etkili olduğunu da göz önüne sermişlerdir. Bunun yanı sıra merkezin bu sorunları irdelerken toplumsal dönüşümü de izleyebilecek imkânlara sahip olması bireysel bazlı sorunları çözerek toplumsal eğitim ve kültür

düzeyini arttıran içerikler de oluşturarak sorunlara daha ortaya çıkmalarından önce müdahale edebilecek yapıyı geliştirmiştir.

Bu araştırmada gözlemlenen yetersizliklerden hareketle bu merkezlerin kapasitesinin sınırlı olması, maddi imkânlar çerçevesinde belirli ölçülerde hizmetler sunabilmesi gibi eksiklikler sosyal belediyecilik anlayışının handikaplarından bazılarıdır. Bunun yanı sıra Türkiye'de yoksunluğu çekilen klinik alanlarının toplumda müdahale edebileceği sorunlara bireysel ya da ruhsal bazda müdahale edilmeye çalışılması da sorunların keşfinde önemli olsa da çözümünde pek başarılı olamamaktadır.

Bu sebeple sosyolojinin sosyal belediye anlayışına empoze edilerek sorunların toplumsal yansımaları ve toplumsal yansımaların bireysel bazdaki müdahalelerinin çözümlenmesi elzemdir. Aynı zamanda makro ölçekli çözümler üretebilmek için ekonomik refah durumunun yanı sıra kültürel refah ölçeği de göz önüne alınarak sosyal politikalar belediyeler nezdinde düzenlenmeli ve yerel yönetimlerce uygulanabilir hale gelmelidir.

Bu araştırma kapsamı dahilinde ortaya konulan bu sonuçlardan hareketle sosyolojinin sosyal belediyecilik anlayışını nasıl dönüştürebileceği, sosyal alana klinik müdahalenin nasıl yapılabileceği ve mikro-mezo-makro alanlarda sosyologlara nasıl bir istihdam yaratılabileceği bu alanda çalışmak isteyen kişilere problem temeli sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Adak, N. (2018). *Değişen Toplumda Değişen Aile.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Akdoğan, Y. (2006). Sosyal Belediyecilik. *Yerel Siyaset*, 44-45.

Aktan, C. C., & Özkıvrak, Ö. (2008). *Sosyal Refah Devleti*. İstanbul: Okutan Yayınları.

Aydın, M. (2010). Aile, Aile Yapımız ve Sorunları. *Ümran Dergisi*, 23-35.

Aydın, M. (2011). *Kurumlar Sosyolojisi: Kurumlara Başlangıç Çerçevesinde Bir Çalışma.* Ankara: Kadim Yayınları.

Aydın, M. K., & Çakmak, E. E. (2017). Sosyal Devletin Temelleri. *Bilgi*, 1-17.

Başiskele Belediyesi . (2022). *Başiskele Belediyesi*. Başiskele Belediyesi Websitesi: https://www.basiskele.bel.tr/Default adresinden alındı

Başiskele Belediyesi. (2022). *Aile Danışma ve Yaşam Merkezi*. BaşİskeleBelediyesi Aile Danışma ve Yaşam Merkezi: https://www.basiskele.bel.tr/picture/62/273/aile-danisma-ve-yasam-merkezi adresinden alındı

Başiskele Belediyesi. (2022). *Başiskele Çocuk Üniversitesi*. Başiskele Çocuk Üniversitesi web sitesi: https://cocukuniversitesi.basiskele.bel.tr/Default adresinden alındı

Başiskele Belediyesi. (2022). *Haberler*. Başiskele Belediyesi web sitesi: https://www.basiskele.bel.tr/haber/1/8932/basiskeleli-cocuklar-yariyil-tatilini-dolu-dolu-geciriyor adresinden alındı

Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 101-129.

Bayer, A. (2018). Ailede Yaşanan Anlaşmazlıklar ve Çözüm Önerileri. *ANTAKİYAT*, 215-234.

Berger, J. (1990). Market and State in Advanced Capitalist Societies. *Current Sociology*, 103-132.

Briggs, A. (1961). The Welfare State in Historical Perspective. *Archives Européennes deSsociologie*, 221-258.

Bulut, N. (2020). Sosyal Devletin Düşünsel Temelleri ve Çağdaş Sosyal Devlet Anlayışı. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 321-335.

Can, İ. (2019). Ailenin Tarihsel Gelişimi Dünü Bugünü ve Yarını. M. AYDIN içinde, *Sistematik Aile Sosyolojisi* (s. 65-93). İstanbul: Çizgi Yayınevi.

Canatan, K. (2009). Aile Sosyolojisi: Konuları, Perspektifi ve Gelişimi. K. Canatan, & E. Yıldırım içinde, *Aile Sosyolojisi.* İstanbul: Açılım Kitap.

Çiçek, E. (2012). *Türkiye'de Belediyelerin Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Politikaları: Batı Akdeniz Örneği.* Ankara: Türkiye Belediyeciler Birliği.

Dilik, S. (1943). Atatürk Döneminde Sosyal Politika. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 94-96.

Durkheim, E. (2006). *Toplumsal İşbölümü.* İstanbul: Cem Yayıncılık.

Dündar, Ö. Z. (2016). Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri. N. Adak içinde, *Değişen Toplumda Değişen Aile* (s. 39-65). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Ersöz, H. Y. (2004). *Sosyal Politika Perspektifinden Yerel Yönetimler İngiltere İsveç ve Türkiye Örneği.* İstanbul: Filiz Kitabevi.

Eryılmaz, B. (2010). Sosyal Belediyeciliğin Teorik ve Normatif Temelleri. *I. Yerel Yönetimler Sempozyumu: Sosyal Belediyecilik* . Ankara: AK Parti Genel Merkez Yerel Yönetimler Başkanlığı.

Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of The Welfare Capitalism.* Oxford: Polity Press.

Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Post-industrial Economies.* New York: Oxford University Press.

Genç, Y. (2009). Yerel Yönetimler ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Kamu'da Sosyal Politika*, 60-67.

Giddens, A. (2021). *Sosyoloji.* İstanbul: Kırmızı.

Göze, A. (2005). *Liberal, Marxiste, Fasist, Nasyonel Sosyalist ve Sosyal Devlet.* İstanbul: Beta Basım.

Gümüş, A. T. (2017). Sosyal Devlet Anlayışının Gelişimi ve Dönüşümü. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 117-158.

Güven, S. (1995). *Sosyal Politikanın Temelleri.* Bursa: Ezgi Kitabevi.

Güzel, A., & Okur, A. R. (2003). *Sosyal Güvenlik Hukuku.* Ankara: İmge Yayınevi.

Han, B.-C. (2020). *Şeffaflık Toplumu.* İstanbul: Metis.

Kaya, E. (2003). *Yerel Yönetimler Reformu ve Belediyelerde Yeniden Yapılanma.* İstanbul: İlke Yayıncılık.

Koray, M. (2000). *Sosyal Politika.* Bursa: Ezgi Kitabevi.

Koray, M., & Topçuoğlu, A. (1995). *Sosyal Politika.* Bursa: Ezgi Kitabevi.

Köse, B. (2012). Geçmişten Günümüze Aile. N. Adak içinde, *Değişen Toplumda Değişen Aile.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Kudat, A. (1990). Aile ve Yeniden Üretim. B. Dikeçligil, & A. Çiğdem içinde, *Aile Yazıları: Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç.* Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları.

Kuisma, M. (2007). Social Democratic Internationalism and the Welfare State After the 'Golden Age'. *Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association*, 9-26.

Özbek, N. (2006). Osmanlı İmparatorlugu'nda Sosyal Yardım Uygulamaları. H. İnalcık, & M. Seyitdanlıoğlu. içinde Ankara: Phoneix Yayınevi.

Özdemir, S. (2004). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti* . İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Parker, D. (2005). *Batıda Devrimler ve Devrimci Gelenek.* Ankara: Dost.

Pavolını, E., & Rancı, C. (2008). Restructuring the Welfare State: Reforms in Long-term Care in Western European Countries. *Journal of European Social Policy*, 246-259.

Pierson, C. (2006). *Beyond the Welfare State?: The New Political Economy of Welfare.* New Jersey: Wiley.

Spicker, P. (2000). *The Welfare State A General Theory.* London: Sage Publishing.

Süleymanov, E. (2009). Çağdaş Türk Toplumlarında Aile ve Evlilik. *Aile ve Toplum*, 7-17.

Şahinoğlu, İ. (2017). Yerel Sosyal Politika Uygulamalarında Türkiye Deneyimi: Sosyal Belediyecilik Anlayışı. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 37-67.

Şataf, C. (2018). Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Faaliyetleri Çerçevesinde Antalya Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 1-23.

Şenkal, A. (2011). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika.* İstanbul: Alfa Yayınları.

Şimşek, G., & Altun, F. (2020). Sosyal Belediyecilikte Sosyal Hizmetlerin ve Sosyal Girişimci Faaliyetlerin Rolü. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 55-61.

Taylor-Gobby, P. (2002). The Silver Age of the Welfare State: Perspectives on Resilience. *Journal of Social Policy*, 597-621.

Tokol, A. (2000). *Sosyal Politika.* Bursa: Rota Ofset Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş.

TUİK. (2019). *TUİK*. Evlenme ve Boşanma İstatistikleri: https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2019-33708 adresinden alındı

Turner, J. H. (2010). *Sosyolojik Teorinin Oluşumu.* İstanbul: Sentez.

Ulusoy, A., & Akdemir, T. (2005). *Mahalli İdareler.* Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yay, S. (2014). Tarihsel Süreçte Türkiye'de Sosyal Devlet. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 147-161.

Yıldırım, U., & Göktürk, İ. (2008). Toplumsal Sorunların Çözümünde Yeni Belediyecilik Anlayısı: Sosyal Belediyecilik Yaklasımı. *1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu* (s. 237-255). Sakarya: Sakarya Üniversitesi.